

Adatok a Sár-hegy szitakötő faunájához (Insecta: Odonata)

TÓTH Sándor — BÁNKUTI Károly
Zirc, Bakonyi Természettudományi Múzeum
Rétság

ABSTRACT: (Data to the Odonata fauna of Sár-hegy) - The paper demonstrates the occurrence of 19 Odonata species on the nature conservation area of Sár-hegy, neighbouring Gyöngyös (Hungary), on the basis of the investigations which had been made there. The Pyrrhosoma nymphula interposita, Sympetrum fonscolombii and Leucorrhinia pectoralis are worthy of special mention out of the found species.

A Gyöngyös melletti Sár-hegy nem tartozik az odonatólogiailag rendszeresen kutatott területek közé. Mindössze 5 alkalommal végzett gyűjtések, illetőleg megfigyelések állnak rendelkezésünkre, melynek eredményeképpen 19 faj jelenlétét sikerült kimutatni. Ez a 19 faj természetesen nem jelenti a Sár-hegy teljes szitakötő faunáját. További rendszeres gyűjtések újabb adatokat fognak eredményezni, elsősorban Sympetrum fajok előkerülése várható, mert főleg az őszi gyűjtések hiányoznak.

A kevés gyűjtés ellenére is bebizonyosodott, hogy a Sár-hegy (más rovarcsoportok mellett) odonatólogiai szempontból is érdekes terület. Ezt igazolja az olyan fajok jelenléte, mint a Pyrrhosoma nymphula interposita, a Leucorrhinia pectoralis és a Sympetrum fonscolombii.

A Sár-hegy természeti adottságai kedvezőek a szitakötők szaporodása szempontjából. A hegyet felépítő andezit kőzet nem eresztli át a vizet, ezért a fennsíkon már néhány négyzetméteres mélyedésekben is gyakran alakulnak ki állandó állóvizek, melyekben nagyobb mennyiségben fejlődnek elsősorban a Lestes fajok lárvái. A legjelentősebb szitakötő élőhely az un. Szent-Anna tó, mely 1983-ban a kevés csapadék következtében csaknem teljesen kiszáradt. Valószínűleg a tó ad otthont a Leucorrhinia pectoralis lárváinak. Nagyon érdekes a fennsíkrol Gyöngyös irányába szelődő erecske, melynek kiszélesedő, mélyebb mederrészei a lassú folyású víz alkalmas a Pyrrhosoma nymphula interposita lárváinak megtelepedésére. Nagy kár, hogy e kis erecske vízminősége 1983-ban jelentősen romlott. Fennáll annak a veszélye, hogy a további vízminőség-romlás a faj kis számú populációjának az eltűnését fogja okozni.

A Sár-hegy a nagyobb testű és jól repülő szitakötők számára viszonylag kis terület, ezért valószínűnek tartjuk, hogy vándorlásaik során a hegyen olyan fajok gyűjtésének lehetőségét sem lehet kizárni, melyek a hegy közelebbi vagy távolabbi környékéről vetődtek oda.

A Sár-hegy szitakötő faunájáról tudomásunk szerint adatközlés az odonatólogiai irodalomban nem található. Ezért a felsorolt fajok mindegyike új adat a hegy faunájára. A jelen dolgozatban ismertetett szitakötő anyag gyűjtése 3 kutató nevéhez fűződik (zárójelben a fajlistában rövidítések): BÁNKUTI Károly (BK.), CSIBY Mária (CSM.), Dr. TÓTH Sándor (TS.). BÁNKUTI Károly anyagát a Libellula fulva és a Sympetma fusca kivételével a Szent-Anna-tónál gyűjtötte.

A FAJOK JEGYZÉKE

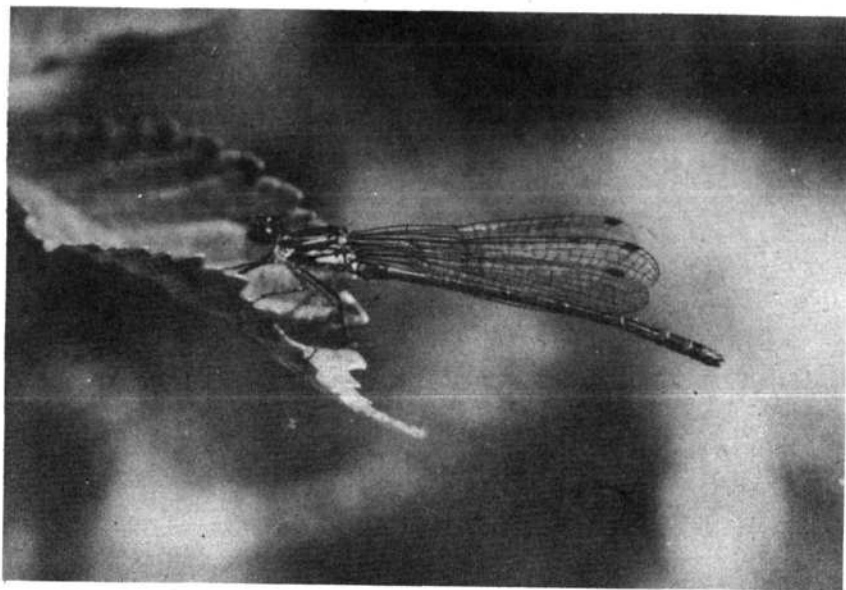
Platycnemis pennipes pennipes (PALLAS, 1771): Pontokaspi faunaelem, mely Európá nagy részében és Élf-Ázsiában fordul elő. Hazánkban általánosan elterjedt, lárvája elsősorban lassan folyó patakokban, ritkábban állóvizekben fejlődik. Gyűjtési adatok: 1980. VI. 24., 2♂ (CSM.); 1♀ (TS.); 1983. V. 19., 1 db (BK); 1983. VI. 8., 2♂ 1♀ (TS.); 1983. VI. 24., 2♂ 1♀ (TS.).

Coenagrion ornatum (SÉLYS-LONGCHAMPS, 1850): Pontomediterrán faunaelem, mely Közép-Európától Mezopotámiáig megtalálható. Magyarországon szórványosan fordul elő, de helyenként gyakori. Lárva állóvizekben és kisebb folyóvizekben található. Gyűjtési adatok: 1980. VI. 24., 2♂ (CSM.); 1♂ 1♀ (TS.).

Coenagrion puella puella (LINNÉ, 1758): Ponto-kaspi faunaelem, azonban Európán és Élf-Ázsián kívül Észak-Afrikában is él. Hazánkban szinte mindenütt gyűjtethető gyakori szitakötő, melynek lárvái főleg iszapos álló és lassú folyó vizekben fejlődnek.

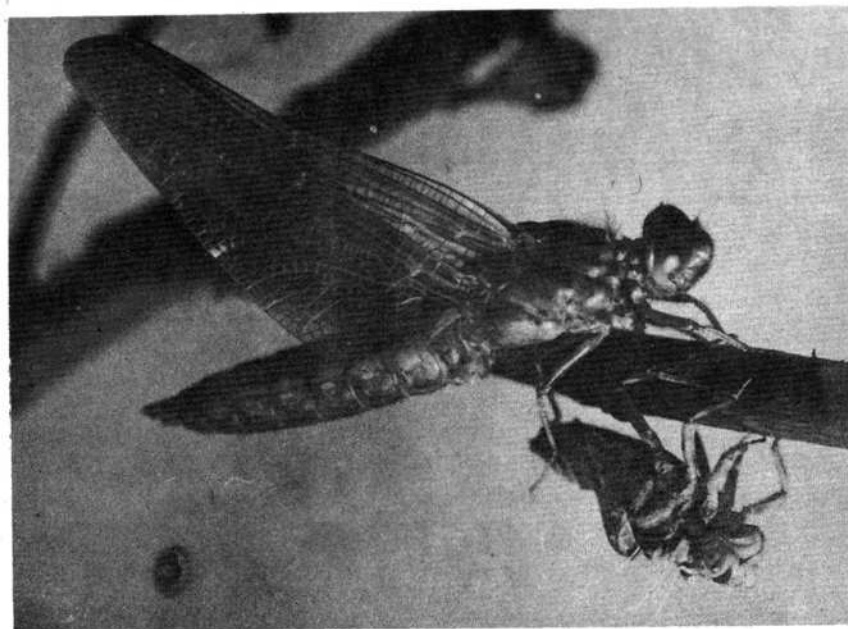
1. ábra. A Szent Anna-tó a Sár-hegyen

2. ábra. A Sár-hegy szitakötő faunájának érdekes tagja a Pyrrhosoma nymphula

3. ábra. A Sár-hegyről Ny-ra lefutó patakban fejlődik a lárvája az Agrion splendens-nek

4. ábra. A Libellula depressa közvetlenül a lárvabőről való kibújás után

- Gyűjtési adatok: 1980. VI. 24., 2♂ (CSM.); 2♂ 2♀ (TS.); 1982. VII. 6., 1♀ (TS.); 1983. V. 19., 1♂ 1♀ sok példányban (BK.); 1983. VI. 8., 3♂ (TS.).
- Coenagrion pulchellum interruptum (CHARPENTIER, 1825): Európában és Nyugat-Szibériában élő ponto-kaspi faunaelem, hazánkban sokfelé közönséges szitakötő. Lárvája növényzetben dús vizekben fejlődik. Gyűjtési adata: 1983. V. 19., 1♂ 1♀ sok példányban (BK.).
- Pyrrhosoma nymphula interposita (VARGA, 1968): Európában és Kisázsiaiban található pontomediterrán faunaelem. Hazánkban viszonylag kevés helyen gyűjtötték, elsősorban a dombvidékekről. Lárvája kis, átöblítendő tavacszkákban, lassú folyású vizekben, tavak levezetőárkában fejlődik. Bár az utóbbi 15-20 évben gyarapodnak a fajra vonatkozó gyűjtési adatok, országon belül még ma sem nevezhető gyakorinak. Ezért a Sár-hegyen való előfordulása mindenképpen figyelemreméltó faunisztikai eredmény. Gyűjtési adatok: 1980. VI. 24., 1♂ (CSM.); 2♂ 1♀ (TS.); 1983. V. 15., 1♂ (BK.).
- Ischnura elegans pontica (SCHMIDT, 1938): Ponto-kaspi faunaelem, nálunk főleg a sík- és a dombvidékeken fordul elő, helyenként gyakori. Lárvája állóvizekben és vizesárkokban fejlődik. Gyűjtési adata: 1983. V. 19., 1♂ 1♀ sok példány (BK.).
- Ischnura pumilio (CHARPENTIER, 1825): Valószínűleg pontomediterrán faunaelem, melyet Európából, Észak- és Közép-Ázsiából, valamint Elő-Ázsiából ismerünk. Hazánkban általánosan elterjedt, sokfelé közönséges. Lárvája lassú folyású erekben, patakokban, tavakban és mocsarakban egyaránt megtalálható. Gyűjtési adatok: 1980. VI. 24., 2♂ (CSM.); 1982. VII. 6., 1♂ (TS.); 1983. V. 19., 1♂ 1♀ sok példány (BK.); 1983. VI. 8., 1♂ (TS.).
- Enallagma cyathigerum cyathigerum (CHARPENTIER, 1840): Szibíriai fauna-elem, hazánkban nem ritka. Lárvája elsősorban nagyobb szabadszerű állóvizekben találja meg a létfeltételeit. Gyűjtési adatai: 1983. V. 16., 2♀ (BK.); 1983. VI. 8., 1♀ (TS.).
- Sympecma fusca (van der LINDEN, 1820): Holomediterrán faunaelem, melynek areálja csaknem egész Európára kiterjed, de előfordul Észak-Afrikában is. Magyarországon általánosan elterjedt, sokfelé közönséges. Lárvája állóvizekben és lassú folyású patakokban fejlődik. Úgy látszik a Sár-hegy vizei nem kedveznek a lárvájának, mert legalábbis az eddigi tapasztalatok alapján kis számban fordul elő. Gyűjtési adata: 1983. V. 16., 1♂ (BK.).
- Lestes barbarus (FABRICIUS, 1798): Hazánkban sokfelé gyakori, helyenként közönséges holomediterrán faunaelem. Lárvája főleg mocsarakban, lápokban él. A Sár-hegy fennsíkján állandó vízű kisebb poccsolyákban is megtalálható. Gyűjtési adatok: 1980. VI. 24., 3♂ 2♀ (CSM.); 1983. VI. 8., 3♂ 5♀ (TS.).
- Lestes dryas (KIRBY, 1890): Szibíriai faunaelem, Európában, Észak-Amerikában és Ázsia mérsékelt övi részein él. Nálunk főleg az Alföldön és a dombvidékeinken fordul elő. Lárvája főleg állóvizekben fejlődik. Gyűjtési adatok: 1980. VI. 24., 1♀ (CSM.); 1♂ 1♀ (TS.); 1982. VII. 6., 1♀ (TS.); 1983. VI. 8., 5♂ 5♀ (TS.).
- Lestes vires vestalis (RAMBUR, 1842): Hazánkban elsősorban a sík vidékekre jellemző pontomediterrán faunaelem. Lárvája főleg sekély, növényzetben gazdag állóvizekben él. Gyűjtési adata: 1983. VI. 8., 6♂ 11♀ (TS.).
- Agrion splendens splendens (HARRIS, 1782): Valószínűleg pontomediterrán faunaelem, mely hazánkban általánosan elterjedt. Lárvája lassú folyású patakokban, vizesárkokban fejlődik. Gyűjtési adatai: 1980. VI. 24., 2♂ 2♀ (CSM.); 1♂ 1♀ (TS.); 1980. VI. 26., 1♂ (TS.).
- Anax imperator imperator (LEACH, 1815): Hazánkban főleg a sík vidékekre jellemző, ahol elsősorban nagyobb tavaknál figyelhetjük meg. A Sár-hegyen egy példányban került elő a Szent-Anna tónál. Kérdés, hogy a lárvája él-e a tóban, vagy csupán egy a tenyészhelyétől elkóborolt állatról van szó. Ennek eldöntéséhez meg kellene próbálni a lárvájának gyűjtésével. A kifejlett példányok ugyanis kitűnő repülő és sokszor nagyobb távolságra is elkalandoznak. Gyűjtési adata: 1983. V. 19., 1♂ (BK.).
- Libellula depressa (LINNÉ, 1758): Hazánkban sokfelé gyakori, néhol közönséges pontomediterrán faunaelem. Lárvája főleg csatornáknál és vizesárkokban él. Gyűjtési adatok: 1980. VI. 24., 1♂ (CSM.); 1♂ (TS.); 1983. V. 16., 1♂ (BK.); 1983. V. 19., 1♂ (BK.).
- Libellula fulva fulva (MÜLLER, 1764): Az előző fajhoz hasonlóan pontomediterrán faunaelem és ugyancsak általánosan elterjedt, de kevésbé gyakori. Lárvája elsősorban sík vidéki vizesárkokban és kisebb állóvizekben fejlődik. Elképzelhető, hogy a Sár-hegyen a Cseppe-tetőn fogott példány a Mátra lábától elkóborolt állat. Gyűjtési adata: 1983. V. 12., 1♀ (BK.).
- Libellula quadrimaculata quadrimaculata (LINNÉ, 1758): Szibíriai faunaelem, mely Európában valamint Ázsia és Amerika mérsékelt övi területein él. Nálunk általánosan elterjedt, de csak helyenként gyakori. Lárvája tavakban, mocsarakban, lápokban és vizesárkokban fejlődik. Gyűjtési adata: 1983. V. 19., 1♀ (BK.).
- Sympetrum fonscolombii (SÉLYS-LONGCHAMPS, 1840): Dél-Európában és Észak-Afrikában élő holomediterrán faunaelem, melynek hazánkban van az egyik legészakibb előfordulási helye. Nálunk nem gyakori, lárvját még nem sikerült hazánkban megtalálni. A Sár-hegyen a Szent-Anna-tónál való gyűjtése figyelemreméltó eredmény. Gyűjtési adata: 1983. V. 19., 1♂ (BK.).
- Leucorhina pectoralis (CHARPENTIER, 1825): Nyugat-Szibíriai faunaelem, mely hazánkban viszonylag kevés helyről került elő. Lárvája elsősorban az alföldi iszapos mocsarak, tavak lakója. A legnagyobb hazai populációja valószínűleg a tihanyi Külső-tónál él. A Sár-hegyen a Szent-Anna-tónál való gyűjtése faunisztikai szempontból érdekes eredmény.

Gyűjtési adata: 1983. V. 19., 1° 1° (BK.); 1983. VI. 8., 1° (TS.).

IRODALOM

- ARADI M., BODÓCS I. (1954): Die Odonaten-Fauna der Kleinen Ungarischen Tiefebene. Fol Ent. Hung. 7: 41-45.
- BENEDEK P. (1961): Adatok a Tapolca-patak és környéke rovarfaunájához. I. Szitakötők - Odonata. Fol. Ent. Hung. 14: 175-183.
- BENEDEK P. (1962): Leányfalu és környékének szitakötő-faunája. Fol. Ent. Hung. 15: 427-440.
- BENEDEK P. (1965): A magyarországi szitakötők (Odonata) rendszertani beosztása - Fol. Ent. Hung. 18: 407-423.
- BENEDEK P. (1965): Adatok a Tapolca-patak és környéke rovarfaunájához, III. Odonata II. Fol. Ent. Hung. 13: 39-75.
- BENEDEK P. (1965): Két új Agrion-faj a magyar faunában. Fol. Ent. Hung. 18: 625-626.
- BENEDEK P. (1966): Adatok Magyarország szitakötőfaunájához (Odonata). Fol. Ent. Hung. 19: 501-518.
- BENEDEK P. DÉVAI Gy., DÉVAI I. (1969): Adatok a Nyírség és a Szatmár-beregi síkság szitakötő (Odonata) faunájához. A Nyiregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve 11: (1968): 263-271.
- BENEDEK P. DÉVAI Gy., KOVÁCS Gy. (1973): Újabb adatok Magyarország szitakötő (Odonata) faunájához. Acta Biol. Debrecina 10-11. (1972-73): 91-100.
- BODOR J. (1965): A Sympetrum pedemontanum Allioni újabb lelőhelyadata. Fol. Ent. Hung. 18: 295.
- BODÓCS I. (1908): Kecskemét környékének szitakötőfaunája. Rovartani Lapok 15: 49.
- CSADA I. (1908): Újabb adatok Magyarország szitakötőfaunájához. Rovartani Lapok 15: 49.
- DÉVAI Gy. (1962): Újabb faj a hazai szitakötő-faunában (Aeschna viridis Eversm.) Fol. Ent. Hung. 15: 503-508.
- DÉVAI Gy. (1968): Die Libellen- Fauna- der toten Flussarme der Bodrog bei Sárospatak. Teil. I. Acta Biol. Debrecina 6: 23-32.
- DÉVAI Gy. (1971): Die Libellen- (Odonata) Fauna der toten Flussarme der Bodrog bei Sárospatak. Teil. II. Acta Biol. Debrecina 7-8. (1969-70): 153-160.
- DÉVAI Gy. (1973): A biológiai vízminőség-vizsgálatok lehetőségei a szitakötők (Odonata) chorológiai- ökológiai feldolgozása tükrében. Kandidátusi értekezés, Kézirat, Debrecen.
- DÉVAI Gy. (1976): Az Északkeleti-Alföld szitakötő (Odonata) faunájának elemzése. Acta Biol. Debrecina, 13. (1): 93-118.
- DÉVAI Gy. (1978): A Barcsi Ősborókás szitakötő (Odonata) faunája. Dunántúli Dolgozatok, Term. Tud. Sor. 1: 65-78.
- DÉVAI Gy. (1978): A Barcsi Ősborókás két ritka szitakötőjének (Cordulia aeneaturfosa és Epitheca bimaculata) chorológiai-ökológiai sajátosságai-Dunántúli Dolgozatok, Term. Tud. sor., 1: 79-92.
- DÉVAI Gy. - VARGA Z. (1963): Adatok a Zempléni-hegység szitakötő- (Odonata) faunájának ismeretéhez. Acta. Biol. Debrecina 2: 3-9.
- MUHYNÉ HORVÁTH I., PÁLFI Gy. (1958): Adatok a Zsombói láp Odonata-faunájához. Acta Acedemiae Paedagogicae Szegediensis 2: 121-125.
- NAGY J. (1966): Zur Libellen-Fauna des Inundationsraumes der Tisza. in: BERETZK, P., CSIZMAZIA, Gy., GALLÉ, L., GAUSZ, J., HOMONNAY, Sz., KOLOZSVÁRY, G., MOLNÁR, Gy., NAGY J., SCHAFER, L.: Neue Beiträge zur Kenntnis der Tierwelt des oberen Tisza-Tales. 7. Tisziá (Szeged) 2: 73-75.
- TÓTH S. (1972): Az oszlári Holt-Tisza élővilágáról. A Herman Ottó Múz. Évkönyve, 11: 631-670.
- TÓTH S. (1973): Előzetes vizsgálatok a Bakony vidékének szitakötő-faunájával kapcsolatban. A Veszprém megyei Múz. Közl. 12: 257-270.
- TÓTH S. (1974): Odonata fauna of the area of the second series of Locks on the Tisza. Tiscia, 9: 87-97.
- TÓTH S. (1980): A Bakony hegység szitakötő-faunája (Insecta: Odonata) - A Bakony term. tud. kut. eredm., 13: 1-36.
- ÚJHELYI S. (1953): Bátorliget szitakötő-faunája - Odonata. in: SZÉKESSY V. (szerk.): Bátorliget élővilága. Akadémiai Kiadó, Budapest, 185-186.
- ÚJHELYI S. (1955): A Természettudományi Múzeum magyar gyűjtőktől származó közép-európai szitakötő-gyűjteményének faunisztikai adatai. Fol. Ent. Hung. 8: 17-44.
- ÚJHELYI S. (1955 b): Adatok Magyarország szitakötő (Odonata) faunájához. Fol. Ent. Hung. 8: 173-174.
- ÚJHELYI S. (1957): Szitakötők - Odonata (in Magyarország Állatvilága, V., 6., pp. 44) - Budapest, Akadémiai Kiadó.
- ÚJHELYI S. (1959): Angaben zur Kenntnis der Odonaten Fauna Ungarns. Fol. Ent. Hung. 12: 103-116.
- VARGA Z. (1958): Debrecen környékének szitakötő-faunája. Fol. Ent. Hung. 11: 285-290.
- VARGA Z. (1968): A Pyrrhosoma nymphula Sulz. új alfaja. Acta Biol. Debrecina 6: 187-204.
- VÁNGEL J. (1905): Adatok Magyarország rovarfaunájához. I. Odonata. Szitakötők. Rovartani Lapok 12: 12-14.

WÉBER M. (1941): Adatok Tihany Odonata-faunájának ismeretéhez. A Magyar Biológiai Kutatóintézet
Munkái 13: 300-301.

BÁNKÚTI Károly
H-2651 RÉTSÁG
József A. ut 4.

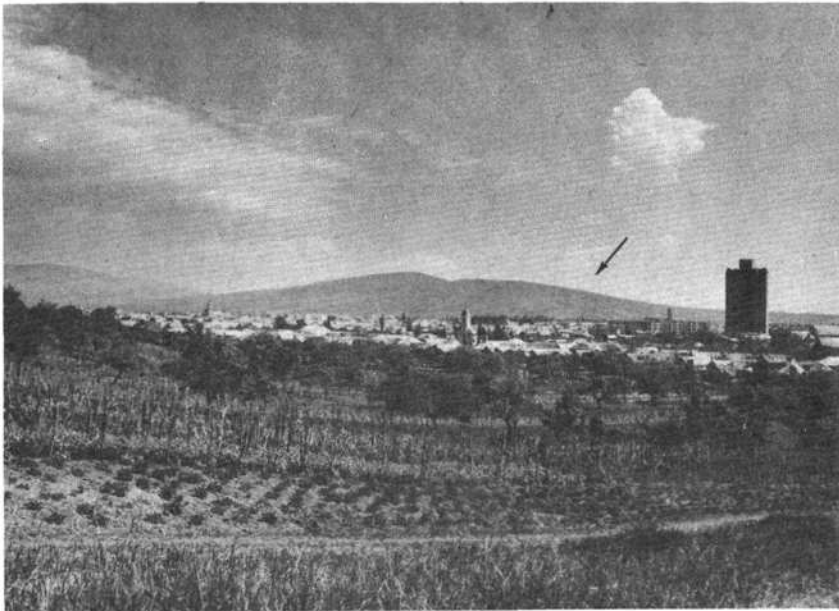
Dr. TÓTH Sándor
Bakonyi Természettudományi Múzeum
H-8420 ZIRC
Rákóczi tér 1.

A Saga pedo (PALLAS) előfordulása a Sár-hegyen

K. FÖLDESSY Marianna — VARGA András
Gyöngyös, Mátra Múzeum

ABSTRACT: (Occurrence of *Saga pedo* at Sár-hegy) - Authors report on the occurrence of the mentioned species at Sár-hegy and describe its habitat.

A Sár-hegy faunisztikai feltárására irányuló törekvéseink egyik érdekesnek ígérkező "meglepetése" a *Saga pedo* PALLAS reliktum populációjának véletlenszerű megtalálása volt (1988. VII. 7., leg.: FÖLDESSY M. & VARGA A.). A terület különleges természetföldrajzi helyzete (SZÉKELY 1985) egyes növény- és állatcsoportokban a ritkaságok, a színező elemek viszonylag gyakori jelenlétét eredményezte. Az OTvH 5/1975. számú határozata a Sár-hegy területéből 196 hektárt védetté nyilvánított. Határainak pontos kijelölése valószínűleg a különleges értékű növénygyűttesek előfordulása alapján történt. Így természetesen várható volt, hogy a határokon kívül is kiemelten védendő értékekre bukkanunk a kutatások során. Ezt példázza a *Saga pedo* megtalálása is.

1. kép. A Sár-hegy látképe, előtérben Gyöngyös. A *Saga pedo* PALLAS élőhelye nyíllal jelölve
(Foto: FEHÉR Miklós)

A Visontai-hegy és a Csepje-tető közötti nyeregben, a Visontai-hegy felőli oldalon, egy gyalogúthoz közel található az élőhely. Ez a kb. 15 x 15 méteres siska nádtippanos (Calamagrostis epigeios) folt a felhagyott és befüvesedett szőlőkultúrák peremén alakult ki, átmenettel érintkezve a Diplachno festucetum sulcatae társulással, valamint annak Stipa stenophyllas faciesével.

A fenti területen a fűrészlábú szöcskék két példányát figyelhettük meg (az egyik a Mátra Múzeum gyűjteményébe került). Az élőhellyel érintkező társulásokat átkutatva újabb egyedeket nem találtunk. Az a tény, hogy az állatokat a befüvesedett szőlő, illetve a gyümölcskultúrák területén találtuk meg, arra enged következtetni, hogy a Sár-hegy más pontjainak természetes növénytársulásai-ban újabb példányaira is rábukkanhatunk. Ennek valószínűsége csekély, s ez adódik a faj ritkaságából, valamint élőhelyének közismert kicsinységéből, illetve elszigeteltségéből.

A Sár-hegyre vonatkozó Orthoptera adatok meglehetősen szegényesek (NAGY 1981, RÁCZ 1986). Kiemelendő az Isophya modesta FRIV. előfordulása (NAGY 1961), melynek reliktum populációi a Sár-hegy mezofil rétjeinek (300-400 m) veszélyeztetett ritkasága. A Saga pedo magyarországi elterjedését OLÁH M. (1987) dolgozta fel, két mátrai élőhelyét említve, az irodalomból már ismert sas-kői, valamint az általa megtalált óvári (NY-Mátra) előfordulást. Az Isophya modesta és a Saga pedo előkerülése a Sár-hegyen talán ösztönzi a hazai orthopterológusokat a terület alaposabb átvizsgálására.

IRODALOM

- KOVÁCS, M. (1976): A gyöngyösi Sár-hegy flórakincse - Búvár 20(6): 251-253.
KOVÁCS, M. (1985): A Sár-hegy növénytársulásai - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., Suppl. 1: 47-62.
NAGY, B. (1981): Az Isophya modesta FRIV. (Orthoptera: Tettigoniidae) relictum populációi Magyarországon - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 7: 29-32.
OLÁH, M. (1987): A fűrészlábú szöcske (Saga pedo /PALLAS/) újabb előfordulása Magyarországon - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 12: 43-45.
RÁCZ, I. (1986): A Mátra Múzeum Orthopterái - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 11: 31-34.
SZÉKELY, A. (1985): A Sár-hegy kialakulása és felszíni formái - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., Suppl. 1: 7-38.

K. FÜLDESSY Marianna
VARGA András
Mátra Múzeum
H-3200 GYÖNGYÖS
Kossuth út 40.

A Sár-hegy Heteroptera faunája

K. FÖLDESSY Marianna
Gyöngyös, Mátra Múzeum

ABSTRACT; (Heteroptera fauna of Sár-hegy) Authoress gives information on the Heteroptera fauna of Sár-hegy (Hungary). She lists 73 species as the result of her research work. Out of them the Phyllomorpha lacinata (VILLERS, 1789) and Bagrada stolata (HORVÁTH, 1936) are worthy of special mention.

A Mátra Múzeum kutatási tervében szereplő Sár-hegy (500 m) 1975 óta természetvédelmi terület. A Mátra-hegység déli részén, a Kékes tönkjének dél felé messze előretolt, különvált része (LÁNG 1955).

Heteropterológiai szempontból e terület "fehér folt"-nak számít, mindössze egy irodalmi adat adja hírül a Phyllomorpha lacinata előfordulását (VÁSÁRHELYI 1986):

Gyűjtéseimet az alábbi növénytársulásokban végeztem:

- A) Cynodonti-Festucetum pseudovinae a Szent Anna-tó környékén;
- B) Diplachno-Festucetum sulcatae Stipa stenophyllas faciesén és a felhagyott szőlőkultúrákban a Csepje-tetőn;
- C) Diplachno-Festucetum sulcatae és a felhagyott szőlőkultúrákban a Visonta-hegyen.

Munkám során 400 Heteroptera meghatározását végeztem el, 16 családba, 73 fajba sorolva. A kutatás több mediterrán elterjedésű faj jelenlétét eredményezte, melyből a Phyllomorpha lacinata emelem ki. Megfigyeléseimmel itt szeretném kiegészíteni a szaporodásra, életmódjára, tápnövényeire vonatkozó irodalmi adatokat. A Phyllomorpha lacinata nőtény általában a hím határa, hasára rakja petéit s a lárvák itt kelnek ki. A begyűjtött állatok között volt egy párzó példány, három nőtény hátukon egy-egy pete, három hím rajtuk petéket nem találtam s három különböző lárvestádiumban lévő, összesen hét larva. Az irodalom tápnövényként a Paronychia, Herniaria, Panicum fajokat említi. Mint újabb tápnövény szóba jöhet a Scleranthus annuus nevű szegfűféle, mivel valamennyi állat ezen a növényen vagy ennek közelében volt.

A dolgozatban a fajok rendszertani sorrendben követik egymást, majd a gyűjtőhely, a dátum, zárójelben a példányszám, végül a gyűjtők nevének rövidítése, mely a következő: FL - FÜKÖH Levente, FM - FÖLDESSY Marianna, JJ - JABLONKAY József, KO - KISS Ottó, TS - TÓTH Sándor, VA - VARGA András.

NEPIDAE

Nepa cinerea LINNÉ, 1758: Szt. Anna-tó 88. V. 25. (2) VA.

GERRIDAE

Gerris odontogaster (ZETTERSTÉDT, 1828): Szt. Anna-tó 87. VII. 8. (3) FM.

NABIDAE

Prosstemma guttula FABRICIUS, 1787: Szt. Anna-tó 88. V. (1) VA.

Nabis rugosus (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (1) FM.

Nabis ferus (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 87. IX. 6. (2) FM, 87. IX. 10. (1) FM.

Nabis pseudoferus REMANE, 1949: Szt. Anna-tó 87. IX. 6. (1) FM, 87. IX. 10. (1) FM.

PHYMATIDAE

Phymata crassipes (FABRICIUS, 1775): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (3) FM, 87. VI. 25. (1) FM, 87. VI. 25. (1) FM, 87. VII. 8. (3) FM, 87. IX. 10. (2) FM.

TINGIDAE

- Dictionata strichnocera FIEBER, 1844. Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (1) FM.
Stephanitis pyri (FABRICIUS, 1822): Szt. Anna-tó 75. V. 27. (2) JJ.
Lasicantha capucina (GERMAR, 1836): Szt. Anna-tó 87. VII. 8. (6) FM, 87. IX. 6. (1) FM, 87. IX. 10. (7) FM.
Catoplatus carthusianus (GOEZE, 1778): Szt. Anna-tó 87. VII. 8. (2) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (12) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.
Catoplatus nigriceps HORVÁTH, 1905: Szt. Anna-tó 87. IX. 10. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (2) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (2) FM-VA.
Copium clavicorne (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 87. VI. 25. (1) FM, 87. VII. 8. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (1) FM-VA.
Dictyla echii (SCHRANK, 1781): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (3) FM, 87. VII. 8. (27) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (1) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (6) FM-VA.
Dictyla rotundata (HERRICH-SCHAFFER, 1835): Szt. Anna-tó 87. VII. 8. (18) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (1) FM-VA.

BERYTIIDAE

- Neides tipularius (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 87. IV. 17. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (3) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (2) FM-VA.
Berytinus clavipes (FABRICIUS, 1775): Szt. Anna-tó 87. VII. 8. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (9) FM-VA.
Berytinus montivagus (MEYER-DÜR, 1841): Szt. Anna-tó 87. VII. 8. (8) FM, Cseplye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.

PYRRHOCORIDAE

- Pyrrhocoris apterus (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 70. V. 18. (2) VA.

STENOCEPHALIDAE

- Dicranocephalus medius (MULSANT & REY, 1870): Szt. Anna-tó 87. IV. 24. (1) FM.

COREIDAE

- Gonocerus acuteangulatus (GOEZE, 1778): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (2) FM.
Syromastes rhombeus (LINNÉ, 1767): Szt. Anna-tó 87. VII. 8. (1) FM, 87. IX. 10. (1) FM, Cseplye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.
Coreus marginatus (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 86. VI. 12. (1) FM, 87. IV. 17. (3) FM, 87. IV. 24. (1) FM, 87. VI. 13. (1) FM.
Phyllomorpha laciniata (VILLERS, 1789): Cseplye-t. 88. VII. 13. (6) FM-VA.
Spathocera lobata (HERRICH-SCHAFFER, 1840): Szt. Anna-tó 87. VII. 8. (9) FM.
Bathysolen nubilus (FALLÉN, 1807): Szt. Anna-tó 87. IV. 17. (2) FM, 87. IV. 27. (1) FM, 87. VII. 8. (1) FM.
Coriomeris denticulatus (SCOPOLI, 1763): Szt. Anna-tó 87. IV. 17. (1) FM, 87. VI. 19. (1) FM, 87. VI. 25. (2) FM, 87. VII. 8. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (1) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.
Ceraleptus gracilicornis (HERRICH-SCHAFFER, 1835): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (1) FM.

ALYDIDAE

- Alydus calcaratus (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 87. IX. 10. (1) FM.

RHOPALYDAE

- Corizus hyoscyami (LINNÉ, 1758): Cseplye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.
Rhopalus parumpunctatus (SCHILLING, 1817): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (3) FM, 87. IX. 6. (3) FM, 87. IX. 10. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (5) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (6) FM-VA.
Rhopalus subrufus (GMELIN, 1788): Szt. Anna-tó 87. VI. 25. (1) FM.
Brachycarenum tigrinus (SCHILLING, 1817): Szt. Anna-tó 87. IX. 6. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (2) FM-VA.
Stictopleurus punctatonevrosus (GOEZE, 1778): Szt. Anna-tó 82. VII. 6. (1) TS, 87. VI. 25. (2) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (1) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.
Stictopleurus abutilon (ROSSI, 1790): Szt. Anna-tó 87. IV. 24. (1) FM, 87. VI. 25. (1) FM, 87. VI. 25. (1) FM, 87. VII. 8. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (1) FM-VA.

Myrmus miriformis (FALLÉN, 1807): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (1) FM, 87. VI. 25. (1) FM, 87. IX. 6. (1) FM.
Chorosoma gracile JOSIFOV, 1968: Visonta-h. 88. VII. 7. (7) FM-VA.

PLATASPIDAE

Coptosoma scutellatum (GEOFFROY, 1785): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (4) FM, 87. VI. 25. (24) FM, Visonta-h. VII. 7. (6) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (7) FM-VA.

ACANTHOSOMATIDAE

Acanthosoma haemorrhoidale (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 70. VII. 18. (1) VA.

CYDNIDAE

Thyreocoris scarabaeoides (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 70. V. 18. (1) VA.
Cydnus aterrimus (FÖRSTER, 1771): Szt. Anna-tó 86. VI. 12. (1) FM.
Canthophorus dubius (SCOPOLI, 1763): Cseplye-t. 88. VII. 13. (5) FM-VA.
Tritomeges sexmaculatus (RAMBUR, 1842): Szt. Anna-tó 87. IV. 17. (1) FM, 87. IV. 24. (2) FM, 87. IV. 27. (3) FM, 87. IX. 10. (1) FM.

SCUTELLERIDAE

Odontoscelis fuliginosa (LINNÉ, 1761): Visonta-h. 88. VII. 7. (1) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (2) FM-VA.
Odontotarsus purpureolineatus (ROSSI, 1790): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (1) FM, 87. VI. 25. (3) FM, 87. VII. 8. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (5) FM-VA.
Psacasta neglecta (HERRICH-SCHAFFER, 1837): Visonta-h. 88. VII. 7. (2) FM-VA.
Eurygaster austriaca (SCHARNK, 1778): Szt. Anna-tó 73. VIII. 16. (1) JJ, 87. IX. 10. (1) FM.
Eurygaster maura (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 70. V. 18. (1) VA, 82. VII. 6. (1) TS, 87. IV. 17. (3) FM, 87. IV. 24. (1) FM, 87. VI. 19. (1) FM, Cseplye-t. 88. VII. 7. (2) FM-VA.
Eurygaster testudinaria (GEOFFROY, 1785): Szt. Anna-tó 88. V. 25. (1) VA, Cseplye-t. 88. VII. 7. (1) FM-VA.
Vilpianus galii (WOLFF, 1902): Szt. Anna-tó 87. IX. 6. (7) FM, 87. IX. 10. (2) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (2) FM-VA.

PENTATOMIDAE

Graphosoma lineatum (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 86. VI. 12. (3) FM, 87. IV. 17. (2) FM, 87. IX. 10. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (1) FM-VA.
Sciocoris microphthalmus FLOR, 1860: Visonta-h. 88. VII. 7. (1) FM-VA.
Sciocoris cuscitans (FABRICIUS, 1794): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (1) FM.
Dyrodereis umbraculatus (FABRICIUS, 1775): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (1) FM.
Aelia acuminata (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 70. V. 18. (1) VA, 80. VI. 14. (4) KO, 87. IV. 24. (2) FM, 87. VI. 19. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (3) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (2) FM-VA.
Neottiglossa leporina (HERRICH-SCHAFFER, 1830): Szt. Anna-tó 70. V. 18. (1) VA, 75. V. 27. (2) JJ, 87. VI. 25. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (3) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (2) FM-VA.
Stagonomus bipunctatus (LINNÉ, 1758): Cseplye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.
Rubiconia intermedia (WOLFF, 1811): Szt. Anna-tó 70. V. 18. (1) VA, 87. VI. 25. (1) FM, Cseplye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.
Staria lunata (HAHN, 1835): Szt. Anna-tó 87. VI. 25. (4) FM, 87. IX. 6. (1) FM, 87. IX. 10. (1) FM, Visonta-h. 88. VII. 7. (5) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (2) FM-VA.
Holcostethus vernalis (WOLFF, 1804): Szt. Anna-tó 87. VI. 19. (1) FM, 87. VI. 25. (1) FM, Cseplye-t. 88. VII. 13. (2) FM-VA.
Palomena prasina (LINNÉ, 1761): Szt. Anna-tó 70. V. 18. (1) VA.
Anthemina lunulata (GOEZE, 1778): Szt. Anna-tó 87. IX. 6. (1) FM, 87. X. 11. (1) FL, Visonta-h. 88. VII. 7. (3) FM-VA.
Carpocoris purpureipennis (DE GEER, 1773): Cseplye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.
Carpocoris pudicus (PODA, 1761): Visonta-h. 88. VII. 7. (1) FM-VA.
Dolycoris baccarum (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 70. V. 18. (1) VA, 80. VI. 14. (1) KO, 87. VI. 19. (1) FM, 87. VI. 25. (1) FM, Visonta-h. VII. 7. (1) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (3) FM-VA.
Eurydama ventrale KOLENATI, 1846: Szt. Anna-tó 70. V. 18. (3) VA, Visonta-h. 88. VII. 7. (3) FM-VA, Cseplye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.

- Eurydema oleraceum (LINNÉ, 1758): Szt. Anna-tó 70. V. 18. (8) VA, Visonta-h. 88. VII. 7. (3)
FM-VA, Csepelye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.
Bagrada stolata HORVÁTH, 1936: Csepelye-t. 88. VII. 13. (1) FM-VA.
Rhaphigaster nebulosa (PODA, 1761): Szt. Anna-tó 70. V. 18. (1) VA.

IRODALOM

- BENEDEK, P. (1969): Poloskák VII. Heteroptera VII. - Magyarország Állatvilága (Fauna Hungarie) 17: (7): 1-86.
HALÁSZFY, É. (1959): Heteroptera II. Poloskák II. - Magyarország Állatvilága (Fauna Hungarie) 17: (2): 1-87.
KIS, B. (1984): Fauna Republicii Socialiste România Insecta 8: (8) Heteroptera Partea Generala Pentatomoidea - Academ. REpubl. Soc. Rom. 1-216.
MÁTHÉ, I. - KOVÁCS, M. (1962): A gyöngyösi Sár-hegy vegetációjára Botan. Közlem. 49: 306-307.
VÁSÁRHELYI, T. (1983): Poloskák III. Heteroptera III. Magyarország Állatvilága (Fauna Hungarie) 17: (3): 1-88.
VÁSÁRHELYI, T. (1986): Entomológiai ritkaság a gyöngyösi Sár-hegyről - Fol. Ent. Hung. 47: 219.
WAGNER, E. (1966): Wanzen oder Heteropteren I. Pentatomorpha - Die Tierwelt Deutschlands 54: 1-235.

K. FÖLDESSY Marianna
Mátra Múzeum
H-3200 GYÖNGYÖS
Kossuth út 40.

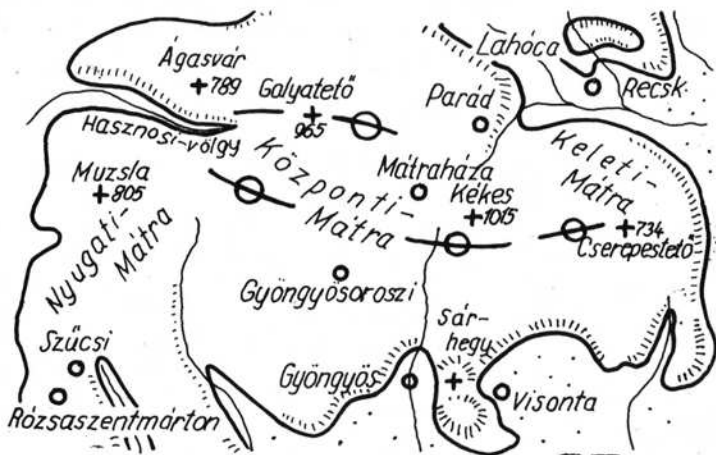
A Mátra-hegység lepkefaunája III. A gyöngyösi Sár-hegy lepkefaunájának alapvetése (Lepidoptera)

FAZEKAS Imre
Komló

ABSTRACT: (Butterfly fauna of Mt. Mátra III. - Standard work on the butterfly fauna of Sár-hegy at Gyöngyös) - Author treats the butterfly fauna of Sár-hegy - which emerges in the southern foreground of Mt. Mátra, - and demonstrates the presence of 394 species out of which 21 species had been proved to be new in the area of Mt. Mátra.

A Gyöngyös város felett fennsíkyszerűen kimagasló Sár-hegyet (500 m) az OTVH 5/1975. számú határozatában természetvédelmi területté nyilvánította. A 196 ha-os vulkanikus eredetű hegytomb geológiailag a Kékes különvált, déli irányba előretolódott része. A főleg andezitből és részben riolittufából álló hegytetőn egy jellegzetes süllyedékben a kicsiny Szent Anna-tó látható *Pragmition-Magnocarition* növénytársulással. Északi expozícióban kőfolyások, a déli lejtőkön pleisztocén lösz, míg a többi hegyoldalon ópleisztocén törmelékkúpok vannak.

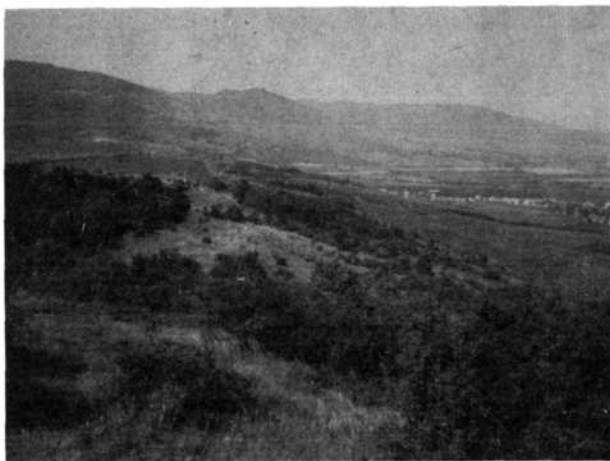
A száraz kontinentális klíma alatt az évi csapadékmennyiség megközelíti a 600 mm-t, s az évi középhőmérséklet 10,7 C°. Botanikailag a terület a mészkedvelő tölgyesek és a cseres tölgyesek határvonalára esik. A florisztikai vizsgálatok szerint (MÁTÉ & KOVACS, 1962) a maradványfajokból arra lehet következtetni, hogy az északi-középhegység előterének klimazonális társulása a tatárjuharos lösztölgyes (*Acari tatarico - Quercetum pubescenti-roboris*) egykoron gazdagon nőhetett a déli oldalakon. A hegy eredeti erdőtársulása a kontinentális jellegű molyhos tölgyes (*Corno-Quercetum pubescenti-petrae-cerris*) csak a hegy északi oldalán díszlik. A délnyugati lejtőkön, ahol a lösz találkozik az andezittel, még fellelhetők az *Amygdaletum nanae* állományok.

1. ábra. A Sár-hegy földrajzi elhelyezkedése a Mátra-hegység előterében.

Az eredeti, legkiterjedtebb gyeptársulás a Diplachno-Festucetum sulcatae subcarpaticum napjainkra már átalakult Cynodonti-Festucetum pseudovinae-vá, amely a helytelen legeltető állattartásnak a következménye. A Diplachno-festucetum sulcatae társulás maradványok őrzik a ponto-pannoniai Lathyrus pellescens (MB) C. KOCH-ot és a szubmediterrán Plantago argentea CAIX.-t. Az előbbi sztyep-rétek rovására a mérsékelt fajszámú Cynodonti-Festucetum pseudovinae fokozatosan teret hódít, nem kevésbé a szőlőkultúrákban növekvő Amarantho-Chenopodietum albi portolacetosum gyomtársulás is (MÁTHÉ & KOVÁCS, 1962).

A Sár-hegyi vegetáció sokszínűségét csak fokozzák azok az üde rétek, amelyek átmenetet képeznek az üde hegyirétek és a mocsárrétek között. Ezek a társulások kedveznek a hygrophil lepkefajok megjelenésének (pl. Lycaena dispar HAW., Idaea biselata HUFN., Athetis pallustris HBN., Mythimna pudorina DEN. & SCHIFF., Orthonama vittata BKH.).

2. ábra. A távolban a Mátra vonulatai. Balra Corno-Quercetum, jobbra Abasár felett a kőfolyás-ig felhatoló szőlőkultúra, középen Diplachno-festucetum sulcatae társulás Stipa stenophylla-val.

3. ábra. A Sár-hegyi Szent Anna-tó Pragmition-Magnocarition társulással.

4. ábra. Diplachno-Festucetum sulcatae társulás Plantago argentea maradványa .

5. ábra. Cynodonti-Festucetum pseudovinae társulás a Sár-hegy keltei lejtőjén

6. ábra. Átalakuló táj a Sár-hegy keleti előterében. A távolban külszíni bányaművelés.

A MÁTRA-HEGYSÉG FAUNÁJÁRA ÚJ FAJOK

1. *Rebelia plumella* OCHSENHEIMER, 1810 (syn.: *herrichiella* STRAND, 1912; *bavarica* WEHLI, 1926): A szubmediterrán jellegű, száraz biotópok lakója. Magyarországon feltehetőleg "ósmátrai" elem. GOZMÁNY (1965, p. 190) a faj leírójaként Herrich-Schäffert jelöli meg, ugyanakkor a szinonimaként zárójelben lévő *R. surientella* BRUAND, 1858 önálló faj, s a *suriens* MILLIERE, 1865 pedig szinonimája.

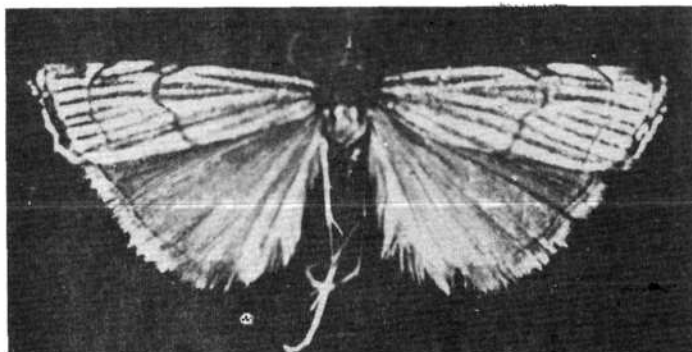
2. *Rebelia hungarica* MEIER: Gozmány (1965) szerint az ország egész területéről ismert. Jablonkay (1972) faunalistájában még nem említi.

3. *Hedya nubiferana* HAWORTH, 1811 (syn.: *variegana* HÜBNER, 1799 nec DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775): Armeniában, Kisázsiaiában valamint Európában (diszjunkt) elterjedt. Főleg erdőssztyeppéken és gyümölcsösökben gyűjtötték. Az imágó júniustól augusztusig repül.

4. *Crysocrambus cratellus stachiellus* TOLL, 1938: TOLL a *stachiellus* -t eredetileg önálló fajnak írta le (Ann. Mus. Zool. Polon. 13: 206). Az irodalmi adatok szerint a ssp. *stachiellus* TOLL Sareptától a Balkánon és Közép-Európán át Franciaországig ismert, ahol a ssp. *alpinus* BLESZYNSKI, 1958 repül. A faj morfológiailag igen hasonlít a *Crysocrambus linetella* FABRICIUS, 1781-hez (syn.: *cassentinellus* HERRICH-SCHAFFER, 1848), de mindkét ivar genitália struktúrája jelentősen eltérő. GOZMÁNY (1963) szerint a *cratellus* Magyarországon mindenütt gyakori. A nevezéktani alfaj és a ssp. *stachiellus* hazai areája ennek ellenére nem ismert. Májustól júliusig repül (HANNEMANN, 1964).

7. ábra. *Hedya nubiferana* HAW. ♂

8. ábra. *Crysocrambus cratellus stachiellus* TOLL ♂

5. *Scoparia pyralella* DEN. & SCHIFF. 1775 (syn.: *aundinata* Thunberg, 1792; *dubitalis* Hübner, 1796): A Svédországból leírt faj (typus: Zool. Inst. Univ. Uppsala) főleg Közép- és Dél-Európában elterjedt. A *pyralella* változatok morfológiailag szinte megkérdőjelezhetően hasonlítá-

9. ábra. *Scoparia pyralella* THNG. ♂.

nák a *Scoparia ingrattella* ZELLER, 1846 példányokhoz. A Bécsi-medencéből leírt *ingrattella* első-sorban az Alpok vidékén ismert. A hím valójága és uncusa nyújtottabb, s az aedeagusban 2-3 erőteljes és több apró cornutus van. A nősténynél a ductus bursae hosszú és keskeny. A *pyralella* valójága rövidebb, a costa domború, az apex lekerekítettebb. Az aedeagusban fokozatosan megnövekedett, sok vékony cornutus található. A ductus bursae erősen sklerotizált.

6. *Lycaeides idas* LINNAEUS, 1761 (syn.: *argus* DEN. & SCHIFF., 1775 nec LINNAEUS, 1758; *leodorus* ESPER, 1782; *acreon* FABRICIUS, 1787; *amphion* FABRICIUS, 1793; *argyrogonom* auct.): Polycentrikus-holopalearktikus, politipikus faj (VARGA, 1977). Magyarországon csak szórványos gyűjtési adatai ismertek, főleg középhegységekből. Részletes elterjedése csak a gyűjtmények *Lycaeides argyrogonom* BERGRASSER, 1779 anyagának revíziója után állapítható meg. Mint a szinonimák sora is mutatja a Magyarországról kimutatott *acreon* nem alfaj, tehát a hazai populációk mikroszisztematikai elemzése újból szükségesnek látszik (v.ö. SZABÓ, 1956).

7. *Jodis putata* LINNAEUS, 1758: Japántól (ssp. *orientalis* WEHRLI, 1923) Szibérián és Armenián át Európáig ismert. Szovjetunióban csak Uraltól nyugatra gyakori. Szihériában rendkívül lokális és hatalmas területekről hiányzik. Ismert a Léna középső folyásánál, a Bajkál- és Szaján-hegységekben és az Irtisz mentén. Az európai részen, a Kola-félszigeten az északi sarkkört is átlépi. Közép-Európában a mesophil erdőkben gyakori. Részletes magyarországi elterjedése még nem ismert ugyanis a közelrokon fajokkal könnyen felcserélhető. A problémával KOVÁCS (1953) már korábban foglalkozott. Májustól Julius közepéig repül (FORSTER & WOHLFAHRT, 1981). Tápnövénye: *Vaccinium*-félék.

8. *Scopula flaccidaria* ZELLER, 1852: Dzsungariától Észak-Iránon át Európában sokfelé gyűjtöttek. Magyarországon nem ritka, de egyes területekről (Somogyi-dombság, Hegyhát stb.) még nincsenek adatok. Két nemzedékes faj: V-IX-ig.

9. *Idaea vulpinaria* HERRICH-SCHAFFER, 1851: Elterjedési adatai főleg a nyugat-palearktikumából ismertek, a távolkeleti közlések bizonytalanok. Magyarországon csak újabban vált ismertté (FAZEKAS, 1979). Bizonyító példányok eddig csak a Bakonyból, a Gödöllői-dombságról és a Sár-hegyről vannak.

10. *Idaea biselata* HUFNAGEL, 1767 (syn.: *bisetata* Rottenburg, 1777; *shimizuensis* Matsumura, 1925; *invalida* Inoue, 1943): A japán szigetektől Szahalinon, Kóreán és Kínán át Európáig elterjedt. Magyarországon júniustól szeptemberig a nedves ligetekben és lápréteken repül.

11. *Idaea subsericeata* HAWORTH, 1809: Expanzív, holomediterrán faunaelem, amely keleten Közép-Ázsiáig hatol. Magyarországon a nyugati országrészben gyakoribb, keleten szórványos. Az ERTI fénycsapdája Gyöngyösön fogta (publikálatlan adat). Májustól augusztusig két nemzedékben repül.

12. *Perizoma affinata* STEPHENS, 1831: PROLA és RACHELI (1980) szerint európai faj, amely már Kelet-Európából hiányzik (?). Magyarországon lokális és ritka faj. KOVÁCS (1953) három évtizeddel ezelőtt még csak soprani lelőhelyét ismertette. Az irodalmi adatok alapján a nyár elején és végén 1-1 generációja van.

13. *Eupithecia laquaearia* HERRICH-SCHAFFER, 1848: Holomediterrán faunaelem. Magyarországon a középhegységeken Nyugat- és Dél-Dunántúlon lokális és ritka. Az ERTI mátraházi fénycsapdája szintén gyűjtötte (publikálatlan adat).

14. *Ennomos quercaria* HÜBNER, 1813: Szubmediterrán, molyhostölgyes faunaelem. Magyarországon a középhegységek déli lejtőin illetve a Mecsekben fogták.

15. Cerapteryx graminis LINNAEUS, 1758: Szibíriai faunaelem. Hernyója a Gramineae-féléket fogyasztja. Hazánkban újabban a középhegységek több pontján, s szóróványosan az Alföld északi peremén gyűjtötték.

16. Orthosia opima HÜBNER, 1809: Szibíriai, euryök, polyfág faj. Kelet-Európában főleg lombfogyasztó (Quercus, Salix, Vaccinium, Calluna stb.) míg Nyugat-Európában légyszárúakon is megfigyelték (Salix, Betula, Prunus, Genista, Senecio, Cynoglossum, Ammophila). Hazánkban az Alföldön és a dombvidékeken szóróványos, a középhegységeken gyakoribb.

17. Calophasia platyptera ESPER, 1788: Holomediterrán, Dél-Európában több alfajra (subalbida STAUDINGER, 1901: olbiena DUPONCHEL, 1842 stb.) osztható polytipikus faj. Magyarországon elsősorban a Dunántúlon elterjedt.

18. Simyra nervosa DEN. & SCHIFF. 1775: Nyugatpalearktikus, ugynevezett "ösmátrai" faunakomponens (VARGA, 1963). Szinte az egész ország területéről ismert, de sehol sem gyakori.

19. Cosmia diffinis LINNAEUS, 1767: Elterjedése: Elő- és Kisázsia, Európa, azonban sok helyről még nem mutatták ki (pl. Görögország, Belorusszia stb.). Magyarországon lokális faj. Tápnövényei: Ulmus és különböző cserjék.

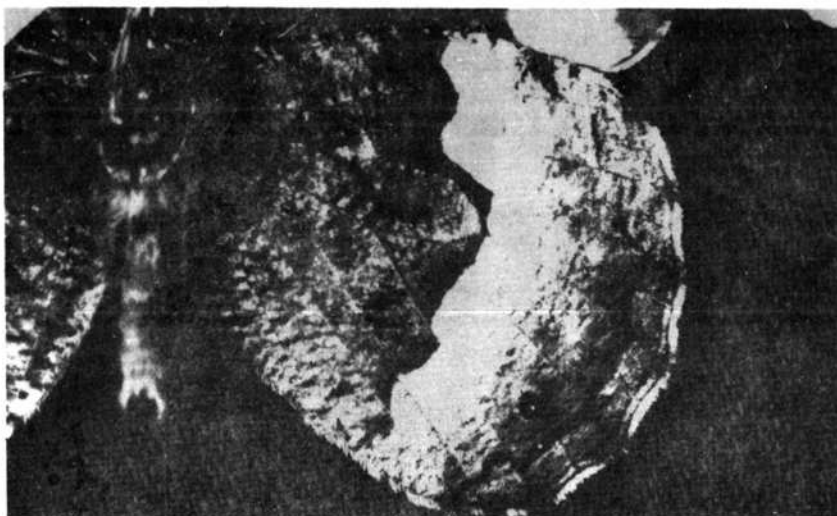
20. Photedes pygmaea HAWORTH, 1809: Az Amur-vidékétől Európán át Algériáig Carex, Glyceria és Poa-féléken él. Magyarországon nem ritka.

21. Calyptra thalictri BORKHAUSEN, 1790: Japántól Kóreán, az Amur-Ussuri-vidéken, Turkesztánon át egészen Spanyolországig keskeny sávban elterjedt. GOZMÁNY (1970) még csak hat hazai populációját ismertette. Nem ritka a Dél-Dunántúlon, de a Duna-Tisza közén is gyűjtötték.

MEGJEGYZÉS: a Mátra faunájára új fajok gyűjtési adatai a fajlistában kerülnek feldolgozásra. A fajlistában a zárójelben lévő számok a gyűjtött példányok egyedszámát jelentik.

TÖRLÉS A MÁTRA LEPKEFAUNÁJÁBÓL

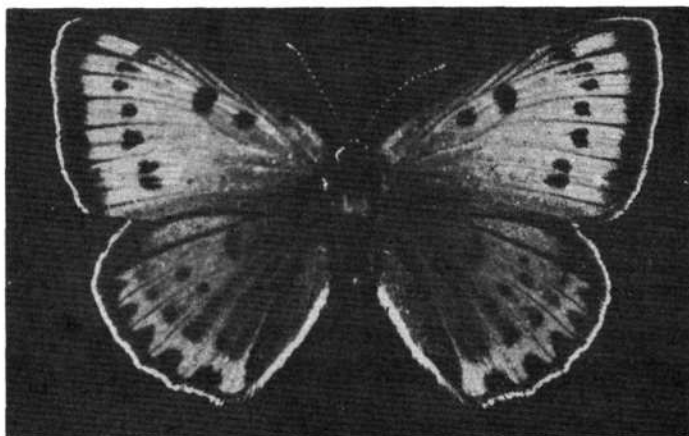
Pyrgus (Scelotrix) fritillarius fritillarius PODA, 1761 (Locus typicus: Graz; syn.: fritillum DEN. & SCHIFF. 1775; major FABRICIUS, 1787; carthami HÜBNER, 1813): JABLONKAY (1972) szerint a Mátrában a ssp. valeisaca MABILILE, 1876 (Bull. Soc. Ent. France, 5: 214) repül. A valeisaca Magyarországon nem él. Bizonyító példányok Valisból, Olaszországból és Ausztriából vannak.

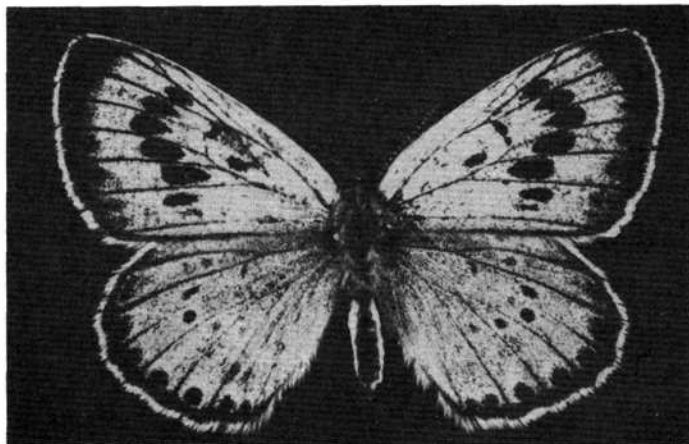
10. ábra. Hipparchia fagi SCOP. ♂ (a hátsó szárny alsó oldala).

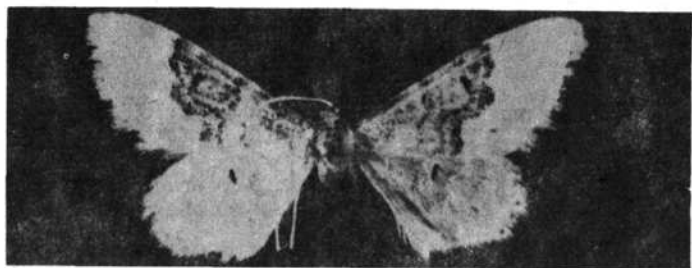
11. ábra. Brenthis hecate DEN. & SCHIFF. ♂ (fent a szárnyak felszíne alól fonák látható).

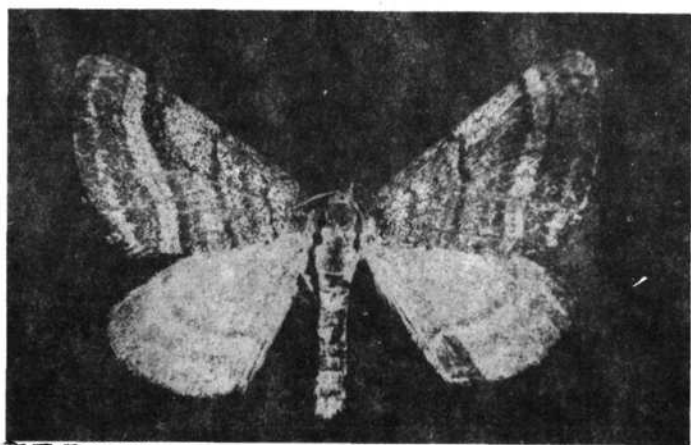
12. ábra. Lycaena dispar HAW. ♀ (ssp. ?).

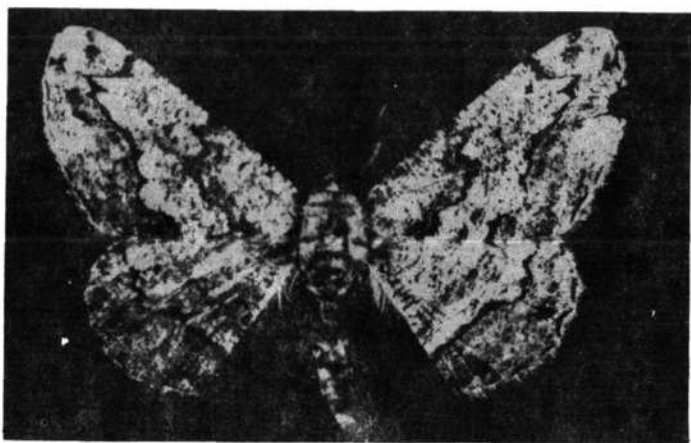
13. ábra. Maculinea arion L. ♀ (ssp. ?).

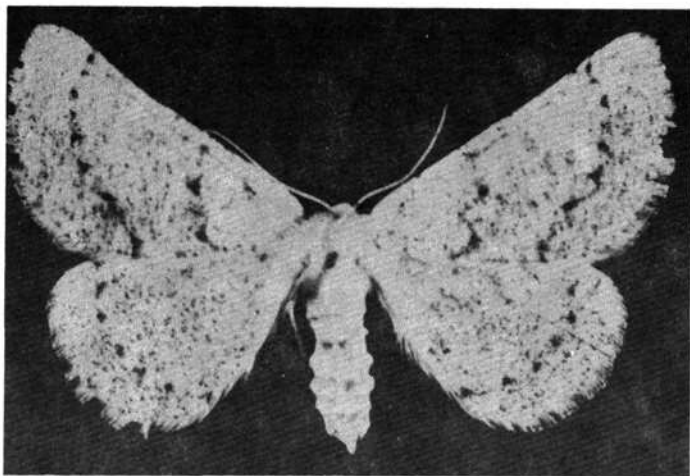
14. ábra. Idaea vulpanaria H. -SCH. ♂

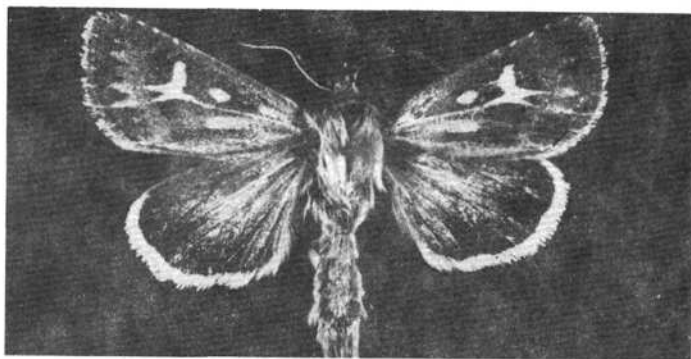
15. ábra. Scotopteryx coarctaria DEN. & SCHIFF. ♂

16. ábra. Synopsia sociaria HBN. ♂

17. ábra. Dyscia conspersaria F. ♀.

18. ábra. Cerapteryx graminis L. ♂.

19. ábra. Amphipoea oculatea L. ♂ (ssp. ?).

FAJLISTA

HEPIALIDAE

Triodia sylvina L. - 1900. IX. 10. (1).

INCURVARIIDAE

Incurvaria masculinella DEN & SCHIFF - Jablonkay (1972): "musculella F."

COSSIDAE

Dyspessa ulula BKH. - 1980. VII. 1. (1); VI. 20. (1); VI. 10. (1).

ZYGAENIDAE

Adscita (Jordanita) globulariae HBN. - 1980. VI. 1-10. (17), VI. 11-20. (6), VI. 20-30. (24), VII. 1-10. (32).

Zygaena (Zygaena) viciae DEN. & SCHIFF. - 1980. VII. 3. (2).

Zygaena (Zygaena) lonicerae SCHEVEN - 1980. VII. 3. (3).

Zygaena (Agrumenia) loti DEN. & SCHIFF. - 1980. VII. 3. (1).

LIMACODIDAE

Apoda limacodes HUFN. - 1980. VI. 1-10. (2), VI. 21-30. (2), VII. 1-10 (1).

PSYCHIDAE

Rebelia plumella O. - 1980. VI. 12. (1). A Mátra-hegységre új.

Rebelia hungarica MEIER - 1980. VI. 16. (1). A Mátra-hegységre új.

Megalophanes viciella DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (1).

TINEIDAE

Tinea (Acedes) trinotella THNBG. - Jablonkay (1972).

GRACILLARIIDAE

Caloptilia alchimiella SCOP. - Jablonkay (1972).

COLEOPHORIDAE

Coleophora flavipennella DUP. - Jablonkay (1972).

Coelophora virgatella Z. - Jablonkay (1972).

Coelophora astragalella Z. - Jablonkay (1972).

Coelophora striatipennella NYLANDER - Jablonkay (1972).

EPERMENIIDAE

Ochromolopis ictella HBN. - Jablonkay (1972).

YPONOMEUTIDAE

Yponomeuta ictella HBN. - Jablonkay (1972).

Eidophasia messingiella F. v. R. - 1980. VI. 18. (1).

DECOPHORIDAE

Iopeutis barbella F. - Jablonkay (1972): "Gaesa barbella Z."

Pleurota pyropella DEN. & SCHIFF. - Jablonkay (1972).

Depressaria albipunctella HBN. - Jablonkay (1972).

Agonopteryx alstroemeriana CL. - Jablonkay (1972).

GELECHIIDAE

Anacampsis scintillella F. v. R. - Jablonkay (1972).

Stenolechia gemmella L. - Jablonkay (1972).

Teleiodes scriptella HBN. - Jablonkay (1972).

TORTRICIDAE

Cnephasia (Cnephasiella) icterana TR. - Jablonkay (1972).

Doloploca punctulana DEN. & SCHIFF. - Jablonkay (1972).

Acleris variegana DEN. & SCHIFF - Jablonkay (1972).

Olethreutes (Paracelypha) rivulana SCOP. - 1980. VI. 18 (1).
Eucosma hohenwartiana DEN. & SCHIFF. - Jablonkay (1972).
Eucosma mentzneriana TR. - Jablonkay (1972).
Eucosma (Phaneta) conterminana H.-SCH. - Jablonkay (1972).
Rhyacionia pinivora LIENIG & ZELLER - Jablonkay (1972).
Cydia (Grapholita) funebrana TR. - Jablonkay (1972).
Hedya nubiferana HAW. - 1980. VI. 19. (2). A Mátra-hegységére új.
Latronympha strigana F. (= hypericana HBN.) - 1980. VI. 19. (1).

COCHYLIDAE

Eupoecilia angustana HBN. - Jablonkay (1972).
Proclidonia amiantana HBN. - Jablonkay (1972).
Cochylis posterana Z. - Jablonkay (1972).

PYRALIDAE

Crambus pascuella L. - 1980. VI. 18. (1), gen. praep. Fazekas I. Nr. 1664.
Crambus pratella L. - 1980. VI. 18. (2), gen. praep. Fazekas I. Nr. 1665.
Chrysocrambus cratellus stachilleus TOLL. - 1980. VI. 15. (1), gen. praep. Fazekas I. Nr. 1666.
A Mátra-hegységére új.
Scoparia pyralella DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 15. (1), VII. 6. (8), gen. praep. Fazekas I. Nr. 1668. A Mátra-hegységére új.
Pemelia formosa HAW. - Jablonkay (1972).
Sitochora verticalis L. - 1980. VI. 19. (1).
Microthrix similella ZCK. - Jablonkay (1972).
Trachonitis cristella HBN. - Jablonkay (1972).
Pempeliella ornatella DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 19. (1), gen. praep. Fazekas I. Nr. 1667.
Homoesoma nebulella DEN. & SCHIFF. - Jablonkay (1972).

PTERPHORIDAE

Leioptilus inulae Z. - Jablonkay (1972).

HESPERIIDAE

Thymelicus lineolus O. 1981. VI. 29-30. (2).
Spialia orbifer HBN. 1975. V. 27. (1), leg. Jablonkay.
Pyrgus fritillarius PODA 1981. VI. 29-30. (1), gen. praep. Fazekas I. Nr. 1658.

PAPILIONIDAE

Zerynthia polyxena DEN. & SCHIFF.

PIERIDAE

Colias australis VRTY. - 1980. VII. 3. (1), leg. Varga A.
Colias crocea GEOFF.
Pieris brassicae L. - 1980. VII. 3. (1), leg. Varga A.
Pieris rapae L. - 1981. VI. 29-30. (10).
Pieris napi L. 1980. VII. 3. (4), leg. Varga A.
Pontia daplidice L. 1981. VI. 29-30. (1).

NYMPHALIDAE

Mesoacidalia aglaja L. 1981. VI. 29-30. (3).
Brenthis daphne DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 26 (11), leg. Varga A.; 1981. VI. 29-30. (1).
Brenthis hecate DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 26. (7), leg. Varga A.; 1981. VI. 29-30. (14).
Melitaea didyma meridionalis STGR. 1981. VI. 29-30. (2).
Melitaea diamina LANG. 1980. VI. 26. (5), leg. Varga A., gen. praep. Fazekas I. Nr. 1669.
Melitaea cinxia L. - 1980. VI. 26. (1), leg. Varga A.
Mellicta athalia ROTT. - 1981. VI. 29-30. (3).

SATYRIDAE

Melanargia galathea L. - 1981. VII. 3. (2), leg. Varga A.; 1981. VI. 29-30. (5).
Hipparchia fagi SCOP. - 1981. VI. 29-30. (1).
Aphantopus hyperantus L. - 1980. VII. 3. (3), leg. Varga A.; 1981. VI. 29-30. (3).
Coenonympha pamphilus L. - 1980. VII. 3. (1), leg. Varga A.
Coenonympha arcania L. - 1980. VII. 3. (1), leg. Varga A.; 1981. VI. 29-30. (1).

Coenonympha glycerion BKH. - 1981. VII. 3. (1), leg. Varga A.
Pararge aegeria tircis BUTLER - 1981. VI. 29-30. (1).

LYCAENIDAE

Strymonidia spini DEN. & SCHIFF. - 1980. VII. 3. (1), leg. Varga A.; 1981. VI. 29-30. (1).
Lycaena dispar HAW. - 1980. VI. 26. (1), leg. Varga A.; 1981. VI. 29. (1).
Heodes virgaurae L. - 1981. VI. 29-30. (1).
Celastrina argiolus L. - 1981. VI. 29-30. (1).
Scoliantides orion PALLAS - 1980. VI. 26. (1), Varga A.
Maculinea arion L. - 1980. VII. 3. (3), leg. Varga A.; 1981. VI. 29-30. (1).
Lycaeides idas L. - 1980. VII. 5. (5), leg. Varga A.; gen. praep. Fazekas I. Nr. 1662. A Mátra-hegységre új.
Polyommatus icarus ROTT. - 1980. VII. 3. (4).

LASIOCAMPIDAE

Trichiura crataegi L. 1980. IX. 1-10. (7), 11-20. (4), 21-30. (2).
Eriogaster lanestris L.
Eriogaster catax L.
Malacosoma neustria L. - 1980. VI. 1-10. (3).
Malacosoma castrensis L. - 1980. VI. 1-10. (2).
Lasiocampa quercus L. - 1980. VIII. 1-10. (1), 11-20. (1).
Macrothylacia rubi L. - 1980. IV. 15-30. (1), V. 11-20. (3), VI. 1-10. (1), 11-20. (19), 21-30. (3), VIII. 11-20. (1), IX. 1-10. (4).
Gastropacha quercifolia L. - 1980. VIII. 1-10. (1), 11-20. (2).

LEMONIIDAE

Lemonia taraxaci DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 11-20. (7), IX. 11-20. (2), 21-30. (2).

ATTACIDAE

Eudia pavonia L. - 1980. IV. 15-30. (2), V. 1-10. (1).

DREPANIDAE

Drepana binaria HUFN. - 1980. V. 21-31. (2), VI. 11-20. (4), VIII. 1-10. (10), 11-20. (2).
Drepana cultraria F. - 1980. IV. 15-30. (1), VIII. 1-10. (1).
Cilix glaucata SCOP. - 1980. V. 21-31. (5).

THYATIRIDAE

Cymatophorima diluta DEN. & SCHIFF. - 1980. IX. 1-10. (2), 11-20. (3).
Polyloca ridens F. - 1980. IV. 15-30. (5), V. 21-31. (1).

GEOMETRIDAE

Comibaena bajularia DEN. & SCHIFF. (= pustulata HUFN.) - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (7).
Thetidia smaragdaria F. - 1980. VI. 1-10. (2), 21-30. (4), VII. 1-10. (1), IX. 11-20. (1).
Chlorissa viridata L. - 1980. IV. 15-30. (1), VI. 11-20. (7), 21-30. (3), VIII. 11-20. (5).
Thalera fimbrialis SCOP. - 1980. VII. 1-10. (2).
Jodis putata - 1980. VI. 1-10. (3), VIII. 1-10. (1). A Mátra-hegységre új.
Cyclophora albiocellaria HBN. - Jablonkay (1972).
Cyclophora annulata SCHULZE - 1980. V. 21-30. (1), VI. 11-20. (1), 21-30. (1).
Cyclophora ruficiliaria H.-SCH. - 1980. V. 21-31. (1), VI. 11-20. (4).
Cyclophora quercimontaria BASTELBERGER - 1980. VI. 11-20. (1), VIII. 1-10. (4).
Cyclophora punctaria L. - 1980. IX. 1-10. (1).
Cyclophora linearis HBN. - 1980. IV. 15-30. (1), VI. 21-30. (1).
Timandra griseata W. PET. - 1980. VI. 1-10. (2), VIII. 11-20. (2), IX. 11-20. (1).
Scopula immorata L. - 1980. VI. 10-20. (12), 21-30. (9), IX. 1-10. (2).
Scopula nigropunctata HUFN. - 1980. VI. 11-20. (1), 21-30. (2).
Scopoula virgulata DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (3), 11-20. (4), 21-30. (8), VII. 1-10. (5), VIII. 11-20. (1), IX. 11-20. (1).
Scopula ornata SCOP. - 1980. VI. 11-20. (1), 21-30. (2), VII. 1-10. (1).
Scopula rubiginata HUFN. - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (3), VIII. 1-10. (1), 11-20. (1).
Scopula marginipunctata GOEZE - 1980. VIII. 11-20. (2).
Scopula incanata L. - 1980. VIII. 11-20. (6), IX. 1-10. (2).
Scopula flaccidaria Z. - 1980. VI. 1-10. (2), 11-20. (10), 21-30. (6), VIII. 1-10. (1). A Mátra-hegységre új.

Idaea aureolaria DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (6).
Idaea muricata HUFN. - 1980. VI. 1-10. (2), VIII. 1-10. (1).
Idaea vulpinaria H.-SCH. - 1980. VIII. 1-10. (1). A Mátra-hegység új.
Idaea biselata HUFN. - 1980. VI. 11-20. (1). A Mátra-hegység új.
Idaea dilutaria HBN. - 1980. VI. 1-10. (1).
Idaea humiliata HUFN. - 1980. VI. 1-10. (3), VII. 1-10. (3).
Idaea pallidata DEN. & SCHIFF. - Jablonkay (1972).
Idaea aversata L. - 1980. VI. 1-10. (6), 11-20. (1), 21-30. (1), VII. 1-10. (4), VIII. 1-10. (1), 11-20. (1).
Idaea rubraria STGR. - 1980. VI. 1-10. (2), gen. praep. Fazekas I. Nr. 1659.
Idaea deversaria H.-SCH. - 1980. VI. 1-10. (1), gen. praep. Fazekas I. Nr. 1660.
Rhodostrophia vibicaria CL. - 1980. VI. 1-10. (3), 11-20. (8), VII. 1-10. (2).
Cataclysmes rigata HBN. - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (3), VIII. 1-10. (3), 11-20. (2).
Scotopteryx moeniata SCOP. - 1980. VIII. 11-20. (2), IX. 1-10. (1).
Scotopteryx coarctaria DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (5).
Scotopteryx luridata HUFN. (= *plumbaria* F.) - 1980. VI. 11-20. (3).
Orthonama vittata BKH. - 1980. IX. 11-20. (1).
Catarhoe rubidata DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 21-30. (1), VII. 1-10. (1), VIII. 1-10. (1).
Catarhoe cuculata HUFN. - 1980. VI. 1-10. (2), 21-30. (2).
Epirrhoe alternata MÜLLER - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (5), 21-30. (3), IX. 1-10. (1).
Epirrhoe rivata HBN. - 1980. VI. 11-20. (6), 21-30. (3), VII. 1-10. (2), VIII. 11-20. (1).
Costaconvexa polygrammata BKH. - 1980. VI. 1-10. (1), VII. 1-10. (2).
Campogramma bilineata L. - 1980. VII. 1-10. (2), VIII. 1-10. (1), 11-20. (1).
Cosmorhoe ocellata L. - 1980. VI. 11-20. (1), 21-30. (4), VIII. 11-20. (7), IX. 1-10. (1).
Eulithis mellinata F. - Jablonkay (1972).
Eulithis pyrallata DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (4), VII. 1-10. (20).
Cidaria fulvata FORSTER - 1980. VI. 1-10. (3), 21-30. (10), VII. 1-10. (10).
Plemira rubiginata DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (1).
Hydriomena furcata THNG. - 1980. VI. 1-10. (2).
Coenocalpe lapidata HBN. - 1968. X. 3. (1), leg. Jablonkay J.
Philereme vetulata DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 21-30. (5), VII. 1-10. (2).
Perizoma affinata STPH. - 1980. VIII. 1-10. (1). A Mátra-hegység új.
Perizoma flavofasciata THNG. - 1980. VI. 1-10. (3), 11-20. (3), 21-30. (1), VII. 1-10. (1).
Eupithecia plumbeolata HAW. - 1980. VI. 1-10. (1).
Eupithecia linariata DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (2).
Eupithecia laquearia H.-SCH. - 1980. VI. 11-20. (1). A Mátra-hegység új.
Eupithecia venosata F. 1969. V. 23. (1), leg. Jablonkay J.
Eupithecia centaureata DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (2), VIII. 1-10. (1).
Eupithecia absinthiata CL. - 1980. VIII. 1-10. (1).
Eupithecia orphnata BOHATSCH - 1980. VI. 11-20 (11), 20-30. (4).
Eupithecia euphrasiata H.-SCH. - 1980. IX. 1-10. (2).
Eupithecia ochridata PINKER - Jablonkay (1972).
Chloroclystis rectangulata L. - 1980. VI. 1-10. (1).
Aplocera plagiata L. - 1980. VI. 21-30. (2), IX. 21-30. (1).
Lithostege griseata DEN. & SCHIFF. (= *asianata* F.) - 1980. VIII. 1-10. (3).
Lithostege farinata HUFN. - 1980. VI. 1-10. (2).
Hydrelia flammeolaria HUFN. - 1980. VI. 21-30. (1).
Abraxas grossulariata L. - 1980. VI. 1-10. (15), VII. 1-10. (1), 1981. VI. 29. (1).
Abraxas sylvata SCOP. - 1980. VI. 1-10. (1).
Lomaspilis marginata L. - 1980. VI. 11-20. (1), 21-30. (1), VII. 1-10. (1).
Ligdia adustata DEN & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (1), 21-30. (1), VIII. 1-10. (2), 11-20. (1), IX. 1-10 (1).
Semiothisa notata L. - 1980. VI. 21-30. (1), VII. 1-10. (1).
Semiothisa alternaria HBN. - 1980. VI. 11-20. (4).
Semiothisa liturata CL. - 1980. VI. 1-10. (1), 21-30. (1), VIII. 1-10. (1).
Semiothisa clathrata L. - 1980. V. 21-30. (1), VI. 1-10. (2), 11-20. (1), VII. 1-10. (1), VIII. 11-20. (4), IX. 1-10. (3).
Semiothisa glarearia BRAHM. - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (2), VII. 1-10. (1).
Semiothisa artesiaria DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (1), VIII. 1-10. (2).
Tephрина murinaria DEN. & SCHIFF. - 1980. VII. 1-10. (1).
Opisthograptis luteolata L. - 1980. VI. 11-20. (1), VIII. 11-20. (1).
Epione repandaria HUFN. - 1980. VI. 1-10. (1).
Pseudopanthera macularia L. - 1980. VI. 11-20. (17), 21-30. (1).
Apeira syringaria L. - 1980. VI. 21-30. (1).
Ennomos autumnaria WERNEBURG - 1980. IX. 11-20. (1).

- Ennomos erosaira DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (1), VII. 1-10. (1), VIII. 11-20. (2), IX. 1-10. (1), 11-20. (1), 21-30. (1).
Ennomos quercaria HBN. - 1980. VII. 1-10. (3). A Mátra-hegységre új.
Selenia dentaria F. (= bilunaria ESP.) - 1980. V. 21-31. (1), VIII. 1-10. (1).
Ourapteryx sambucaria L. - 1980. VI. 21-30. (2).
Angerona prunaria L. - 1980. VIII. 1-10. (1).
Chondrosoma fiduciarium ANKER
Lycia hirtaria CL. - 1980. IV. 15-30. (1).
Lycia zonaria DEN. & SCHIFF. - 1980. IV. 15-30. (2).
Biston betularia L. - 1980. VI. 1-10. (1).
Synopsis sociaria HAN. - 1980. VI. 11-20. (1), VIII. 11-20. (5).
Peribatodes rhomboidaria DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (7), 21-30. (21), VIII. 1-10. (1), IX. 1-10. (1).
Ascotis selenaria DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (1), VIII. 1-10. (2), 11-20. (5).
Boarmia roboraria DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (1).
Ectropis bistortata GOEZE - 1980. VI. 1-10. (1), 21-30. (3).
Lignyoptera fumidaria HBN.
Ematurga atomaria - 1980. VII. 1-10. (1).
Gabera pusaria L. - 1980. VI. 11-20. (1), VIII. 1-10. (1).
Lomographa bimaculata F. - 1980. VI. 11-20. (1).
Lomographa temerata DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (1), 21-30. (1), VII. 1-10. (3).
Campaea margaritata L. - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (2), 21-30. (5), VIII. 11-20. (1), IX. 1-10. (1).
Gnophos obscuratus DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 11-20. (1).
Siona lineata SCOP. - 1980. V. 21-31. (3), VI. 11-20. (30), 21-30. (4).
Dyscia conspersaria F. - 1980. VI. 1-10. (4), 11-20. (2), 21-30. (1), VII. 1-10. (1).

SPHINGIDAE

- Sphinx ligustri L. - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (1), 21-30. (1), VIII. 1-10. (2).
Hyolicus pinastri L. - 1980. 1-10. (3).
Marumba quercus DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (1).
Mimas tiliae L. - 1980. V. 21-31. (1), VI. 1-10. (1), 11-20. (1).
Smerinthus ocellata L. - 1980. V. 21-31. (1).
Laothoe populi L. - 1980. VI. 11-20. (1), IX. 1-10. (1).
Hyles euphorbiae L. - 1980. VI. 11-20. (1), 21-30. (3).
Deilephila porcellus L. - 1980. IV. 15-30. (2), V. 11-20. (2), 21-31. (36), VI. 1-10. (10), 21-30. (20), VII. 1-10. (1), VIII. 1-10. (3), 11-20. (1).

NOTODONTIDAE

- Phalera bucephala L. - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (1).
Peridea anceps GOEZE - 1960. IV. 15-30. (4), V. 21-30. (4), VI. 11-20. (1).
Spatialia argentina DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (1), VIII. 1-10. (2).
Drymonia ruficornis HUFN. - 1980. IV. 15-30. (5), V. 11-20. (1), 21-31. (2).
Drymonia melagona GKH. - 1980. VI. 11-20. (1).
Harpyia milhauseri F. - 1980. VI. 1-10. (1).
Pterostoma palpina CL. - 1980. VI. 20-30. (1), VIII. 11-20. (1).

DILOBIDAE

- Diloba caeruleocephala L. - 1980. IX. 21-30. (1).

LYMANTRITIDAE

- Elkneria pudibunda L. - 1980. VI. 11-20. (1).
Arctornis l-nigrum MÜLLER - 1980. VI. 21-30. (1).
Lymantria dispar L. - 1980. VI. 21-30. (1), VIII. 1-10. (2), IX. 1-10. (2).

ARCTIIDAE

- Atolmis rubricollis L. - Jablonkay (1972).
Cybosia mesomella L. - 1980. VI. 11-20. (2).
Pelosia muscerda HUFN. - 1980. VI. 11-20. (1), 21-30. (1).
Filema lutarella L. - 1980. VIII. 1-10. (1).
Filema pygmaeola DBLD. - 1980. VIII. 1-10. (4), IX. 1-10. (6).
Filema palliatella SCOP. - 1980. VIII. 11-20. (2).
Filema lurideola ZCK. - 1980. VI. 1-10. (20), VII. 1-10. (9).
Arctia villica L. - 1980. VI. 11-20. (5), 21-30. (1).

- Ocnogyna parasita HBN. - 1980. V. 21-31. (1), VI. 21-30. (1), VIII. 11-20. (2).
Diacrisia sannio L. - 1980. VI. 11-20. (1), VIII. 11-20. (3).
Rhyparia purpurata L. - 1980. VI. 1-10. (20), VII. 1-10. (8).
Phragmatobia fuliginosa L. - 1980. VI. 1-10. (1), VIII. 1-10. (7), 11-20. (1). IX. 11-20. (1).
Phragmatobia caesarea GOEZE - 1980. VI. 11. (1).
Eucharia deserta BARTEL (= casta Esper nec Pallas) - 1980. IV. 15-30. (1), V. 21-31. (7), VI. 1-10. (1), 11-20. (25), 21-30. (7), VII. 1-10. (3).
Callimorpha quadripunctaria PODA - 1980. VIII. 11-20. (8), IX. 1-10. (2).

CTENUCHIDAE

- Syntomis phegea L. - 1981. VI. 29-30. (3).
Dysauxes ancilla L. - 1980. VI. 1-10. (1).

NOLIDAE

- Meganola kolbi DAN. - Jablonkay (1972).
Meganola albula DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (3), VIII. 1-10. (1).
Nola cucullatella L. - 1980. VI. 1-10. (3).

NOCTUIDAE

- Euxoa obelisca DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 11-20. (1).
Euxoa tritici L. - 1980. VI. 1-10. (1).
Euxoa temera HBN. - 1980. IX. 11-20. (1).
Agrotis cinerea DEN. & SCHIFF. - 1980. V. 11-20. (1), 21-31. (2), VI. 11-20. (1).
Agrotis segetum DEN. & SCHIFF. - 1980. VII. 1-10. (2), VIII. 11-20. (1).
Agrotis clavis HUFN. - VI. 11-20. (1), VII. 1-10. (1), VIII. 1-10. (1).
Agrotis exclamationis L. - 1980. V. 21-31. (1), VI. 1-10. (2), 11-20. (20), 21-30. (10), VII. 1-10. (2).
Ochropleura plecta L. - 1980. V. 21-31. (1), VI. 1-10. (2).
Noctua orbona HUFN. - 1980. VII. 1-10. (1), gen. praep. Fazekas I. Nr. 1739.
Noctua janthina DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 1-10. (1).
Epilecta linogrisea DEN. & SCHIFF.
Spaelotis ravidata DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 1-10. (1).
Xestia c-nigrum L. - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (2), VIII. 11-20. (1).
Xestia ditrapezium DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 21-30. (1), VII. 1-10. (1).
Xestia baja DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 11-20. (1).
Xestia romboidea ESP. - 1980. VIII. 1-10. (1), 11-20. (1).
Xestia xanthographa DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 11-20. (1).
Cerastis rubricosa DEN. & SCHIFF. 1980. IV. 15-30. (3), V. 1-10. (2).
Cerastis leucographa DEN. & SCHIFF. - Jablonkay (1972).
Mesogona oxialina HBN. - 1980. IX. 21-30. (1).
Polia nebulosa HUFN. - 1980. VI. 1-10. (4), 21-30. (1), VII. 1-10. (4), IV. 11-20. (2).
Pachetra sagittigera HUFN. - 1980. V. 21-31. (1).
Sideridis anapehes NYE (= evidens HBN.) - 1980. V. 21-31. (3), VI. 11-20. (6), 21-30. (1), VIII. 11-20. (2).
Sideridis albicolon HBN. - 1980. VI. 16. (1).
Heliophobos reticulata GOEZE - 1980. VI. 1-10. (3), VII. 1-10. (3).
Mamestra brassicae L. - 1980. VI. 11-20. (1), VIII. 1-10. (8), 11-20. (1).
Mamestra w-latinum HUFN. - 1980. VI. 11-20. (4), 21-30. (4), VII. 1-10. (1).
Mamestra suasa DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 11-20. (1).
Hadena perplexa DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (1).
Hadena luteago DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (6), 11-20. (2), 21-30. (3), VII. 1-10. (1).
Hadena bicurris HUFN. - 1980. VI. 1-10. (1).
Eriopygodes imbecilla F. - 1980. VI. 14. gen. praep. Fazekas I. Nr. 1747.
Cerapteryx graminis L. - 1980. VII. 1-10. (1), VIII. 1-10. (1), A Mátra-hegységére új.
Tholera cespitis DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 1-10. (9), 11-20. (2), IX. 11-20. (4).
Tholera decimialis PODA - 1980. IX. 1-10. (2).
Egira conspiciellaris L. - 1980. IV. 15-30. (2), V. 1-10. (1), 21-31. (1).
Orthosia cruda DEN. & SCHIFF. - 1980. IV. 15-30. (50), V. 1-10. (7).
Orthosia miniosa DEN. & SCHIFF. - 1980. IV. 15-30. (9), V. 1-10. (1).
Orthosia opima HBN. - 1980. IV. 15-30. (1), A Mátra-hegységére új.
Orthosia gracilis DEN. & SCHIFF. - 1980. IV. 15-30. (5).
Orthosia stabilis DEN. & SCHIFF. - 1980. IV. 15-30. (4), V. 1-10. (1).
Orthosia incerta HUFN. - 1980. IV. 15-30. (4), V. 1-10. (2).
Orthosia gothica L. - 1980. IV. 15-30. (8).

Perigrapha i-cinctum DEN. & SCHIFF.
Mythimna turca L. - 1980. VI. 1-10. (1).
Mythimna conigera DEN. & SCHIFF. 1980. VI. 1-10. (3), VII. 1-10. (1), VIII. 1-10. (5).
Mythimna ferrago F. - 1980. IX. 1-10. (1).
Mythimna albipuncta DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (7), 21-30. (8), VII. 1-10. (1), VIII. 1-10. (1), 11-20. (6), IX. 11-20. (2).
Mythimna pudorina DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 21-30. (1).
Mythimna straminea TR. - 1980. VI. 1-10. (1).
Mythimna pallens L. - 1980. VI. 11-20. (1), VIII. 11-20. (10), IX. 1-10. (1).
Mythimna l-album L. - 1980. VI. 1-10. (1), IX. 11-20. (1).
Cucullia argentea HUFN.
Cucullia obratica L. - 1980. VI. 11-20. (1), 21-30. (1), VII. 1-10. (1), VIII. 1-10. (1).
Cucullia absintii L. - 1970. VII. 29. leg. Jablonkay J.
Calophasia lunula HUFN. - 1980. IV. 15-30. (2), V. 21-31. (1), VI. 11-20. (5), 21-30. (1), VIII. 1-10. (2), 11-20. (1).
Calophasia platyptera ESP. - 1980. VI. 11-20. (1). A Mátra-hegységre új.
Episema glaucina ESP. - 1980. IX. 1-10. (5), 11-20. (10).
Episema scoricea ESP. - 1980. IX. 11-20. (5).
Lithophane ornitopus HUFN. - 1980. IV. 15-30. (1).
Xylena vetusta HBN. - Jablonkay (1972).
Thecophora fovea TR.
Allophyes oxyacanthae L. - 1980. IX. 21-30. (2).
Valeria oleaginea DEN. & SCHIFF. - Jablonkay (1972).
Dichonia aprillina L.
Dichonia aeruginea L.
Dryobotodes eremita F. (= protea DEN. & SCHIFF.) 1980. IX. 21-30. (1).
Ammoconia caecimacula DEN. & SCHIFF. - 1980. IX. 11-20. (3), 21-30. (1).
Eupsilia transversa HUFN. - 1980. IX. 21-30. (1).
Jodia croceago DEN. & SCHIFF. - Jablonkay (1972).
Conistra vaccinii L. - 1980. IV. 15-30. (5), V. 1-10. (1), IX. 21-30. (2).
Conistra fragariae ESP. 1970. IV. 10. (1), leg. Jablonkay J.
Agrochola circellaris HUFN. - 1980. IX. 11-20. (1), 21-30. (4).
Agrochola lota CL.
Agrochola nifida DEN. & SCHIFF. - 1980. IX. 1-10. (1), 11-20. (1).
Agrochola helvola L. - 1980. IX. 21-30. (5).
Agrochola humilis DEN. & SCHIFF. - 1980. IX. 11-20. (1), 21-30. (1).
Agrochola litura L. - 1980. IX. 1-10. (1), 11-20. (1), 21-30. (1).
Agrochola lychnidis DEN. & SCHIFF. - 1980. IX. 21-30. (1).
Atethmia centrago HAW. (= xarempelina sensu HBN.) - Jablonkay (1972).
Xanthia fulvago CL. - 1980. IX. 21-30. (1).
Simyra nervosa DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 1-10. (1). A Mátra-hegységre új.
Acronicta (Viminia) auricoma DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 1-10. (3).
Craniophora ligustri DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (4), 21-30. (2).
Cryphia (Bryophila) raptricula DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 1-10. (1).
Amphipyra tragopoginis CL. - 1980. VIII. 1-10. (4).
Trachea atriplicis L. - 1980. VI. 21-30. (1).
Eucarta amethystina HBN.
Eucarta virgo TR.
Enargia abluta HBN.
Dicycla oo L. - 1980. VI. 1-10. (2), 21-30. (5), VII. 1-10. (3).
Cosmia diffinis L. - 1980. VIII. 1-10. (1). A Mátra-hegységre új.
Cosmia (Calymnia) trapezina L. - 1980. VI. 1-10. (2), VIII. 1-10. (5), 11-20. (6).
Actinotia hyperici DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 11-20. (2).
Apamea monoglypha HUFN. - 1980. VII. 1-10. (1).
Apamea sordens HUFN. - 1980. V. 21-30. (1), VI. 21-30. (2).
Oligia strigillis L. - 1980. VI. 1-10. (2), 11-20. (2), 21-30. (5), VII. 1-10. (1).
Oligia latruncula DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (3), 11-20. (8), 21-30. (14).
Mesoligia fruncula DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (1), VII. 1-10. (4), VIII. 11-20. (1).
Photodes fluxa HBN. - 1980. VI. 1-10. (1), 21-30. (1).
Photodes pygmina HAW. - 1980. VI. 1-10. (1). A Mátra-hegységre új.
Luperina testacea DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 11-20. (1), IX. 21-30. (1).
Amphipoea oculea L. - 1980. VIII. 1-10. (5), 11-20. (11), IX. 1-10. (2).
Calamia tridens HUFN. 1980. VIII. 1-10. (1), 11-20. (10); IX. 1-10. (1).
Nonagria typhae THBC.
Phragmatiphila nexa HBN.
Arcanara sparganii ESP.
Rhizodra lutosa HBN.
Sedina buettneri HERRING

- Charanyca trigamica HUFN. - 1980. VI. 11-20. (1), 21-30. (1), VII. 1-10. (1).
Hoplodrina alpinus BRAHM - 1980. VI. 1-10. (6), VII. 1-10. (5), VIII. 1-10. (10), 11-20. (10), IX. 1-10. (2).
Hoplodrina blanda DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 1-10. (1).
Hoplodrina superstes O. - 1980. VI. 1-10. (1).
Atypha pulmonaris ESP. - 1980. VI. 1-10. (2), 11-20. (2), 21-30. (1).
Caradrina morpheus HUFN. - 1980. VI. 21-30. (2).
Caradrina clavipalpis SCOP. - 1980. VIII. 1-10. (1), IX. 1-10. (1).
Chilodes maritimus TAUSCHER - 1980. VI. 11-20. (1), VIII. 11-20. (1).
Athetis gluteosa TR. - 1980. VI. 21-30. (1).
Athetis pallustris HBN. - 1980. VI. 11-20. (2), VIII. 1-10. (1).
Athetis furvula HBN. - 1980. VIII. 11-20. (1).
Elaphria venustula HBN. - 1980. VI. 21-30. (1), VII. 1-10. (3).
Pyrrhia purpurina ESP. - 1980. VI. 11-20. (1).
Pyrrhia umbra HUFN. - 1980. VII. 1-10. (1).
Axyia putris L. - 1980. VI. 21-30. (1), VIII. 1-10. (1).
Calymma communimacula DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 1-10. (1).
Lithacodia pygarga HUFN. - 1980. VI. 1-10. (1), 11-20. (1), VII. 1-10. (1).
Lithacodia deceptoris SCOP. - 1980. V. 21-31. (1), VI. 11-20. (2), VII. 1-10. (2).
Deltotes candidula DEN. & SCHIFF. - 1980. VIII. 1-10. (1).
Emmelia trabealis SCOP. - 1980. VI. 1-10. (2), 11-20. (3), 21-30. (1), VIII. 1-10. (1), 11-20. (3).
Bena prasinana L. - 1980. V. 21-31. (1), VI. 1-10. (1), 11-20. (1), VIII. 1-10. (2).
Pseudoipsis fagana F. - 1980. VI. 1-10. (1).
Abrostola triplasia L. - 1980. VI. 21-30. (2).
Abrostola saclepiadis DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (3).
Diachrysis chrysitis L. - 1980. VI. 11-20. (3), VIII. 11-20. (1).
Macdunnoughia confusa STEPHENS - 1980. VI. 1-10. (1), 21-30. (1), VIII. 1-10. (1).
Autographa gamma L. - 1980. VII. 1-10. (1), VIII. 1-10. (1).
Catocala nymphagoga ESP. - 1980. VI. 1-10. (1), VIII. 1-10. (2).
Ephesia diversa GEYER
Minucia lunaris DEN. & SCHIFF. - 1980. IV. 15-30. (1), V. 21-30. (1), VI. 11-20. (4).
Aedia funesta ESP. - 1980. VI. 21-30. (1), VII. 1-10. (1), VIII. 11-20. (1).
Tyta luctuosa DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 1-10. (2), 11-20. (4), 21-30. (3), VIII. 1-10. (1), 11-20. (5).
Lygephila viciae HBN. - 1980. VI. 11-20. (1), VII. 1-10. (1), VIII. 11-20. (1).
Calyptra thalictri BKH. - 1980. VIII. 10. (1). A Mátra-hegységre új.
Colobochoyla salicalis DEN. & SCHIFF. - 1980. VI. 11-20. (1).
Phytometra viridaria CL. - 1980. VI. 1-10. (2), 11-20. (1), 21-30. (1), VIII. 1-10. (4), 11-20. (1).
Rivula sericealis SCOP. - 1980. VI. 11-20. (2), VIII. 1-10. (1), 11-20. (2).
Polypogon tentacularia L. - 1980. VI. 21-30. (3).
Herminia tarsicrinalis KNOCH. - 1980. VI. 11-20. (2), VIII. 1-10. (4), 11-20. (1).
Paracolax derivalis HBN. - 1980. VI. 21-30. (1).
Hypena proboscidalis L. - 1980. VIII. 1-10. (1).

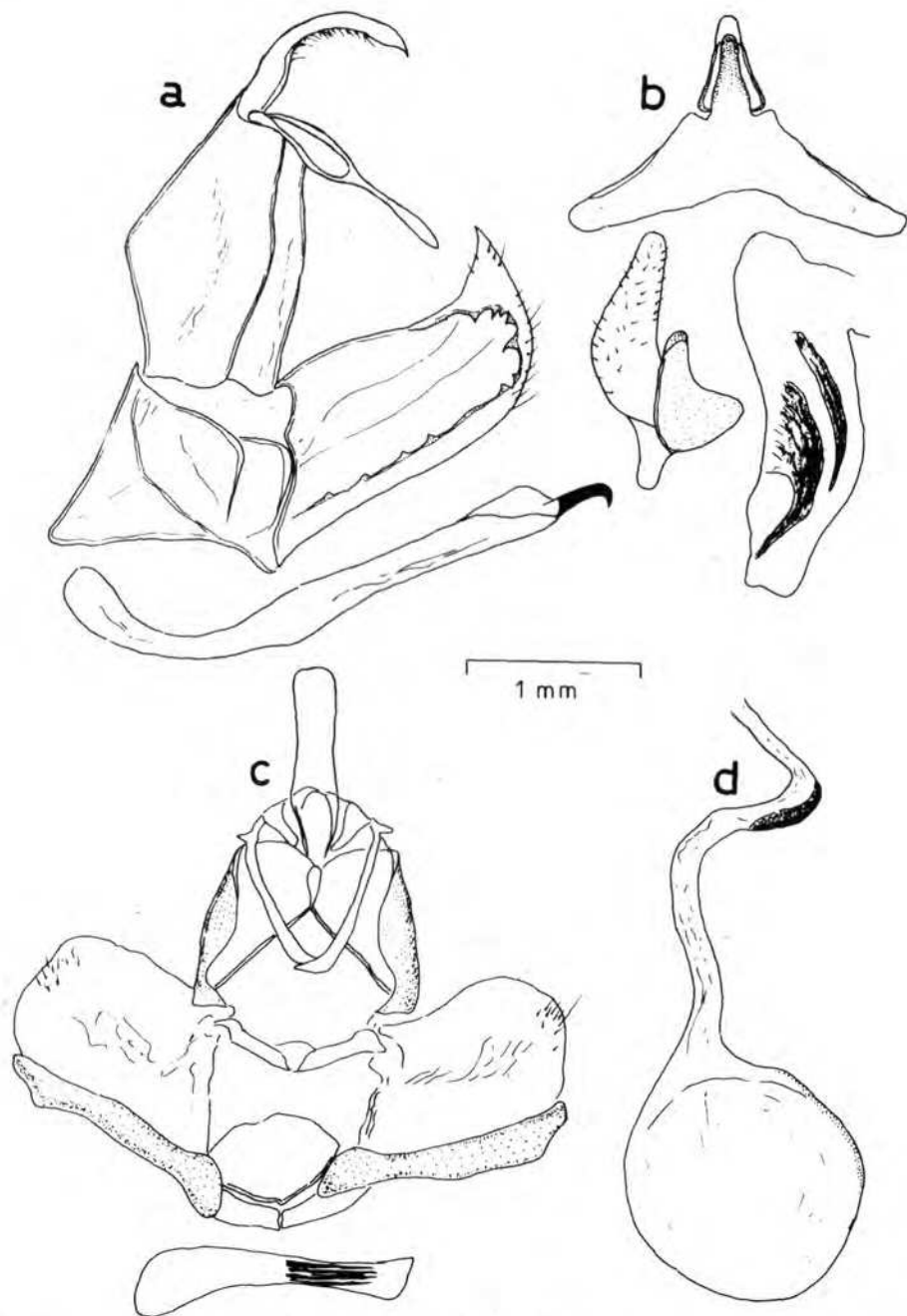
ÖSSZEFOGLALÁS

A gyöngyösi Sár-hegyről eddig 394 faj jelenléte bizonyítható, s ebből 21 faj a Mátra-hegység faunájára is újnak bizonyult. A kvalitatív és kvantitatív vizsgálatok gyakorlatilag csak egyetlen év (1980) gyűjtési eredményeire alapozódnak. Az egyéb adatok csak az alkalmi gyűjtésekből származnak.

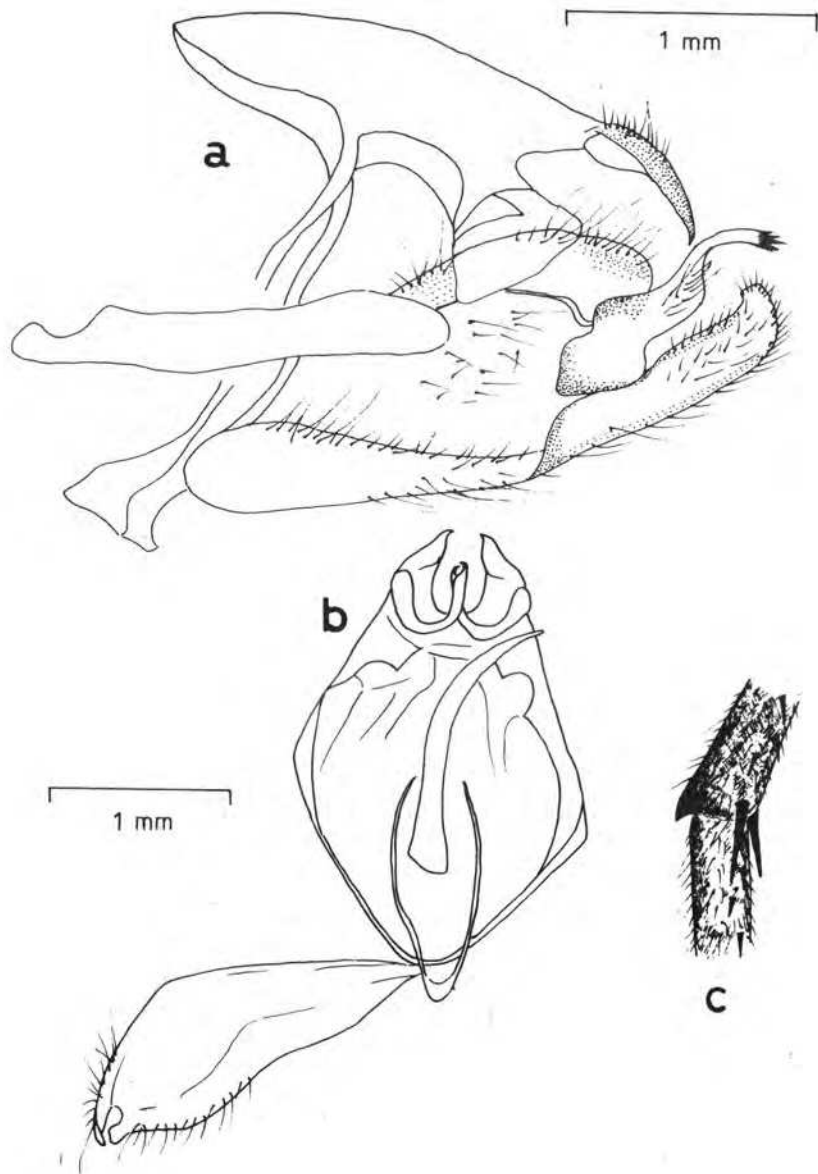
A Mátra Múzeum anyagi támogatásával egy normál égős fénycsapda működött a Pipis-hegven, április 15-től szeptember 30-ig. A begyűjtött anyagot dekádonként dolgoztam fel. Bár a jelen tanulmány a hegy lepkefaunájának csupán alapvetésére vállalkozott a kevés számú gyűjtés miatt, mégis a következőkben egy rövid öko-faunaszttikai elemzésre is kitérek.

I. A Sár-hegy szinte egy "xerotherm ökológiai szigetként" emelkedik ki a Mátra déli előterében. A bevezetésben más vázolt környezeti viszonyok hatására több olyan nyugatpalearktikus lepkefaj telepedett meg, amelyek a legmagasabb magyar hegységben már nem vagy igen ritkán fordulnak elő. A pontusi sztyepp elemek közül kiemelkedik a Chondrosoma fiduciarium ANKER és a Lignoptera fumidaria HBN. jelenléte. A homoki területek jelzik a pontusi psammophil fajok (Hadena perplexa DEN. & SCHIFF., Cucullia argentea HUFN. stb.) felhúzódása a Sár-hegy lejtőire.

A korábbi kutatások szerint (VARGA, 1964) úgy tartották, hogy több "ösmátrai" faunakomponens (pl. Dyscia conspersaria DEN. & SCHIFF.) aréja a Duna vonalában megszakad, s csak az Északborsodi-karszton bukkan fel újra. A conspersaria azonban már a Mátra előterében

20. ábra. ♂ - ivarszerv: (a) *Crambus pratella* L.; (b) *Crysocrambus cratellus stachilleus* TOLL (Uncus, Valva, Aedeagus); (c) *Choristoneura hebenstreitella* MÜLLER; ÉS ♀ - ivarszerv (c) *Scoparia pyralella* DEN. & SCHIFF.

21. ábra. ♂ - ivarszerv (a) *Pyrgus f. fritillarius* PODA; (b) *Lycaeides idas* L. és az (c) Vorderschiene.

is repül, sőt nem is ritka, s megközelítő gyakoriságot mutat más, szélesebb elterjedésű "ősmátrai" elemmel (pl. Idaeae aureolaria DEN. & SCHIFF., Scotopteryx coarctaria DEN. & SCHIFF. stb.).

Fajszámában jelentős délies hatásra utalnak a szubkontinentális - szubmediterrán elemek (Harpysia milhauseri F., Spatialia argentina DEN. & SCHIFF., Peridea anceps GOEZE, Drepana binaria HUFN., Dryobotodes eremita F., Catocala nymphagoga ESP.stb.). A szubmediterrán pubescentális fajok fennmaradását (Dichonia aeruginea HBN., Ithecophora fovea TR., Ennomos quercaria HBN., Ephesia diversa HBN.) a rendkívül kis területre összehúzóerővel Corno-Quercetum társulás még biztosítani tudja. Az előbbi fajok korábban feltehetőleg gyakoribbak lehettek, hiszen ez a növénytársulás a szőlőkultúra térhódítása előtt a hegy legnagyobb részét foglalta el. Az újabb gyűjtések több pubescentális lepkefaj jelenlétét már nem igazolták (v.ö. a fajlistával).

II. A Szent Anna-tó süllyedékének környéke illetve az üde rétek mozaikjai kedvezőleg hatottak az euraszibíriai arundifil (Rhizodra lutosa HBN., Nonagria typhae THBG., Phragmatiphila nexa HBN., Sedina buettneri HERRING stb.), a hygrophil (Lycaena dispar HAW., Idaeae biselata HUFN., Athetis pallustris HBN., Orthonama vittata BKH. stb.), és a mesophil fajok (Melitaea didyma meridionalis STGR., Brenthis daphne DEN. & SCHIFF. stb.) megtelepedésére. Hiányoznak az euraszibíriai altoherbosa fajok, amelyek délebbre a Jászságban (BUSCHMANN, 1982) már "viszonylagos" faji gazdaságot mutatnak. Igen ritkák a nyírfűz-égerláp komponensek (pl. Pelosia muscerda HUFN.), de hasonlóan ritkák a nemorális, zárt lombos erdők elemek is (Drepana culttraria F., Dryomonina melagana BKH.). Érdekes színező eleme a Sár-hegynék a keletázsiai-déleuropai "sibilla" aratipusú, lápi Eucarta amethystina HBN., és az Eucarta virgo TR., amelyeknek hazai felhalmozódási területe a Dráva- és a Beregi-síkra esik. Sár-hegyi kolonizációjuk a Zagyva-Farna medencéből történhetett.

III. Az utóbbi évtizedek hűvösebb, csapadékosabb időszakának következményeként néhány északi kontinentális, Közép-Európában többnyire montán elem a szárazabb, déli előhegyekben és a síkokon is megjelent (Cerapteryx graminis L., Eriopygodes imbecilla F.). Az utóbbi két fajnak csupán 1-1 példány ismert a Sár-hegyről. Az imbecilla a Mátrában nem ritka, ugyanakkor a graminis csak most került elő először.

IRODALOM

- BUSCHMANN, F. (1982): Adatok Jászberény és környéke nagylepkéinek ismeretéhez (Lepidoptera). - Folia ent. hung., 43: 255-268.
- FAZEKAS, I. (1979): Sterrhia vulpinaria H.-SCH., neue Geometriden- Art für die Fauna Ungarns. - Folia ent. hung., 32: 219-223.
- FÖRSTER, W. & WÖHLFAHRT, TH. A. (1981): Spanner. In Die Schmetterlinge Mitteleuropas. - Franck. Verl. Stuttgart, pp. 312. Taf. 1-26.
- GOZMÁNY, L. (1963): Molylepkék VI. - Microlepidoptera VI. - Fauna Hung., 65: 1-289.
- GOZMÁNY, L. (1965): Molylepkék I. - Microlepidoptera I. - Fauna Hung., 76: 1-214.
- GOZMÁNY, L. (1970): Bagolylepkék I. - Noctuidae I. - Fauna Hung., 102: 1-151.
- HANNEMANN, H.-J. (1964): Klenschmetterlinge oder Microlepidoptera II. Die Wicker, Zünslerartigen. In Die Tierwelt Deutschlands. - VEB Gustav Fischer Verl. Jena, pp. 401., Taf. 1-22.
- JABLONKAY, J. (1972): Lepidoptera- Fauna des Mátra-Gebirges. - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 1: 9-41.
- KOVÁCS, L. (1953): Die Gross-Schmetterlinge Ungarns und ihre Verbreitung. - Folia ent. hung. (series nova), 6: 75-164.
- MÁTÉ, I. & KOVÁCS, M. (1962): Die Vegetation des Berges Sár-hegy bei Gyöngyös. - Bot. Közlem., 49: 309-328.
- PROLA C. & RACHELI, I. (1980): I Geometridi dell'Italia Centrale. Parte II. Larentiinae, Ennominae. - Boll. Ist. Ent. Univ. Bologna, 35: 29-108.
- SZABÓ, R. (1956): The Lycaenids of Hungary.-Folia ent. hung. (series nova), 9: 235-361.
- VARGA, Z. (1963-64): Zoogeographische analyse der Makrolepidopteren-fauna Ungarns. Teil I-II. - Acta Biol. Debrecina, 2: 141-154, 3: 147-180.
- VARGA, Z. (1977): Das Prinzip der areal-analytischen Methode in der zoogeographie und die Faunelemente-Einteilung der europäischen Tagschmetterlinge. - Acta Biol. Debrecina, 14: 223-285.

FAZEKAS Imre
H-7300. KOMLÓ
Majalis tér 17.a.

Adatok a Sár-hegy katonalég faunájához (Diptera: Stratiomyidae)

TÓTH Sándor

Zirc, Bakonyi Természettudományi Múzeum

ABSTRACT: (Data to the soldier-fly fauna of Sár-hegy /Diptera: Stratiomyidae/) - Author had collected near the half of the Hungarian Stratiomyidae species on the nature conservation area of Sár-hegy in the vicinity of Gyöngyös (Hungary). All these 23 species are new data to the Sár-hegy fauna. More remarkable species are Beris morrisi DALE, Chorisops tibialis MEIG., Odontomyia argentata FABR., Odontomyia flavissima ROSSI, Oxycera leonina PANZ., Pachygaster leachi CURT from the point of view of faunistics.

A Gyöngyös melletti Sár-hegy katonalég faunáját az 1970-es évek közepétől vizsgáltam "A Mátra és a Cserhát természeti képe" program keretében. Hazánk Stratiomyidae faunájának feltárása terén még sok tennivaló akad. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy MAJER (1977) a Fauna Hungariae sorozatban megjelent faunafüzetébe felvett ún. zárójeles fajok közül az elmúlt évek során több a faunára új fajt sikerült begyűjteni, sőt már olyan faj is előkerült, mely a füzetben egyáltalán nem szerepel. A Sár-hegyen ilyen fajokat ugyan nem sikerült gyűjteni, de mivel kevés a hazai katonalégyekkel foglalkozó faunisztikai cikkek száma, így minden adatközlés hasznosan járul hozzá faunák teljesebb megismeréséhez.

Faunisztikai szempontból alapvető ROZKOŠNÝ-DUŠEK (1972) munkája, mely a Természettudományi Múzeum Állattára anyagának feldolgozása eredményeképpen született meg. Főleg a Bakonyi Természettudományi Múzeum gyűjteményére alapozva készült el a Bakony hegység katonalég faunájának összegzése (CSIBY-TÓTH 1981). Régebbi munkák közül elsősorban IHALHAMMER (1899) említendő. További adatokat találhatunk még az alábbi szerzők dolgozataiban: BARTAL (1906), MIHÁLYI (1953), PILLICH (1911), TÓTH (1966, 1967, 1972, 1975). A felsorolt munkákban nem szerepel a Sár-hegy természetvédelmi területére vonatkozó közlés, ezért a jelen dolgozatban felsorolt adatok mindegyike új a terület Stratiomyidae faunájára.

Az eddigi gyűjtések során a Sár-hegyről 23 faj került elő. Ez a hazai fauna közel felét jelenti. További gyűjtések e számot még bizonyára növelni fogják. A fajok jegyzékénél a gyűjtő nevét nem szerepeltettem, hiszen ez minden esetben TÓTH S. Mint említettem faunára új fajt eddig a Sár-hegyen nem gyűjtöttem. Sikerült viszont néhány ritkább fajt megtalálni, mely mint a terület faunájának érdekessége egyúttal a Sár-hegy természeti értékeit is növeli. Ezek közül az alábbiakat említettem meg: Beris morrisi DALE, Chorisops tibialis MEIG., Odontomyia argentata FABR., Odontomyia flavissima ROSSI, Oxycera leonina PANZ., Pachygaster leachi CURT.

A GYŰJTÖTT FAJOK JEGYZÉKE

Xylomyia marginata MEIG.: Hazánk sík és hegyvidékein egyaránt előfordul, de mindenütt csak egyesével fogható, tömeges rajzásával eddig nem találkoztam. A Malaise-csapdával való gyűjtés során rendszerint előkerült. A Sár-hegyen nem gyakori, főleg Malaise-csapdával fogtam. 1980. VI. 24., 2♀; 1982. VII. 6., 1♀ (Malaise-csapda); 1983. VI. 9., 1♂ (Malaise-csapda).

Beris chalybeata FORST.: Hazánkban főleg hegyvidékeken gyűjtötték, különösen a Bakonyból van sok adata. Rendszerint vízparton, vizek közelében vagy legalábbis nedves, párás biotópokban fordul elő. Általában a növények levelein mászkál, nem jó repülő. A Sár-hegyen aránylag kis számban él, gyakorinak nem nevezhető. 1980. VI. 24., 1♂ 2♀; 1982. VII. 6., 1♂, 1983. VI. 8., 2♂ 1♀; 1983. VI. 9., 1♂ 3♀ (Malaise-csapda).

Beris clavipes L.: Magyarországon általánosan elterjedt, nem ritka katonalég. Főleg májusban gyűjthető, vernális faj, rajzási ideje azonban átnyúlik június első felére is. A Sár-hegyen nem gyakori, bár a májusi gyűjtések hiányoznak. Lehet, hogy májusban ott is nagyobb számban él. 1983. VI. 8., 2♀ (Malaise-csapda).

Beris morrisi DALE: Ritkább hazai faj, melynek korábban csak dunántúli és Duna-Tisza közti adatait ismertük. A Bakony hegységben gyakorinak látszik.

A Sár-hegyen való előkerülése állatföldrajzi szempontból is figyelemreméltó. 1980. VI. 24. lő.

- Actina nitens LATR.: Gyakori, helyenként közönséges katonalégy, mely hazánkban elsősorban a Dunántúlon és az Északi-középhegységben fordul elő. A Bakony hegységben különösen nagy számban került elő. Az ottani gyűjtési adatai arra utalnak, hogy a faj szubmontán jellegű. A Sár-hegyen kis számban fogható. 1980. VI. 24., lő; 1982. VII. 6., 2q; 1983. VI. 9., lq (Malaise-csapda).
- Chorisops tibialis MEIG.: Hazánkban ritkán előkerülő Stratiomyidae faj, melynek előfordulási körülményeiről, ökológiai igényeiről nem sokat tudunk. A Sár-hegyen ritka, egyetlen példányát Malaise-csapdával fogtam. 1979. VIII. 4., lő.
- Chloromyia formosa SCOP.: Magyarországon általánosan elterjedt, helyenként közönséges. A Bakony hegységben a gyűjtött teljes Stratiomyidae anyag 25 %-a ehhez a fajhoz tartozik. Az eddigi tapasztalatok alapján az Északi-középhegységben, így a Mátrában is gyakori. A Sár-hegy katonalégy faunájának is egyik leggyakoribb faja, melyet a megfelelő időszakban, júniustól - augusztusig itt is biztosan megtalálhatunk. Elsősorban különböző ernyős virágokon gyűjthetjük, de a Malaise-csapdába is rendszeresen belekerül. 1974. VIII. 9., lő; 1977. VI. 25., lő 7q; 1980. VI. 24., 4ő 1q; 1982. VII. 6., 1q; 1983. VI. 8., 5ő 4q; 1983. VI. 8., 6ő 2q (Malaise-csapda); 1983. VI. 9., 2ő 5q (Malaise-csapda).
- Chloromyia melampogon ZELL.: Az előző fajhoz hasonló elterjedésű, de nem olyan közönséges. Megfelelő biotópokban, főleg tisztásokon, hegyi réteken, irtáserdőkben bukkanhatunk rá. Kedveli az ernyősvirágzatú növények virágait. A Sár-hegyen nem gyakori, eddig csak Malaise-csapdával sikerült fogni. 1983. VI. 9., 1q.
- Microchrysa polita L.: Hazánkban általánosan elterjedt, de mindenütt inkább egyesével fogható. Rendszeresen gyűjthető Malaise-csapdával, de fénycsapdába is gyakran repül. Ökológiai igényeit alig ismerjük. A Sár-hegyen is gyakrinak mutatkozik, itt elsősorban Malaise-csapdával gyűjtöttem. 1974. V. 23., 2ő 1q; 1977. VI. 25., lő 3q (Malaise-csapda); 1979. VIII. 4., lő; 1983. VI. 9., lő 3q (Malaise-csapda).
- Stratiomys cenisia MEIG.: Hazánkban elsősorban a domb- és hegyvidékeinken fordul elő, ahol nem ritka, azonban inkább egyesével gyűjthető. Májustól-augusztusig repül, ökológiai igényeit tekintve inkább xerophilnak látszik, nem ragaszkodik nedvesebb biotópokhoz. A Sár-hegyen az eddigi vizsgálatok szerint ritka. 1982. VII. 6., lő.
- Stratiomys chamaeleon L.: Magyarországon viszonylag gyakori katonalégy, elsősorban a hegyvidékeken található. A Sár-hegyen sem ritka. Különböző ernyős és fészkes virágzatú növényeken gyűjtöttem, de Malaise-csapda is fogta. 1980. VI. 24., 1q; 1982. VII. 6., 3q (Malaise-csapda), 1983. VI. 9., 2q.
- Stratiomys longicornis SCOP.: Hazánkban általánosan elterjedt gyakori faj, mely a sík vidékeken helyenként, főleg nagyobb holt-ágak, mocsarak mentén közönséges. A Sár-hegyen kis számban gyűjthető. 1980. VI. 24., 2q; 1983. VI. 9., lő 1q.
- Odontomyia angulata PANZ.: A gyakoribb hazai fajok közé tartozik, elsősorban a sík és dombvidékeken gyűjthető. A Sár-hegyen nem gyakori. 1982. VII. 6., 2q.
- Odontomyia argentata FABR.: Hazánkban általánosan eltrjedt, de csak kevés helyről került elő eddig. A Sár-hegyen való gyűjtése nem csak állatföldrajzi szempontból figyelemreméltó, hanem ökológiai tekintetben is érdekes adat. Lárvája ugyanis korhadó égerfákban és fűzfákban fejlődik. Ezek a fajok kevésbé jellemzőek a területre. Igaz, hogy a Sár-hegy nyugati oldalának kis vízfolyása mellett található néhány fűzfa, feltehetően ott fejlődtek ki a faj lárvai. A Sár-hegyen ritka, csupán egyetlen példány repült Malaise-csapdába. 1983. VI. 8., 1q (Malaise-csapda).
- Odontomyia flavissima ROSSI: Hazánkban kevés helyen, elsősorban hegyvidékeken gyűjtötték. Főleg ernyős virágzatú növényeken tartózkodik. Nem tartozik a gyakori fajok közé ezért a Sár-hegyen való megtalálása állatföldrajzi szempontból is érdekes, még akkor is, ha eddig csupán egy alkalommal sikerült ott gyűjteni. 1982. VII. 6. lő 4q (Malaise-csapda).
- Odontomyia hydroleon L.: Magyarországon általánosan elterjedt, de nem gyakori. A Sár-hegyen ritka. 1982. VII. 6., 2q (Malaise-csapda).
- Odontomyia viridula FABR.: Általánosan eltrjedt, elsősorban sík vidékeinken gyakori, nagyobb holt-ágak, mocsarak mellett helyenként nagyon közönséges. Előfordulási körülményei alapján kimondottan hygrophil. A Sár-hegyen nem gyakori, csupán a fennsíkban a tó mellett sikerült gyűjteni. 1982. VII. 6., lő 2q; 1983. VI. 9., 2q.
- Oxycera leonina PANZ.: Ritkább hazai fajunk, melyet eddig csak hegyvidékeken gyűjtöttek. Gyakoribbnak mondható a Bakony hegységben, ahol 15 lelőhelyről került elő. Gyöngyösről fénycsapdával gyűjtött adata ismert, melyet azonban még nem közöltek. A Sár-hegyen ritka, Malaise-csapdába került egyetlen példány. 1982. VII. 6., lő.
- Nemotelus pantherinus L.: Hazánkban mindenfelé gyakori, helyenként elsősorban nedvesebb réteken, mocsarak mentén tömegesen előforduló faj. Megtalálható azonban száraz biotópokban is, valószínűleg euryök faj. A Sár-hegyen is gyakori, itt a legnagyobb példányszámban gyűjtött Stratiomyidae faj. 1974. V. 23., 16ő 11q; 1977. VI. 25., 7ő 12q; 1982. VII. 6., 3ő 15q (Malaise-csapda); 1983. VI. 8., 1q; 1983. VI. 9., 6ő 9q (Malaise-csapda).

- Lasiopa calva MEIG.: Főleg domb- és hegyvidékeinken előforduló és gyakori katonalégy. Különböző ernyős és fészkesvirágzatú növényeken, leggyakrabban a cickafarkon (*Achillea millefolium*) találhatjuk. Feltűnő sajátossága a fajnak, hogy teste rendszerint sárga a rátapadt virágpórtól. A Sár-hegyen is gyakori, bár lényegesen kisebb számban található a következő fajnál. 1980. VI. 24., 1♂ 3q; 1982. VII. 6., 2♂ 3q; 1983. VI. 8., 1q; 1983. VI. 9., 2♂ 1q (Malaise-csapda).
- Lasiopa villosa FABR.: Hazánk minden vidékén megtalálható, de középhegységeinkben valószínűleg gyakoribb. Mindenesetre lényegesen gyakoribb az előző fajnál. Gyakran találhatjuk a vadmurok (*Daucus carota*) virágzatán. A Sár-hegyen is gyakori, itt is gyűjtöttem a vadmurokon. 1974. VIII. 9., 2♂; 1977. VI. 25., 12♂ 3q; 1982. VII. 6., 2q; 1983. VI. 8., 1♂ 24q; 1983. VI. 9., 5♂ 4q (Malaise-csapda).
- Pachygaster atra PANZ.: Hazánkban mindenfelé előforduló, széles ökológiai valenciájú (euryök) faj, mely sokféle biotópban megtalálható. A Sár-hegyen sem ritka. 1980. VI. 24., 2q; 1982. VII. 6., 1♂ 1q; 1983. VI. 8., 1q; 1983. VI. 9., 2♂ 1q (Malaise-csapda).
- Pachygaster leachi CURT.: Ritka hazai fajunk, melyet korábban csak a Bükkben és a Bakony vidékén gyűjtötték. Ezért a Sár-hegyen való megtalálása érdekes faunisztikai eredmény. 1983. VI. 9., 1q (Malaise-csapda).

Irodalom

- BARTAL A. (1906): Adalék Magyarország légyfaunájához - Rovart. Lapok, 13: 119-123, 140-143.
- CSIBY M. - TÓTH S. (1981): A Bakony hegység katonalégy faunája - A Veszprém Megyei Muz. Közl., 16: 179-202.
- ROZKOŠNÝ, R. - DUŠEK, J. (1972): Kritische Übersicht über die ungarischen Arten der Familie Stratiomyidae (Diptera) - Fol. Ent. Hung. 25: 63-94.
- MAJER J. (1977): Katonalegyek - Gömblegyek, Stratiomyidae - Acroceridae - Magyarország Állatvilága (Fauna Hung. 129), XIV., Diptera I., 10. füzet, p. 1-42.
- MIHÁLYI F. (1953): Bátorliget kétszárnyú faunája, Diptera, p. 318-334. - In Székessy: Bátorliget élővilága, Budapest.
- PILLICH F. (1911): Adatok Simonytornya Diptera faunájához - Rovart. Lapok, 18: 183-187.
- SZILÁDY, Z. (1941): Paläarktische Stratiomyiden - Ann. Mus. Nat. Hung. (pars. zool.), 34: 88-101.
- THALHAMMER J. (1899): Fauna Regni Hung., Ordo Diptera, Budapest.
- TÓTH S. (1966): Neue Angaben zur Diptera fauna des Theiss-Tales - Tisza, 2: 107-111.
- TÓTH S. (1967): Angaben über die Dipteren-Fauna der Tisza-Tales (Tabanidae, Stratiomyidae, Rhagionidae) - Fol. Ent. Hung. 20: 37-45.
- TÓTH S. (1972): Az oszlári Holt-Tisza élővilágáról - A Herman O. Muz. Évkönyve, 11: 652.
- TÓTH S. (1975): Adatok a Tardi-patak völgye Diptera faunájához - A Herman O. Muz. Évkönyve, 13-14: 598-600.

Dr. TÓTH Sándor
Bakonyi Természettudományi Múzeum
H-8420 ZIRC
Rákóczi tér 1

Adatok a Sár-hegy bögölyfaunájának ismeretéhez (Diptera: Tabanidae)

TÓTH Sándor

Zirc, Bakonyi Természettudományi Múzeum

ABSTRACT: (Data to the horse-fly fauna of Sár-hegy. /Diptera: Tabanidae/) - In this paper author reports data on the Tabanidae fauna of Sár-hegy (in the vicinity of Gyöngyös, Hungary) on the basis of his own collections. The reported 24 species are cca. the half of the Hungarian Tabanidae fauna. The *Silvius vituli* FABR., *Therioptestes gigas* HERBST. and *Heptatoma pellucens* FABR. are worthy of special mention out of the found species.

A gyöngyösi Mátra Múzeum szervezésében folyó "A Mátra és a Cserhát természeti képe" c. program keretében az 1970-es évek közepétől többé-kevésbé rendszeres dipterológiai gyűjtő-munkát végeztem a Mátra hegységben és peremvidékén. E gyűjtések, bár szerényebb mértékben, de kiterjedtek a Gyöngyöstől keletre emelkedő Sár-hegy területére is. A Mátrától elkülöníthető, fekvésénél fogva sajátos éghajlati adottságokkal rendelkező Sár-hegy faunája valószínűleg kisebb-nagyobb mértékben eltér a Mátra faunájától. Sajnos a Mátra Diptera faunájáról kevés az ismeretünk, önálló publikáció a témáról ezideig tudomásom szerint nem jelent meg.

A Sár-hegyen végzett gyűjtések anyagából eddig mindössze néhány Diptera családot dolgoztam fel (Tabanidae, Bombyliidae, Therevidae, Stratiomyidae, Syrphidae). Jelen dolgozatban a Sár-hegyen gyűjtött Tabanidae anyagot ismertetem.

Mint az MAJER (1983) a Barcsi borókás Tabanidae faunájáról készített tanulmányában megállapítja, hazánk Tabanidae faunájáról, a bögölyök igen jelentős állat- és közegészségügyi szerepe ellenére meglehetősen kicsi a megjelent dolgozatok száma. Mindössze THALHAMMER (1899), SZILÁDY (1923), ARADI (1956), TÓTH (1964, 1966, 1967, 1968, 1972, 1975 a, b, c.), MAJER (1983) említhető. Utóbbiak közül a TÓTH 1968 és 1975a önálló cikk, a többi a Tabanidákon kívül egyéb Diptera családokra vonatkozó adatokat is tartalmaz. Ilyen szempontból egyébként számításba kell vennünk még MIHÁLYI (1953) és PILLICH (1911, 1914) munkáját is, mert ezekben is található Tabanidae lelőhelyadatokat. TÓTH S. cikkeiben ARADI (1958) részben már elavult rendszere és határozókulcsa alapján dolgozta fel az egyes területek Tabanidae faunáját, ezért az adatok egy része revizíorra szorul. Ugyanakkor korszerű munkák alapján (CHVALA, LYNEBORG, MOUCHA /1972/, TROJAN /1979/) feldolgozott anyag és a ma elfogadott nomenklatura figyelembevételével készült MAJER (1983) dolgozata. Megállapítható, hogy a fenti dolgozatok, ARADI (1956) kivételével, csak egy kisebb-nagyobb tájegységgel foglalkoznak, így hazánk Tabanidae faunája még ma is csak nagyon hézagosan ismert. Ezért minden adatközlés fontos faunánk feltárása szempontjából. Többek között azért is indokolt foglalkozni a Sár-hegy Tabanidae faunájával. A területről a feldolgozott munkákban egyetlen közlés sem található, így a jelen cikk minden adata új a Sár-hegy Tabanidae faunájára nézve.

A szerző jelen cikkét TROJAN (1979) és MAJER (1983) munkájának figyelembevételével állította össze, így a cikk a korábbiakhoz viszonyítva korszerűnek nevezhető. A Sár-hegyről az eddigi gyűjtések eredményeképpen 24 Tabanidae fajt ismerünk ezért a fajok száma közel 50 %-a a hazai faunának. Figyelembe kell azonban venni, hogy egyes Tabanidae fajok szaporodási helyüktől gyakran 10-20 km távolságra is elköborolnak, ezért a Sár-hegyen gyűjtött példányok közül néhány bizonyára a hegyen kívüleső területről vándorolt ide.

A bögölyök lárvái részben talajban (elsősorban nedves, iszapos talajban) részben pedig vízben fejlődnek. A Sár-hegyen aránylag sok olyan biotóp van, mely alkalmas a lárvák kifejlődésére. A hegyet alkotó andezit kőzet ugyanis kevésbé vízáteresztő, ezért a hegyen főleg annak a fennsíkján gyakori a kisebb-nagyobb, többé-kevésbé állandóvízű pocsolya, tavacska. A legjelentősebb ezek közül a Szent Anna kápolna melletti tó. Ez az egyik oka annak, hogy a Sár-hegy Tabanidae faunája viszonylag gazdag.

A Sár-hegyen az eddigiek során az alábbi időpontokban volt alkalmam Tabanidák gyűjtésére: 1974. V. 23., VIII. 9., 1977. VI. 25., 1979. VIII. 4., 1980. VI. 22., VI. 24., 1982. VII. 6., VIII. 6., 1983. VI. 9., VII. 9., IX. 7. A gyűjtéseket zömmel lepkehálóval, részben Malaise-csapdával végeztem.

1. ábra. Részlet a Sár-hegy nyugati lejtőjéről Gyöngyös felől nézve

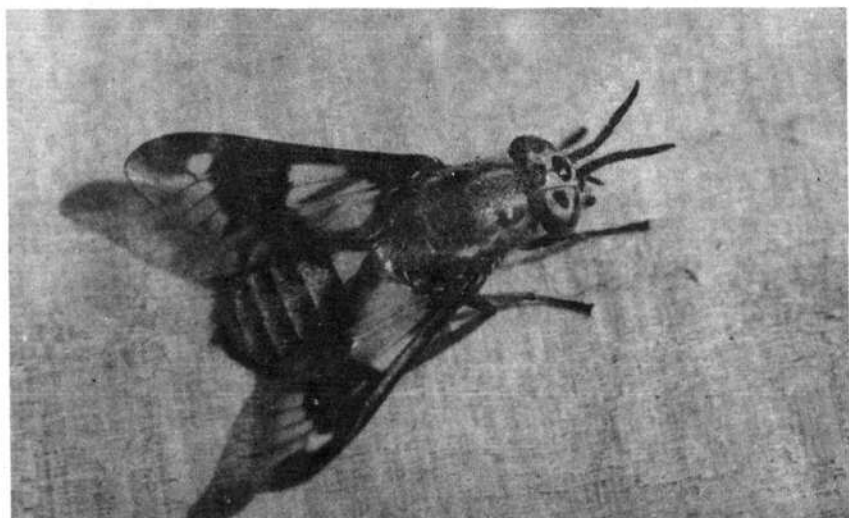

2. ábra. A szerző Malaise-csapdával való gyűjtés közben

Ez utóbbi eszköz különösen eredményes Tabanidák gyűjtésére. A dolgozatban közölt adatok teljes egészében a saját gyűjtésemből származnak, ezért a lelőhelyadatok felsorolásánál a gyűjtő nevet külön nem szerepeltettem. Ugyanakkor feltüntettem a Malaise-csapdával (Mcs.) vagy egyéb módon történt gyűjtést (pl. állatról, virágról, stb.). Nagyon eredményes módszer a gépkocsival történő gyűjtés. A terepen álló nyitott ajtaju gépkocsiba olykor nagyon sok bögöly repül be és ott könnyűszerrel összegyűjthető.

A gyűjtött fajok jegyzéke

- Silvius vituli FABR.: Az 1950-es évek végéig hazánkból csak Kőszeg és Körmend vidékéről volt ismert (ARADI, 1956, 1958). Azóta előkerült a Börzsönyből, a Bükkből a Zempléni-hegységből (TÓTH, 1975), és a Bakonyból (TÓTH, 1968). Ennek ellenére még ma is ritkának kell mondanunk. Éppen ezért jelentős a Sár-hegyről való kimutatása, ahol Malaise-csapdába került egyetlen példánya. Mindenesetre a Sár-hegy Tabanidae faunájának érdekes színező eleme. 1982. VII. 6., 1q (Mcs.).
- Chrysops caucasi L.: Nálunk országszerte gyakori, helyenként közönséges bögöly. A Sár-hegyről sem hiányzik, ott azonban nem látszik gyakorinak. 1974. VIII. 9., 2q, 1977. VI. 25., 1q, 1980. VI. 24., 4q, (Mcs., + gépkocsiba repült), 1982. VIII. 6., 1q, 1983. VI. 9., 2q (Mcs.).
- Chrysops flavipes MEIG.: Hazánkból sokfelé gyakori, nem ritkán különböző (főleg ernyős) virágokon gyűjthetjük. A Sár-hegyen nem gyakori, itt Malaise-csapdával és egyelessel gyűjtöttem. 1977. VI. 25., 2q Daucus carota virágzatáról, 1979. VIII. 4., 10, Dancus carota virágzatáról, 1980. VI. 24., 2q (Mcs.).
- Chrysops pictus MEIG.: Hazánkból általánosan elterjedtnek nevezhető, a Balaton mentén egyes években nagyon közönséges. A Sár-hegyen is gyakori, főleg Malaise-csapdával gyűjthető. 1974. VIII. 9., 1q, 1979. VIII. 4., 1♂ Daucus carota virágról gyűjtve, 1980. VI. 22., 1q, 1980. VI. 24., 2q, 1♂ (Mcs.), 1983. VII. 9., 3q.
- Hybomitra ciureai SÉGUY: Gyakori, helyenként nagyon közönséges bögöly, mely a megfelelő időben történt gyűjtések során a Sár-hegyen is rendszerint előkerült. Mint azt MAJÉR (1983) megállapítja a korábbi irodalomban synonym neveken szerepel. Különösen a Malaise-csapdába és a gépkocsiba repült bele gyakran. 1974. VIII. 4., 8q (Mcs.), 1980. VI. 24., 5q (gépkocsiba repült), 1982. VIII. 6., 2q, 1983. VI. 9., 12q (Mcs.-ba és a gépkocsiba repült).
- Hybomitra lundbecki LYNEB.: Az előző fajnál lényegesen ritkább, de valószínűleg országszerte előfordul. A Sár-hegyen nem gyakori. 1979. VIII. 4., 1q, 1980. VI. 24., 2q (Mcs.).
- Theriopectes gigas HERBST.: Hazánkból szórványosan előforduló, nagytermetű bögöly. Nem hiányzik a Mátrából és a Sár-hegyről sem, bár utóbbi helyen mindössze 2 alkalommal sikerült gyűjteni. 1974. V. 23., 1q, 1980. VI. 24., 4q (Mcs.).
- Atylotus fulvus MEIG.: Hazánkból szórványosan előforduló, korábban faunisztikai munkákban Tabanus fulvus MEIG. néven szereplő bögöly. Gyakran gyűjthető különféle virágokon, a nőténye is. A Sár-hegyen ritka. 1980. VI. 24., 1q, 1983. VII. 9., 1q, 1♂.
- Atylotus rusticus L.: Hazánkból általánosan elterjedt, főleg az Alföld egyes területein közönséges bögöly. Találós a magyar neve: virággjárdó bögöly. Vizenyős mocsaras helyeken gyakran gyűjthető különféle főleg ernyős virágzatú növényeken, a hím és a nőtény egyaránt. A Sár-hegyen sem ritka. 1974. VIII. 9., 3q, 1977. VI. 25., 1♂, 2q, 1979. VIII. 4., 2q, 1980. VI. 24., 2q, 1983. VI. 9., 2♂, 1q.
- Tabanus autumnalis L.: Hazánkból főleg a síkvidékeken gyakori. A Sár-hegyen az eddigi vizsgálatok alapján ritkának kell tartanunk, 1983. VI. 8., 2q.
- Tabanus bifarius LOEW.: Helyenként gyakori hazai bögöly, a Sár-hegyen azonban úgy látszik ritka. 1982. VI. 22., 1q.
- Tabanus bovinus L.: Szórványosan hazánk minden táján megtalálható, helyenként nagyobb számban is gyűjthető, elsősorban patás háziállatokról. A Sár-hegyen is gyakran találkoztunk vele. 1974. VIII. 9., 2q, 1977. VI. 25., 4q (szarvasmarháról), 1979. VIII. 4., 2q (gépkocsiba repült), 1980. VI. 24., 5q (gépkocsiba repült), 1982. VIII. 6., 3q (Mcs.), 1983. VI. 9., 2q (Mcs.), 1q (gépkocsiba repült).
- Tabanus bromius L.: Hazánk egyik leggyakoribb Tabanidae faja, mely többnyire tömegesen gyűjthető. Nem csak az emlősök véréből szívja, hanem az embert is gyakran megtámadja, szúrása fájdalmas. A megfelelő időben a Sár-hegyen is nagyobb számban fogható. 1974. VIII. 9., 3q, 1977. VI. 25., 1q, 1979. VIII. 4., 12q (szarvasmarhán vérszívás közben gyűjtve), 1980. VI. 24., 8q (gépkocsiba repült), 1982. VII. 6., 14q (Mcs.), 1982. VIII. 6., 2q, 1983. VI. 9., 2q (Mcs.), 1♂ (Angelica sp.-ről gyűjtve), 1983. VII. 9., (gépkocsiba repült).
- Tabanus glaucopus MEIG.: Hazánkból szórványosan gyakori bögöly, a Sár-hegyen mindössze egy példányát sikerült gyűjteni Malaise-csapdával. 1983. VII. 9., 1q (Mcs.).
- Tabanus maculicornis ZETT.: Hazánkból helyenként, elsősorban a hegyvidékeken gyakori faj. A Sár-hegyen az eddigi ismereteink szerint inkább ritkának nevezhetjük. 1980. VI. 24., 2q (Mcs.).

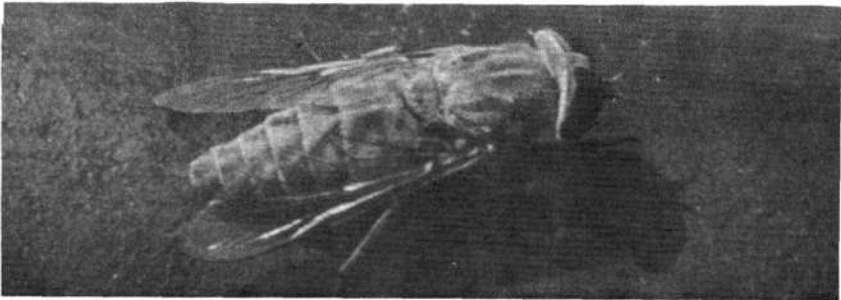
3. ábra. Chrysops caecutiens L.

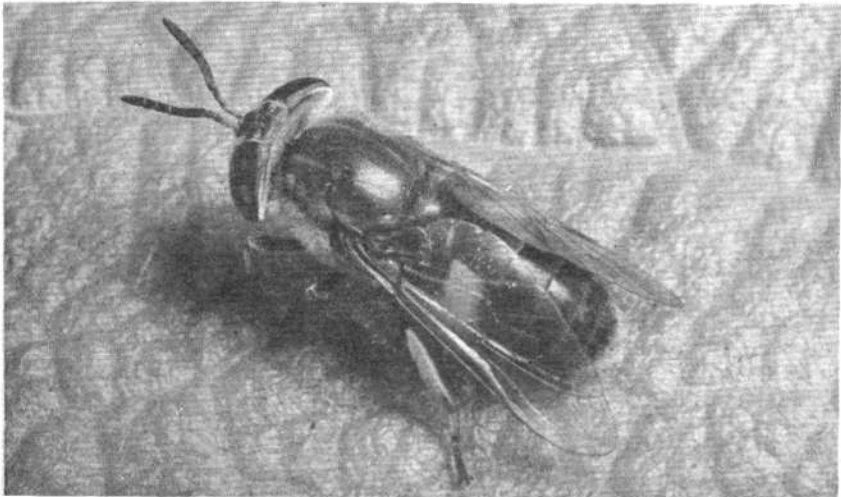
4. ábra. Therioplectes gigas HERBST.

5. ábra. Atylotus rusticus L.

6. ábra. Tabanus bromius L.

7. ábra. Heptatoma pellucens FABR.

- Tabanus miki BRAU.: Hazánkban szórványosan előforduló bögöly, mely a Sár-hegyen ritka, mindössze egy példányra került onnan elő. 1980. VI. 24., 1q (Mcs.).
- Tabanus quatuornotatus MEIG.: Hazánkban főleg a domb- és hegyvidékeken helyenként gyakori. A Bakony hegységben különösen gyakorinak látszik (TÓTH 1968). A Sár-hegyen sem ritka. 1974. VI. 23., 1q, 1977. VI. 25., 2q, 1980. VI. 24., 2q (Mcs.), 1983. VI. 9., 1q (Mcs.).
- Tabanus sudeticus ZELL.: Hazánkban elsősorban a hegyvidékeken gyakori faj, mely azonban nem hiányzik a sík vidékekről sem. A Sár-hegyen nem gyakori. 1980. VI. 24., 1q (gépkocsiba repült), 1983. VI. 8., 2q (Mcs.).
- Tabanus spodopterus MEIG.: Főleg hegyvidékeinken helyenként gyakori bögöly, mely a Sár-hegy faunájából sem hiányzik, ott azonban ritka. 1982. VIII. 6., 2q.
- Tabanus tergestinus EGG.: Hazánkban szórványosan sokfelé gyakori, tömegesen azonban csak ritkán gyűjthetjük. A Sár-hegyen gyakori. 1974. VIII. 9., 1q, 1979. VIII. 4., 2q (szarvasmarháról), 1980. VI. 24., 1q, 1983. VI. 9., 2q (Mcs.).
- Heptatoma pellucens FABR.: ARADI (1958) még csak 4 hazai lelőhelyét említi. Ma már nyugodtan állíthatjuk, hogy hazánkban általánosan elterjedt, helyenként (főleg Malaise-csapdával) akár nagyobb számban is gyűjthető. A Sár-hegy faunájából sem hiányzik, ott azonban elég ritkának látszik. 1980. VI. 24., 2q (Mcs.), 1983. VII. 9., 1q.
- Haematopota crassicornis WAHLBB.: Hazánkban helyenként gyakori pöcsik faj. A Sár-hegyen egyetlen példányát sikerült gyűjteni. 1980. VI. 24., 1q.
- Haematopota italica MEIG.: Hazánkban az előző fajhoz hasonlóan szórványosan gyakori. A Sár-hegyen sem ritka. 1974. VIII. 9., 1q, 1979. VIII. 4., 2q, 1983. VII. 9., 2q (gépkocsiba repült).
- Haematopota pluvialis L.: Hazánkban igen gyakori, sokfelé közönséges pöcsik. Az embert is előszeretettel támadja meg és csípése fájdalmas. A Sár-hegyen is közönséges. 1974. VIII. 9., 5q (szarvasmarháról gyűjtve), 1979. VIII. 4., 2q (gépkocsiba repült), 1982. VII. 6., 4q, (gépkocsiba repült), 1982. VIII. 6., 2q, 1983. VI. 9., 16q (Mcs.), 7q (gépkocsiba repült) 1983. IX. 7., 2q.

Irodalom

- ARADI, M. (1956): Tabanids from the Carpathian Basin in the collections of the Hungarian Natural Museum. *Folia Ent. Hung.*, 9: 451-458.
- ARADI, M. (1958): Tabanidae-Bögölyök, Magyarország Állatvilága, XIV. Diptera I: 1-44.
- BARTAL, A. (1906): Adatok Magyarország légyfaunájához - Rovartani Lapok, 13: 119-223.
- MAJER, J. (1983): Adatok a Barcsi borókás Tabanidae (Diptera) faunájához - Dunántúli dolgozatok, Term.tud. Sor., 3: 83-88.
- MIHÁLYI, F. (1953): Diptera (in Székessy: Bátorliget élővilága) p. 318-324.
- PILLICH, F. (1911): Adatok Simonytornya Diptera faunájához - Rovartani Lapok, 18: 183-187.
- PILLICH, F. (1914): Aus der Arthropodenwelt Simontornyas, p. 130.
- THALHAMMER, J. (1899): Tabanidae - In Fauna Regni Hung., 3., Ordo Diptera, p. 23-24.
- TÓTH, S. (1964): Adatok a Tardi-patak völgye dipteráinak ismeretéhez, I. Bombyliidae és Tabanidae - Rovartani Közlem., 17: 67-73.
- TÓTH, S. (1966): Neue Angaben zur Dipterafauna des Theiss-Tales - Tiscia., 2: 107-112.
- TÓTH, S. (1968): Adatok a Bakonyi hegység bögöly-faunájának ismeretéhez (Diptera, Tabanidae) - A Veszprém Megyei Muz. Közlem., 7: 385-393.
- TÓTH, S. (1975): Adatok az Északi-középhegység Diptera faunájához, I. Tabanidae. - *Fol. Hist.-nat. Mus. Matr.*, 3: 69-79.
- TÓTH, S. (1975): Tabanidae fauna in the area of the Tisza II river barrage - Tiscia, 10: 67-76.
- TROJAN, P. (1979): Tabanidae - Slepaki (Insecta: Diptera) - Fauna Polski., 8: 1-309.

Dr. TÓTH Sándor
Bakonyi Természettudományi Múzeum
H-8420 Zirc
Rákóczi tér 1.

Adatok a Sár-hegy pöszlégy-faunájának ismeretéhez (Diptera: Bombyliidae)

TÓTH Sándor

Zirc, Bakonyi Természettudományi Múzeum

ABSTRACT: (Data to the bee-fly fauna of Sár-hegy /Diptera: Bombyliidae/) - The paper demonstrates the occurrence of 22 Bombyliidae species on the nature conservation area of Sár-hegy, neighbouring Gyöngyös (Hungary), on the basis of the investigations which had been made there. The enumerated data are totally new for the Sár-hegy fauna.

Hazánk Bombyliidae faunája viszonylag jól ismert, bár erre a Diptera családra is jellemző, hogy sok még az olyan kisebb-nagyobb tájegység, melyről a legutóbbi időkig egyetlen adatunk sincs. Ezek közé tartozik a Gyöngyös melletti Sár-hegy is. Ezen a területen a gyöngyösi Mátra Múzeum által szervezett "A Mátra és a Cserhát természeti képe" program keretében végeztem az 1970-es évek közepétől gyűjtéseket. E munka során a Sár-hegyről 22 Bombyliidae fajt sikerült kimutatni, mely a hazánkban élő fajoknak közel egyharmada. A 22 faj azonban bizonyára nem jelenti a Sár-hegy teljes faunáját, további rendszeres gyűjtések újabb fajok előkerülését eredményezhetik.

A hazai Bombyliidokról kevés önálló faunisztikai közlemény jelent meg (TÓTH 1973, 1978). Ezekon kívül adatokat találhatunk még (egyéb Diptera családok fajai mellett) a szerző néhány cikkében (TÓTH 1964, 1966, 1975), továbbá régebbi munkákban is (THALHAMMER 1899, BARTAL 1906, PILLICH 1911, 1914, MIHÁLYI 1953).

A dolgozatban felsorolt adatok teljes egészében a saját gyűjtéseim. Ezért a gyűjtő nevét az egyes adatoknál külön nem jelölöm. Ugyanakkor utalok arra, ha az állat Malaise-csapdába (Mcs.) került.

A FAJOK JEGYZÉKE

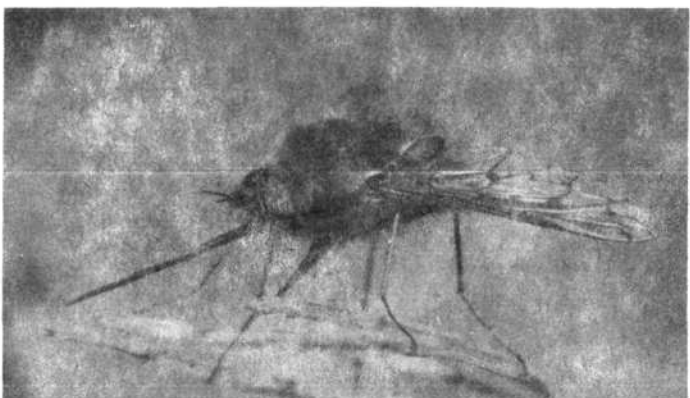
- Conophorus virescens FABR.: Hazánkban általánosan elterjedt, jellegzetes tavaszi, nyáreleji pöszlégy, mely főleg a Lepidium draba virágzása idején egyes években a Sár-hegyen is gyakori. 1974. V. 23., 3♂ 2♀, 1977. VI. 25., 3♂ 8♀, 1983. V. 6., 1♂ 5♀.
- Phthiria pulicaria MIK.: Sík és hegyvidékeinken szórványosan előfordul, de nem gyakori. A Sár-hegyen Malaise-csapdába repült egyetlen példánya. 1982. VII. 6., 1♀ (Mcs.).
- Bombylius ater SCOP.: Domb- és hegyvidékeinken szórványosan gyakori, a sík vidékről csak kevés helyről ismert pöszlégy. Leggyakrabban Thymus virágok körül gyűjthetjük. A Sár-hegyen nem ritka, főleg Malaise-csapdába került több példánya. 1974. V. 23., 2♂ 1♀, 1977. VI. 25. 3♀, 1983. V. 6., 5♂ 3♀ (Mcs.).
- Bombylius cinerascens MIK.: Hazánk domb- és hegyvidékein gyakori, különösen a Bakony hegységben gyűjtötték sok helyről (TÓTH 1973). A Mátrában az eddigi vizsgálatok alapján ritkának mondható. A Sár-hegyen is csak egy alkalommal sikerült gyűjteni. 1980. VI. 22., 1♂.
- Bombylius discolor MIK.: Elsősorban domb- és hegyvidékeinken gyakori. Bizonyára a Mátrában sem ritka, de valószínűleg a tavaszi gyűjtések hiányának onnan, ezért a Mátrából alig van irodalmi adat (TÓTH 1978). A Sár-hegy faunájából sem hiányzik, főleg április-májusban fogható, elsősorban a Pulmonaria officinalis és a Pulmonaria mollissima virágok körül. 1974. V. 23. 2♂ 1♀, 1980. VI. 21., 7♂ 2♀, 1983. V. 6., 13♂ 9♀.
- Bombylius fimbriatus MEIG.: Gyakori hegy- és dombvidéki pöszlégy, mely az előző fajhoz hasonlóan a Pulmonaria fajok virágán, továbbá a Glechoma hederacea virágok körül rajzik. A Sár-hegyen nem gyakori, Malaise-csapdával gyűjtöttük egyetlen példányát. 1983. V. 6., 1♀.
- Bombylius fulvescens WIED.: Szórványosan előforduló, nagyobb számban csak ritkán gyűjthető faj. Nagyon kedveli a tarlóvirágot (Stahys annua), olykor más ajakos növényeken (Labiatae) is megtalálható, elsősorban nyíltabb terepeken. A Sár-hegyen egy alkalommal sikerült rábukkanom. 1974. V. 23., 1♀.
- Bombylius major L.: Hegy- és dombvidékeinken rendszerint nagy számban rajzik, főleg a Pulmonaria fajok virágai körül. A hazai Bombyliidae anyag kvantitatív feldolgozása során a faj 12,65 %-os részesedésével a második helyre került gyakoriság szempontjából. A Mátrából ennek ellenére egyetlen adattal szerepel az irodalomban (TÓTH 1978). Ez bizonyára a tavaszi gyűjtések hiányával magyarázható.

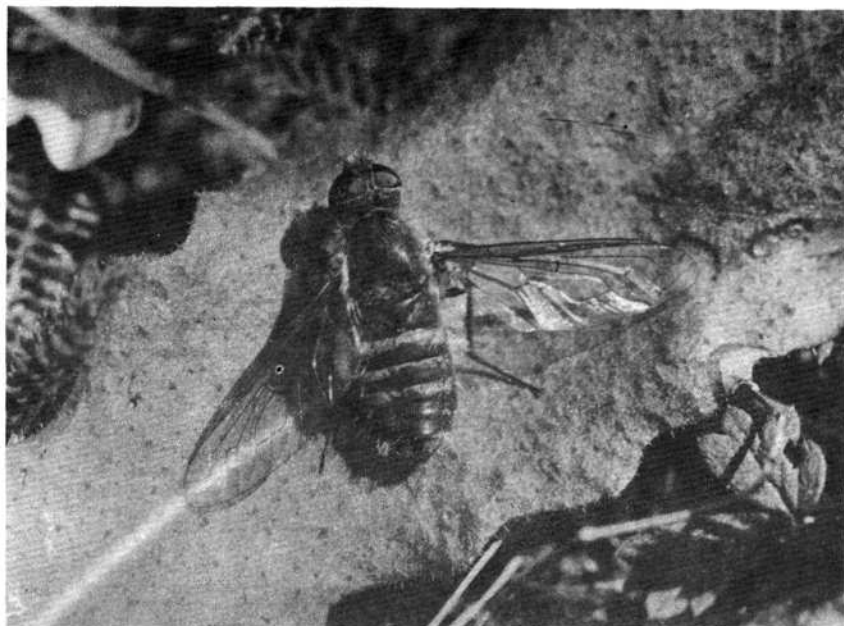
1. ábra. Hemiphentes morio L.

2. ábra. Bombylius ater L.

3. ábra. Bombylius medius L.

4. ábra. *Villa hottentotta* L.

- A Sár-hegyen a megfelelő időszakban (elsősorban április végén és május elején) nagyobb számban is fogható. Több alkalommal került Malaise-csapdába is. 1974. IV. 23., 2♂ lq, 1980. VI. 21., 4♂ 5q (Mcs.), 1963. V. 8., 8♂ 6q.
- Bombylius medius* L.: Hazánkban általánosan elterjedt gyakori faj, mely főleg erdei tisztásokon, erdőszéleken gyűjthető virágzó *Pulmonaria* fajok körül. Valószínűleg a Mátrában is gyakoribb, mint amilyenek az eddigi gyűjtések alapján látszik. A Sár-hegy gyakoribb pöszörlegye, természetesen a megfelelő időben, elsősorban májusban végzett gyűjtések során rendszerint előkerült. 1974. V. 23., 1♂ 2q, 1983. V. 6., 3♂ lq, 1983. VI. 8., 4♂ lq.
- Bombylius nubilus* MIK.: Domb- és hegyvidékeink állata, de szórványos előfordulása. Korábban csak a Bakonyban (sok lelőhely), a Bükkben és a Pilis egy pontján gyűjtötték (TÓTH 1978). Ezért a Sár-hegyen való előfordulása faunisztikailag figyelemreméltó adat még akkor is, ha ez az utóbbi területen egyetlen példány került csak elő. 1974. V. 23., lq.
- Bombylius pictus* PANZ.: Hazánkban szórványosan fordul elő. A Sár-hegyen egyetlen példányát sikerült megfigyelni kakukkfűvön (*Thymus*). 1983. VI. 9., 1♂.
- Bombylius venosus* MIK.: Domb- és hegyvidékeinken nem ritka, de életmódjáról keveset tudunk. A Sár-hegyen 3 példányát fogta a Malaise-csapda. 1983. VI. 8., 3q (Mcs.).
- Systoechus sulphureus* MIK.: Inkább a sík vidékeinkre jellemző, de a hegyvidékeinken sem hiányzik. Kedveli a *Lytrum* fajok virágát, a Sár-hegyen is ezen gyűjtöttem egy alkalommal. 1979. VIII. 4., lq.
- Lomatia beizebul* FABR.: Ritkán előkerülő, valószínűleg hegy- és dombvidékeinken élő pöszörlegye. Hazánkban eddig csak júniusban gyűjtötték. Azon kevés Bombyliidae faj közé tartozik, melyet régebbi irodalom alapján ismerünk a Mátrából, Parádról (Fauna Regni Hungariae = Thalhammer). A Sár-hegyen egyetlen példányát Malaise-csapdával gyűjtöttem. Itteni előfordulása faunisztikai szempontból figyelemreméltó adat. 1983. VI. 9., lq (Mcs.).
- Lomatia sabaea* FABR.: Főleg domb- és hegyvidékeinken fordul elő, elsősorban erdei utakon, tisztásokon, ahol különösen galajon (*Galium*) és fészkes virágokon (*Compositae*) gyűjthető. A Sár-hegyen nem gyakori. 1974. VIII. 9., 2♂, 1977. VI. 25., lq.
- Anthrax anthrax* SCHRK.: Domb- és hegyvidékeinken szórványos előfordulása, mindig csak egyesével gyűjthető. A Sár-hegyen erdei úton a földön, illetőleg kővön pihenő példányait fogtam. 1979. VIII. 4., lq, 1980. VI. 24., lq, 1983. VI. 8., 2♂.

- Athrax trifasciata MEIG: var. leucogaster WIED.: Főleg domb- és hegyvidékeinken található, előfordulása azonban szórványos. A Sár-hegyen ritka, egyetlen példányát Malaise-csapdával gyűjtöttem. 1983. VI. 8., 1q.
- Exoprosopa jacchus FABR.: Domb- és hegyvidékeinken, erdős, ligetes területeken, erdei utakon, tisztásokon található. Feltűnően tarka rajzolatú szárnyáról könnyen felismerhető. A Sár-hegyen nem gyakori, itt pipitér (Anthemis) virágján gyűjtöttem. 1982. VII. 6., 1♂ 2♀.
- Exoprosopa minus MEIG.: Szórványos előfordulású, az Alföldön gyakoribb (bár ott már évek óta nem sikerült gyűjtenem). A Sár-hegy faunájából sem hiányzik, bár eddig csak egyetlen példány került elő Eryngium campestre virágjáról. Megemlítem, hogy a Mátrából (Parád) a Fauna Regni Hungariae közli előfordulását. 1979. VIII. 4., 1q.
- Hemipenthes morio L.: A legközönségesebb, a legnagyobb példányszámban gyűjthető pöszörlegyünk (bár az utóbbi mintegy 10 évben ennek is észrevehetően csökkent a száma). Az Alföldön csak szórványosan található. Az irodalomban (TÓTH 1978) viszonylag sok adata szerepel a Mátrából. A Sár-hegyen is a leggyakoribb Bombyliidae faj, melyet egyeléssel és Malaise-csapdával egyaránt több alkalommal sikerült gyűjteni, napsütötte erdei utakon, erdei tisztásokon, erdőszeleken. 1974. V. 23., 3♂ 6♀, 1974. VIII. 9., 2♂, 1977. VI. 25., 1♂ 6♀, 1979. VIII. 4., 1q, 1980. VI. 24., 5♂, 2♀, 1982. VII. 6., 3♂, 2♀, 1983. VI. 8., 15♂ 28♀ (Mcs.).
- Hemipenthes velutinus MEIG.: Domb- és hegyvidékeinken szórványosan előfordul az előző fajhoz hasonló élőhelyeken. A Sár-hegyen ritka, egyetlen példányát Malaise-csapdával gyűjtöttem. 1983. VI. 8., 1♂ (Mcs.).
- Villa hottentotta L.: A sík és hegyvidékeinken egyaránt előforduló gyakori pöszörlegy. Erdős, ligetes helyeken, gyakran a csupasz földön, vagy a talajon fekvő száraz faleveleken pihen, mindig napsütésben. Különféle ernyősvirágzatú növényeken táplálkozik. A Sár-hegyen sem ritka. Több példányát gyűjtöttem Daucus carota virágzatán, illetőleg erdei úton is. 1974. VIII. 9., 2♂ 1q, 1979. VIII. 4., 1q, 1980. VI. 24., 1q, 1983. VII. 9., 2♂, 1q.

IRODALOM

- BARTAL A. (1906): Adatok Magyarország légyfaunájához - Rovartani Lapok, 13: 119-223.
- MIHÁLYI F. (1953): Diptera (in Székessy: Bátorliget élővilága) p. 318-324.
- PILLICH F. (1911): Adatok Simontornya Diptera faunájához - Rovartani Lapok, 18: 183-187.
- PILLICH, F. (1914): Aus der Arthropodenwelt Simontornyas, p. 132.
- THALHAMMER J. (1899): Bombyliidae - in Fauna Regni Hung., 3: 27-29.
- TÓTH S. (1964): Adatok a Tardi-patak völgye dipteráinak ismertetéséhez I. Bombyliidae és Tabanidae - Rovartani Közlem., 17: 67-73.
- TÓTH, S. (1966): Neue Angaben zur Diptera fauna des Theiss-Tales. - Tiscia, 2: 107-112.
- TÓTH S. (1973): Adatok a Bakony hegység pöszörlegy faunájának ismeretéhez (Diptera: Bombyliidae) - A Veszprém Megyei Muz. Közlem., 12: 457-466.
- TÓTH S. (1975): Adatok az Észak-középhegység Diptera faunájához I. Tabanidae, Bombyliidae. - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 3: 69-79.
- TÓTH S. (1977): Pöszörlegyek-Bombyliidae, Ablaklegyek-Scenopinidae, Magyarország Állatvilága, 14., Diptera I. (12), pp. 1-86.
- TÓTH S. (1978): Ökológiai és faunisztikai adatok Magyarország pöszörlegy-faunájának ismeretéhez (Diptera: Bombyliidae) - A Veszprém Megyei Múzeumok Közlem., 13: 35-56.

Dr. TÓTH Sándor
Bakonyi Természettudományi Múzeum
H-8420 ZIRC
Rákóczi tér 1.

Adatok a Sár-hegy zengőlégy faunájához (Diptera: Syrphidae)

TÓTH Sándor

Zirc, Bakonyi Természettudományi Múzeum

ABSTRACT: (Data to the Syrphidae fauna of Sár-hegy /Diptera: Syrphidae/) - Author elaborated the Syrphidae fauna of Sár-hegy on the basis of his collections on the hill between 1974 and 1983. As result of his work he enumerates 68 species out of which the presence of Parapenium flavitarse MEIG., Calliprobola speciosa ROSSI, Melangyna umbellatrum FABR. and Obliosyrphus laetus FABR. are worthy of special mention.

Hazánk zengőlégy-faunájának feltárása nagy lendülettel folyik, de a mintegy 25 éven át gyűjtött hatalmas anyag feldolgozása még nem fejeződött be. A Magyarország területén élő zengőlégy fajok számát 300-nál többre becsüljük. Ezért a szerző által a Gyöngyösi Mátra Múzeum szervezésében "A Mátra és a Cserhát természeti képe" program keretében a Gyöngyös melletti Sár-hegy természetvédelmi területen gyűjtött 68 zengőlégy a magyar faunák kb. egyötödét jelenti. Egy ilyen viszonylag kis területen 68 faj kimutatása számottevő eredmény még akkor is, ha a dolgozatban közreadott fajok minden bizonnyal nem jelentik a Sár-hegy teljes zengőlégy-faunáját. A gyűjtések folytatása feltétlenül további fajokkal gazdagítja még a hegy faunáját. Hogy mégis sor került e dolgozat elkészítésére annak az a magyarázata, hogy Gyöngyös város 650 éves jubileumának tiszteletére a Mátra Múzeum kiadja "A Sár-hegy élővilága" c. kötetet. Ebben pedig minden a hegy kutatásával kapcsolatos részeredmény helyet kaphat.

A Sár-hegyen az 1970-es évek közepétől végeztem dipterológiai gyűjtéseket, mégpedig kifejezetten a zengőlégyek gyűjtésére koncentráltan. A gyűjtések időpontjai az alábbiak voltak: 1974. V. 23., VIII. 9., 1977. VI. 25., 1979. VIII. 4., 1980. VI. 22., VI. 24., 1982. VII. 6., VIII. 6., 1983. V. 6., VI. 8., VI. 9., IX. 7. A rendelkezésre álló szűkös idő jobb kihasználása érdekében iparkodtam változatos gyűjtési módszereket alkalmazni. A hálózás mellett Malaise - csapdát és tál-csapdákat is kihelyeztem a terepre. Az előbbit csak arra az időre, amíg magam is a környéken tartózkodtam, az utóbbiakat 1982-ben és 1983-ban hosszabb időre is a hegyen hagytam. Ezek közül sajnos időközben többet felborítottak, de a megmaradtak is értékes adatokat szolgáltatottak.

Hazánk zengőlégy faunájáról az első összefoglaló munka a múlt század végén látott napvilágot (THALHAMMER 1899). Az azóta eltelt nyolc évtized alatt csak kisebb-nagyobb tájegységek faunájának közlésére került sor (BARTAL 1906, PILLICH 1911, 1914, SZILÁDY 1941, MIHÁLYI 1953, TÓTH 1975, 1976, 1978 a, 1978 b, 1979). A felsorolt irodalomban A Sár-hegyre vonatkozó közlés nem található, így a jelen dolgozat adatai teljes egészében újak a terület Syrphidae faunájára.

A korábbi faunisztikai munkák hiányossága, hogy nem tartalmaznak adatokat, sokszor csupán csak a lelőhelyet adják meg, ezért fenológiai vagy kvantitatív értékelésre nem használhatók fel. Dolgozatomban célszerűnek látom az összes ismert gyűjtési adatot közreadni. Nem szerepeltem a gyűjtő nevét, mert a teljes anyagot magam gyűjtöttem. Ugyanakkor utalok a gyűjtés módjára, ha az állat megfogása nem lepkehálóval történt. Alkalmazott rövidítések: Mcs. = Malaise-csapda, Tcs. = tálcsapda. Még annyit megjegyzek, hogy az alkalmazott tálcsapdák kb. 1 liter űrmértékű, sárga vagy fehér színű műanyag tálak voltak, melyekbe vízzel hígított etilén-glikolt használtam (3. ábra).

A Mátrától bizonyos fokig különálló Sár-hegy zengőlégy faunája bizonyára eltér a Mátra faunájától. Hogy milyen mértékben azt nem tudjuk megmondani, mert a Mátrában előforduló fajok jegyzéke még nem készült el. Szinte bizonyos, hogy a Sár-hegyen jóval kevesebb a fajok száma. Ugyanakkor valószínűleg előfordul néhány olyan melegkedvelő zengőlégy, mely a Mátrában nem él. A Sár-hegy zengőlégy faunája az eddigi ismeretek alapján összességében közepesen gazdagnak nevezhető. A fauna zömét természetesen a hazánkban általánosan elterjedt többségében közönséges fajok alkotják. Az eddig megismert érdekesebb állatok közül az alábbiak érdemelnek említést. Melangyna umbellatrum FABR., Olbiosyrphus laetus FABR., Parapenium flavitarsis MEIG., Calliprobola speciosa ROSSI.

1. ábra. Részlet a Sár-hegyről Gyöngyös felől nézve

2. ábra. Dús vegetáció a Sár-hegy oldalában, sok zengőlégy élőhelye

A GYŰJTŐTT FAJOK JEGYZÉKE

- Paragus haemorrhous MEIG.: Szórványos előfordulása, helyenként, főleg hegyvidékeinken gyakori lehet. A Sár-hegyen sem ritka. 1977. VI. 25., 2♂, 1♀; 1982. VII. 6., 1♂, 1♀; 1983. VI. 9., 3♂, 4♀ (Mcs.).
- Paragus majoranae RND.: Szórványosan fordul elő, főleg hegyvidékeinken. A Sár-hegyen ritka: 1980. VI. 24., 2♀.
- Baccha elogata FÄBR.: Hazánkban általánosan elterjedt, de inkább a hegyvidékre jellemző és a következő fajnál ritkább. A Sár-hegyről kevés adatunk van: 1974. V. 23., 1♂ (Mcs.) 1983. VI. 9., 2♀ (Mcs.).
- Baccha obscuripennis MEIG.: Hazánkban mindenfelé gyűjthető, de főleg a hegyvidékeken fordul elő nagyobb számban. A Sár-hegyen is gyakori, főleg az erdőszéleken, árnykosabb helyeken. 1974. VIII. 9., 2♀, 1977. VI. 25., 1♂ (Mcs.); 1980. VI. 22., 1♂, 1♀; 1980. VI. 24., 3♀ (Mcs.); 1982. VII. 6., 1♂ (Tcs.); 1983. VI. 8., 2♀; 1983. VII. 9., 1♂.
- Melanostoma mellinum L.: Hazánk egész területén előfordul és szinte mindenütt közönséges. Érdekes, hogy az a Sár-hegyen eddigi tapasztalataink alapján nem mondhatjuk gyakornak. 1974. V. 23., 1♀ (Mcs.); 1977. VI. 25., 1♂, 3♀; 1980. VI. 24., 3♀ (Mcs.); 1982. VII. 6., 1♀ (Tcs.); 1983. VI. 8., 2♀.
- Melanostoma scalare FABR.: Az előző fajhoz hasonlóan általánosan elterjedt, helyenként főleg hegyvidékeinken közönséges is lehet. A Sár-hegyen eddig ritkának bizonyult: 1983. VI. 8., 2♀ (Mcs.).
- Platycheirus albianus FABR.: Hazánk egész területén megtalálható, elsősorban a hegyvidékeken lehet helyenként gyakori. A Sár-hegyen csak egy alkalommal sikerült eddig gyűjteni: 1982. VII. 6., 3♀ (Tcs.).
- Platycheirus angustatus ZETT.: Az előző fajhoz hasonló elterjedésű. A Sár-hegyen ugyancsak egy alkalommal gyűjtöttem: 1982. VII. 6., 1♂.
- Platycheirus clypeatus MEIG.: Általánosan elterjedt gyakori hazai fajunk. A Sár-hegyen sem ritka: 1974. VIII. 9., 2♀, 1977. VI. 25., 1♂ (Mcs.); 1980. VI. 22., 1♀, 1982. VII. 6., 1♀ (Tcs.); 1983. VI. 8., 1♂, 2♀; 1983. IX. 7., 1♀ (Tcs.).
- Platycheirus scutatus MEIG.: Általánosan elterjedt, a hegyvidékeken helyenként gyakori. A Sár-hegyen egy alkalommal került elő: 1982. VIII. 6., 1♀.
- Episyrphus auricollis MEIG.: Hazánkban szórványosan előforduló zengőlégy. A Sár-hegyen egy példányban gyűjtöttem: 1983. V. 6., 1♀ (Tcs.).
- Episyrphus balteatus DEG.: Hazánkban általánosan elterjedt, a sík és hegyvidékeinken egyaránt közönséges. Eppen ezért érdekes, hogy a Sár-hegyen az eddigi gyűjtések során kevés példány került elő. 1974. V. 23., 1♀, 1979. VIII. 4., 2♂, 1♀; 1980. VI. 24., 2♀ (Mcs.); 1982. VII. 6., 1♂, 1983. VI. 9., 1♂, 1983. IX. 7., 2♀ (Tcs.).
- Didea fasciata MACQ.: Szórványosan elterjedt, főleg hegyvidékeinken él. A Sár-hegyen egyetlen példányát sikerült fogni. 1982. VIII. 6., 1♀.
- Dasyrphus albostrigatus FALL.: Általánosan elterjedt, főleg hegyvidékeinken. A Sár-hegy faunájából sem hiányzik, de ott ritka: 1977. VI. 25., 1♀ (Mcs.).
- Dasyrphus venustus FALL.: Hegyvidékeinken fordul elő, helyenként pl. a Bakonyban is gyakori. A Sár-hegyen inkább ritka: 1974. V. 23., 1♀, 1983. V. 6., 1♂, 2♀ (Tcs.).
- Dasyrphus tricinctus FALL.: Főleg hegyvidékeinken fordul elő, nem gyakori. A Sár-hegyen egyetlen alkalommal sikerült gyűjteni: 1983. VI. 9., 1♂.
- Scaeva pyrastris L.: Általánosan elterjedt, helyenként főleg hegyvidékeinken gyakori, sőt közönséges. A Sár-hegyen az eddigiek során kevés példányt gyűjtöttem: 1974. VIII. 9., 1♀, 1979. VIII. 4., 1♂, 2♀; 1982. VII. 6., 3♀ (Tcs.); 1983. IX. 7., 1♀.
- Metasyrphus corollae FABR.: Hazánk minden részén előfordul, helyenként nagyon közönséges. A Sár-hegyen is gyakori: 1974. VIII. 9., 3♀, 1977. VI. 25., 1♂, 2♀ (Mcs.) 1979. VIII. 4., 1♀, 1982. VII. 6., 8♂, 6♀ (Tcs.); 1982. VIII. 6., 2♀, 1983. VI. 9., 1♀ (Mcs.); 1983. IX. 7., 1♂, 2♀.
- Syrphus ribesii L.: Hazánk egész területén elterjedt, egyes helyeken, főleg hegyvidékeinken közönséges. A Sár-hegy faunájában is gyakori: 1977. VI. 25., 2♀ (Mcs.), 1979. VIII. 4., 1♂, 2♀; 1980. VI. 24., 1♂, 1982. VIII. 6., 1♀; 1983. VII. 9., 1♀.
- Syrphus torvus OST. - SACK.: Általánosan elterjedt, helyenként gyakori. A Sár-hegyen csak egy példányát sikerült fogni: 1983. IX. 7., 1♀.
- Syrphus vitripennis MEIG.: Hazánk egész területén megtalálható, egyes helyeken, főleg hegyvidékeken közönséges. A Sár-hegyen a vártnál kevesebbet sikerült belőle fognom: 1974. V. 23., 2♀ (Mcs.); 1979. VIII. 4., 1♂, 2♀; 1980. VI. 24., 2♂; 1983. VII. 9., 2♀; 1983. IX. 7., 1♂, 2♀ (Tcs.).
- Epistophe mitidicollis MEIG.: Szórványosan előforduló, főleg hegyvidéki faj, mely a Sár-hegyen ritka. 1983. VII. 9., 1♂.
- Melangyna umbellatarum FABR.: Ritkán előkerülő hegyvidéki zengőlégy. A Sár-hegyen gyűjtött példánya a hegy Syrphidae faunájának érdekes tagja. 1980. VI. 24., 1♀.
- Sphaerophoria scripta L.: Hazánk minden részén elterjedt, általában tömegesen gyűjthető zengőlégy.

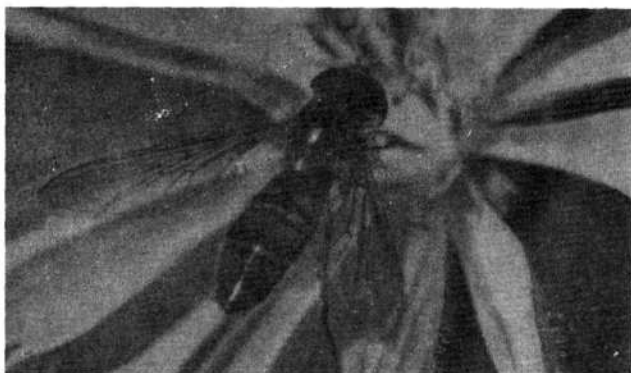
3. ábra. Chrysotoxum festivum L.

4. ábra. Sphaerophoria scripta L.

5. ábra. Eristalis arbostorum L.

6. ábra. Episyphus balteatus DEG.

7. ábra. Scaeva pyrastris L.

8. ábra. Syrphus vitripennis MEIG.

A Sár-hegyen is gyakori: 1974. V. 23., 1♂, 1974. VIII. 9., 3♀; 1977. VI. 25., 5♂, 2♀ (Mcs.); 1980. VI. 24., 4♂; 1983. VI. 8., 1♂, 4♀; 1983. VI. 9., 1♂, 1♀ (Mcs.); 1983. IX. 7., 2♂, 1♀ (Tcs.).

Sphaerophoria taeniata MEIG.: Általánosan elterjedt, egyes helyeken gyakori lehet. A korábbi faunisztikai közleményekben Sphaerophoria menthastris L. név alatt szereplő adatok többsége valószínűleg e fajra vonatkozik. A Sár-hegyen az eddigi gyűjtések során kevés példánya került elő. 1980. VI. 24., 1♂; 1983. VII. 9., 2♂, 1♀.

Xanthogramma pedisequum HARR.: Hazánkban sokféle gyűjtötték, néhol gyakori. A Sár-hegyen egyetlen példánya került elő tálcspadából: 1983. V. 6., 1♀ (Tcs.)

Olbiosyrphus laetus FABR.: Ritkán előkerülő zengőlégy, ezért a Sár-hegyen való gyűjtése érdekes faunisztikai eredmény. 1980. VI. 24., 10 (Mcs.).

Chrysotoxum bicinctum L.: Főleg hegyvidékeinken fordul elő, helyenként gyakori. A Sár-hegy faunájából sem hiányzik, de ott az eddigi tapasztalatok szerint ritka: 1980. VI. 24., 2♀ (Mcs.).

Chrysotoxum cautum HARR.: Hazánk egész területén megtalálható, de főleg hegyvidékeinken gyűjthetjük nagyobb számban. A Sár-hegyen nem gyakori: 1977. VI. 25., 1♂ (Mcs.); 1980. VI. 24., 2♀.

Chrysotoxum elegans LOEW.: Domb- és hegyvidékeinken élő, helyenként gyakori zengőlégy. A Sár-hegyen is gyakori: 1974. V. 23., 1♂, 1977. VI. 25., 1♀ (Mcs.); 1980. VI. 22., 1♂, 1♀; 1980. VI. 24., 1♂ (Mcs.); 1983. VI. 8., 1♀.

Chrysotoxum festivum L.: Általánosan elterjedt, főleg hegyvidékeinken gyakori. A Sár-hegyen kis számban gyűjthető: 1980. VI. 22., 1♂, 2♀; 1983. V. 6., 2♀ (Tcs.).

Chrysotoxum vernale LOEW.: Az előző fajhoz hasonló elterjedésű, de a Sár-hegyen gyakoribbnak látszik. 1974. V. 23., 1♂, 2♀; 1977. VI. 25., 1♀; 1980. VI. 22., 3♀; 1983. V. 6., 2♂ 3♀; 1983. VI. 8., 1♂, 3♀ (Mcs.).

Neoscasia podagrica FABR.: Szórványosan előforduló zengőlégy, a Sár-hegyen egyetlen példányát fogtam: 1980. VI. 24., 1♂.

Parapenium flavitarsis MEIG.: Ritkán előkerülő zengőlégy, a Sár-hegyen Malaise-csapdával gyűjttem egy alkalommal. Faunisztikai szempontból érdekes adat. 1983. VI. 9., 2♀ (Mcs.).

Pipezella varipes MEIG.: Hazánkban mindenfelé megtalálható, főleg a hegyvidékeken gyakori, helyenként közönséges. A Sár-hegyen sem ritka. 1974. V. 23., 2♀; 1980. VI. 24., 2♀ 3♂; 1983. VI. 9., 1♂, 1♀ (Mcs.).

Pipiza bimaculata LÜNDB.: Hazai elterjedése még nem tisztázott. A Sár-hegyen egyetlen példánya került elő: 1983. VI. 8., 1♀.

Chrysogaster solstitialis FALL.: Főleg hegyvidékeken él helyenként gyakori. A Sár-hegyen egyetlen példányát gyűjtöttem: 1983. VI. 8., 1♂.

Chrysgaster viduata L.: Az előző fajhoz hasonlóan főleg hegyvidékeinken él, azonban sokkal gyakoribb, helyenként nagyon közönséges. A Sár-hegyen kisebb számban található. 1974. V. 23., 3♂, 4♀; 1977. VI. 25., 1♂, 2♀.

Cheiliosia albitarsis MEIG.: Hegyvidékeinken helyenként gyakori zengőlégy. A Sár-hegyen csak egy példánya került eddig elő: 1977. VI. 25., 1♀.

Cheiliosia flavipes MEIG.: Hegyvidékeinken szórványosan található. A Sár-hegyen is előfordul, de ott ritka: 1980. VI. 24., 1♀.

Cheiliosia impressa LOEW.: Főleg hegyvidékeinken élő gyakori faj. A Sár-hegyen kis számban került elő: 1977. VI. 25., 2♀, 1980. VI. 24., 1♂ 1♀; 1983. VII. 9., 2♀.

Cheiliosia mutabilis FALL.: Hegyvidékeinken helyenként, így a Sár-hegyen is gyakori. 1974. V. 23., 2♀; 1980. VI. 24., 1♂, 1♀; 1982. VII. 6., 1♀; 1983. VI. 9., 3♂, 1♀ (Mcs.); 1983. VII. 9., 2♂, 1♀.

Cheiliosia nasutula BECK.: Az előző fajhoz hasonló elterjedésű, de a Sár-hegyen ritkább. 1980. VI. 24., 1♂, 2♀; 1982. VII. 6., 1♀.

Cheiliosia scutellata FALL.: Főleg hegyvidékeinken fordul elő, ott gyakori. A Sár-hegyen sem ritka. 1977. VI. 25., 1♂; 1980. VI. 24., 2♂, 3♀; 1983. VI. 8., 2♀; 1983. VII. 9., 1♂.

Cheiliosia soror ZETT.: Az előző fajhoz hasonlóan főleg hegyvidékeinken gyakori. A Sár-hegyen ritkább: 1977. VI. 25., 1♀; 1983. VI. 8., 1♂.

Cheiliosia variabilis PANZ.: Főleg hegyvidékeinken jellemző Cheiliosia faj, mely helyenként nagyon gyakori. A Sár-hegyen sem ritka: 1974. V. 23., 1♂, 2♀ (Mcs.); 1977. VI. 25., 2♂; 1980. VI. 24., 6♂, 2♀ (Mcs.); 1983. VI. 9., 2♂, 1♀.

Ferdinandea cuprea SCOP.: Szórványos előfordulású, főleg hegyvidékeinken található. A Sár-hegyen ritka: 1977. VI. 25., 1♀ (Mcs.).

Volucella inanis L. Hazánkban általánosan elterjedt, a hegyvidékeinken helyenként gyakori. A Sár-hegyen kis számban gyűjthető. 1982. VII. 6., 1♂; 1983. VII. 9., 2♀.

Volucella pellucens L.: Az előző fajhoz hasonló elterjedésű, de a Sár-hegyen gyakoribb. 1974. VIII. 9., 1♂, 2♀; 1979. VIII. 4., 2♀; 1982. VII. 6., 1♀ (Tcs.); 1983. VII. 1♂.

Volucella zonaria PODA.: Hazánkban általánosan elterjedt, főleg hegyvidékeinken, de inkább csak egyesével fogható. A Sár-hegyen nem gyakori: 1979. VIII. 4., 1♂; 1982. VII. 6., 1♂.

Eristalis aeneus SCOP.: Hazánk egész területén megtalálható, helyenként gyakori. A Sár-hegyen sem ritka: 1974. VIII. 9., 1♀; 1979. VIII. 4., 2♀; 1982. VII. 6., 1♂, 1♀.

- Eristalis arbustorum L.: Hazánkban általánosan elterjedt, helyenként nagyon közönséges. A Sár-hegyen is gyakori: 1974. VIII. 9., 1♂, 3♀; 1977. VI. 25., 1♀ (Mcs.); 1979. VIII. 4., 1♂, 2♀; 1980. VI. 24., 3♀ (Mcs.); 1982. VII. 6., 1♂, 1♀ (Tcs.); 1983. VII. 9., 2♂.
- Eristalis nemorum L.: Általánosan elterjedt, főleg a hegyvidékeken gyakori. A Sár-hegyen egyetlen alkalommal gyűjtöttem: 1983. VI. 8., 1♂, 1♀.
- Eristalis pertinax SCOP.: Főleg a hegyvidékeinken gyakori, a Sár-hegyen azonban csak kis számban gyűjthető, 1974. VIII. 9., 1♂; 1979. VIII. 4., 1♂, 2♀.
- Eristalis pratorum MEIG.: Hazánkban általánosan elterjedt, főleg a hegyvidékeinken gyakori. A Sár-hegyen sem ritka: 1974. VIII. 9., 2♀; 1979. VIII. 4., 1♂, 3♀; 1982. VII. 6., 2♀; 1983. VII. 9., 1♂, 1♀.
- Eristalis sepulcralis L.: Hazánkban mindenütt gyűjthető, néhol közönséges. A Sár-hegyen is gyakori: 1974. VIII. 9., 2♀; 1977. VI. 25., 1♂, 2♀ (Mcs.); 1980. VI. 24., 1♂, 2♀; 1982. VII. 6., 1♀; 1983. VI. 8., 1♀; 1983. IX. 7., 2♀.
- Eristalis tenax L.: Egyike legközönségesebb zengőlegyeknek, mely hazánkban általánosan elterjedt, többnyire tömegesen gyűjthető. Ennek ellenére a Sár-hegyről aránylag keveset fogtam belőle: 1974. VIII. 9., 1♂; 1977. VI. 25., 2♀; 1980. VI. 24., 10 3♀ (Mcs.); 1982. VIII. 6., 3♂, 1♀; 1983. VI. 8., 1♂; 1983. IX. 7., 5♂, 4♀.
- Myiastropa florea L.: Az előző fajhoz hasonló elterjedésű, de nem annyira közönséges. A Sár-hegyen nem gyakori: 1977. VI. 25., 2♀ (Mcs.); 1980. VIII. 6., 1♂, 1♀; 1983. VII. 9., 1♀.
- Helophilus pendulus L.: Általánosan elterjedt, főleg hegyvidékeinken. A Sár-hegyen nem gyakori. 1982. VII. 6., 1♂, 1♀ (Tcs.); 1983. VI. 9., 3♀.
- Helophilus trivittatus FABR.: Az előző fajhoz hasonló elterjedésű. A Sár-hegyen is gyakori: 1974. V. 23., 1♂; 1979. VIII. 4., 2♀; 1980. VI. 24., 2♂, 1♀ (Mcs.); 1983. VI. 9., 1♂, 1♀ (Mcs.); 1983. VII. 9., 2♀.
- Merodon spinipes FABR.: Szórványosan előforduló, főleg hegyvidékeinken gyűjthető. A Sár-hegyen sem ritka: 1982. VII. 6., 1♂; 1983. VI. 8., 1♂; 1983. VI. 9., 1♂, 2♀ (Mcs.).
- Eumerus strigatus FALL.: Hazánkban általánosan elterjedt, helyenként gyakori. A Sár-hegy faunájából sem hiányzik, de ott ritkának látszik. 1983. VI. 9., 1♀; 1983. VII. 9., 1♂, 2♀.
- Eumerus tricolor FABR.: Hazánkban csak szórványosan gyűjthető, főleg csapdázással. A Sár-hegyen ritka: 1983. VI. 9., 1♂ (Mcs.).
- Microdon mutabilis L.: Aránylag ritkán gyűjthető faj, bár megfelelő élőhelyeken általában előfordul. A Sár-hegyen egyetlen példánya került elő: 1983. VI. 8., 1♂.
- Xylota segnis L.: Hazánkban általánosan elterjedt, de kevés helyen fogható nagyobb számban. A Sár-hegyen sem gyakori: 1974. V. 23., 1♂; 1980. VI. 24., 3♂.
- Xylota sylvarum L.: Hazánkban csak szórványosan előforduló zengőlégy, mely a Sár-hegyen ritka. 1982. VII. 6., 1♀.
- Syritta pipiens L.: Sík és hegyvidékeinken egyaránt általánosan elterjedt, általában mindenütt nagyobb számban gyűjthető. Érdekes, hogy a Sár-hegyen az eddigi vizsgálatok alapján inkább ritkának nevezhető. 1974. VIII. 9., 1♂; 1980. VI. 24., 2♀ (Mcs.); 1983. VII. 9., 1♂.
- Calliprobola speciosa ROSSI: Hegyvidékeink szórványosan fordul elő, mindenütt csak egyesével fogható. A Sár-hegyen is ritka: 1980. VI. 24., 1♀ (Mcs.).

IRODALOM

- BARTAL A. (1906): Adatok Magyarország légyfaunájához - Rovartani Lapok, 13: 119-223.
- MIHÁLYI F. (1953): Bátorliget kétszárnyú faunája (Diptera) - in: Székessy: Bátorliget élővilága, Akad. Kiad. Bp., p: 318-324.
- PILLICH F. (1911): Adatok Simonytornya Diptera faunájához - Rovartani Lapok, 18: 183-187.
- PILLICH F. (1914): Aus der Arthropodenwelt Simonytornyas, p: 135-136.
- SZILÁDY Z. (1941): Diptera-kutatás a Balaton környékén - A Magyar Biol. Kutatóint. Munkái 13: 259-267.
- THALHAMMER J. (1899): Diptera (in: Fauna Regni Hung., III. Arthropoda, Ordo: Diptera), p: 37-43.
- TÓTH S. (1975): Adatok a Tardi-patak völgye Diptera faunájához - A Hermann Ottó Muz. Évkönyve, 13-14: 587-615.
- TÓTH S. (1978 a): A Barcsi borókás zengőlégy faunája (Diptera: Syrphidae) - Dunántuli Dolg. Term.tud. sorozat, 1: 127-138.
- TÓTH S. (1978 b): Adatok a Mecsek zengőlégy faunájához (Diptera: Syrphidae) - A Jannus Pannonius Muz. Évkönyve, (1977), 22: 107-114.
- TÓTH S. (1979): Preliminary investigation into the Syrphidae fauna of the Tisza-valley. - Tiscia (Szeged), 14: 163-174.

Dr. TÓTH Sándor
 Bakonyi Természettudományi Múzeum
 H-8420 ZIRC
 Rákóczi tér 1.

Fürkészlégység kutatások rendszertani és ökológiai eredményei a Sár-hegyen (Diptera: Tachinidae)

TÓTH Sándor

Zirc, Bakonyi Természettudományi Múzeum

ABSTRACT: (Taxonomic and oecological issues of researches on Tachinidae at Sár-hegy. /Diptera: Tachinidae/) - Author sums up the result of his Tachinidae made on Sár-hegy neighbouring Gyöngyös. He brought up 11 Tachinidae species out caterpillars of 13 Lepidoptera species collected on Sár-hegy. Compared to the literature (HERTING 1960) the bringing up of Compsilura concinnata MEIG. out of the caterpillar of Euphydryas maturna L. and Carcelia lucorum MEIG. out of the caterpillar of Lasiocampa quercus L. is a new data. In the second part of this paper author lists the 60 Tachinidae species found on Sár-hegy and their collecting data.

A Gyöngyös melletti Sár-hegyen "A Mátra és a Cserhát természeti képe" program keretében végeztem fürkészlégység vizsgálatokat. Munkám eleinte kizárólag faunisztikai beállítottságú volt, más Diptera családok fajjaival együtt gyűjtöttem a fürkészlégységeket is. A fürkészlégységek ökológiájával 1984-ben kezdtem behatóbban foglalkozni. A Sár-hegyen is 1984-től gyűjtöttem különböző lepkéfajok hernyóit, hogy belőlük Tachinidae parazitákat nyerjek. Jelen dolgozatom első részében ismertetem a parazita nevelések során szerzett tapasztalatokat, a második részben pedig közreadom a Sár-hegyről eddig kimutatott fürkészlégységfajok jegyzékét és gyűjtési adataikat.

NEVELÉSI EREDMÉNYEK

A Sár-hegyen gyűjtött hernyókat természetesen hazavittem Zircre és ott laboratóriumban tartottam, illetve tovább neveltem. Összesen 13 lepkéfaj hernyójából (bábójából) 11 fürkészlégységfaj egyedét sikerült kinevelni. Az irodalomban (HERTING 1960) szereplő nevelési eredményekhez képest új adat az Euphydryas maturna L. hernyójából a Compsilura concinnata MEIG., a Lasiocampa quercus L. hernyójából pedig a Carcelia lucorum MEIG. kinevelése. Magyarországon a fürkészlégységek nevelésével kapcsolatban csak szőrványos eredményekkel rendelkezőnk. A Jelentősebbek közül megemlítem JERMY (1952a, 1952b), SZALAY-MARZSÓ (1956), TÓTH (1984a, 1984b, 1984c, 1985a, 1985b) munkáit. A nevelések során a leggyakoribb Tachinidae parazitának a Compsilura concinnata MEIG. (7 lepkéfaj hernyója), az Exorista larvarum L. (4 lepkéfaj hernyója) és a Blondelia nigripes FALL. (3 lepkéfaj hernyója) bizonyult. Számításokat végeztem az egyes lepkéfajok hernyóinak parazitáltsági fokára vonatkozóan is. Eszerint a legnagyobb mértékben parazitáltak a Mamestra brassicae L. hernyói voltak (81,58 %). Jelentősebben parazitáltak voltak még a Pieris brassicae L. (67,19 %), valamint a Gonepteryx rhamni L. hernyói (66,67 %). A fürkészlégységek nevelésével kapcsolatos megfigyeléseket gazdaállatok szerinti csoportosításban ismertetem.

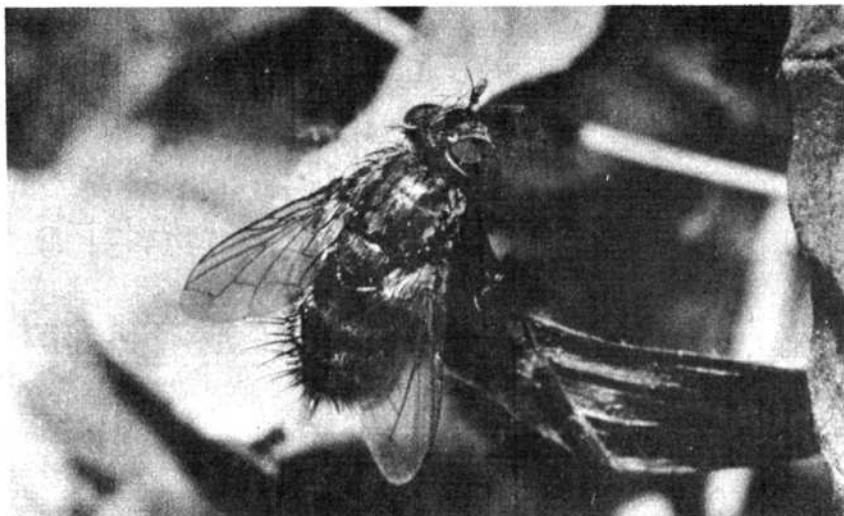
Aglais urticae L.

A hernyókat tápnövényükről a nagy csalánról (Urtica dioica L.) gyűjtöttem 1986. 05. 15-én, összesen 54 db-ot. A hernyók szállítás közben még táplálkoztak, Zircen már nem ettek, 2-3 napon belül 43 db bebábozódott. A hernyók egy részéből fürkészlégylárvák bújtak ki. Feltételezhető, hogy az összes be nem bábozódott hernyó a fürkészlégység paraziták miatt pusztult el. Ezért a begyűjtött populáció parazitáltsági foka 20,37 %-os volt. A kikelt paraziták az alábbiak: Sturmia bella MEIG. (7 db), Phryxe vulgaris FALL. (3 db), Exorista larvarum L. (5 db). Az imágók kelési dátumai: Sturmia bella MEIG. 1986. 06. 04. (2o 3q), 06. 05. (1o 1q). Phryxe vulgaris FALL. 1986. 06. 02. (1o 2q). Exorista larvarum L. 1986. 06. 01., (1d), 06. 02. (1d 3q).

Inachis io L.

A hernyók ugyancsak tápnövényükről a nagy csalánról (Urtica dioica L.) származnak, ahol nagy tömegben fejlődtek. Az 1986. 05. 15-én begyűjtött kereken 100 hernyó Zircen néhány napig még

táplálkozott, majd nagy részük (83 db) bebábozódott. A kikelt Tachinidae paraziták két fajhoz tartoznak: Sturmia bella MEIG. (12 db), Compsilura concinnata MEIG. (17 db).

1. ábra. Compsilura concinnata MEIG.

Az utóbbiak közül 5 db un. "éhségtörpe", ami arra enged következtetni, hogy egy hernyóban a fajnak több lárvája is eljutott az érettség állapotáig. A Tachinidae imágók kelési dátumai: Sturmia bella MEIG. 1986. 06. 07. (3♂4♀), 06. 08. (1♂), 06. 09. (1♂3♀). Compsilura concinnata MEIG. 1986. 06. 05. (3♂5♀), 06. 07. (2♂4♀), 06. 08. (3♀). A gyűjtött hernyók alapján az Inachis io L. Sár-hegyen élő populációjának a parazitáltsági foka 17 %-os volt. Nem tartozik szorosan a témához, de érdemes megjegyezni, hogy a bábok közül háromból egy-egy nagyobb testű fürkészdarázs (Ichneumonidae) faj jött elő, 7 db báb ismeretlen ok miatt pusztult el.

Pieris brassicae L.

A Sár-hegy oldalában, a hegyre felnyúló szőlők közötti konyhakertek egyikében fejlődő fejeskáposztán (Brassica oleracea L.) talált káposztalepke (Pieris brassicae L.) hernyók is alkalmas szolgálták fürkészlégy nevelésre. A hernyók gyűjtési ideje: 1986. 08. 17. A begyűjtött hernyók száma: 68 db. A hernyókból már a szállítás közben jöttek elő fürkészlégy lárvák, melyek egy része másnapra (08. 18.) tonnabábbá alakult. A hernyópuláció fürkészlegyek által erősen fertőzöttnek bizonyult. A 68 hernyóból mindössze 21 bábózódott be, 43-ból Tachinidae lárvák, 4 db-ból apró fürkészdarázsok keltek. A behozott hernyók parazitáltsági foka (a fürkészdarázsokat nem számítva) 67,19 %-osnak bizonyult. A kelt Tachinidae paraziták az alábbiak: Phryxe vulgaris FALL. 1986. 09. 05. (2♂3♀), 09. 06. (4♀). Compsilura concinnata MEIG. 1986. 09. 06. (5♂2♀), 09. 07. (1♂18♀), 09. 08. (2♂1♀), 09. 09. (3♂6♀). Blondelia nigripes FALL. 1986. 09. 03. (4♀), 09. 04. (3♂9♀), 09. 06. (3♂12♀), 09. 07. (1♂3♀).

Gonepteryx rhamni L.

Hernyóit (mindössze 3 példányban) kopogtatással sikerült gyűjteni a Sár-hegyen 1986. 06. 15-én. Kutya-benge (Frangula alnus MIL.) alá fóliát terítettem és az ágakat bottal ütöttem. Igaz csak 3 citromlepke hernyó volt a kopogtatás eredménye, azonban kettőből a Phryxe nemea MEIG. és a Compsilura concinnata MEIG. lárvái keltek ki egy-egy példányban. A harmadik hernyó bebábozódott (majd lepkévé alakult). A vizsgált hernyók parazitáltsági foka 66,67 %-os volt. A Tachinidae imágók kelési dátumai: Phryxe nemea MEIG. 1984. 07. 05. (1♂), Compsilura concinnata MEIG. 1984. 07. 08. (1♀).

2. ábra. Tachina fera L.

Euphydryas maturna L.

A hazánkban szórványosan előforduló, de helyenként gyakori lepke hernyóit a Sár-hegyen kőrissről (Fraxinus sp.) kopogtattam, 1986. 05. 15.-én. A gyűjtött 17 db hernyó közül 8-ból jöttek elő a Compsilura concinnata MEIG. lárvái. az Euphydryas maturna L.-nek eddig csak egy Tachinidae parazitáját ismerjük (Erycia cinerea R.D.) ez a faj azonban hazánkból még nem került elő. Ezért a Compsilura concinnata MEIG. kinevelése új adat a faj biológiájához. A vizsgált hernyók parazitáltsági foka 47,06 %-os volt. Az imágók kelési dátumai: 1986. 06. 07. (1♂ 2♀), 06. 08. (3♂ 2♀), 06. 09. (2♂ 4♀).

Euproctis chrysorrhoea L.

A fajnak 1986-ban a Sár-hegy nyugati lejtőjén a fiatal tölgyerdőben kezdődő gradációja mutatkozott. Május 15.-én azonban a hernyók zöme még fiatal, átlag harmadik lárvastádiumu volt. Azért sikerült összeszedni a fejlettebbekből 30 példányt, melyeket Zircen laboratóriumban tovább neveltem. A 30 hernyóból 11 pusztult el fürkészlégység paraziták miatt. A többi bebábozódott és később a bábokból az imágók is kikeltek. Az anyagból nyert Tachinidae paraziták az alábbiak voltak: Exorista larvarum L., 4 db, kelési időpontok: 1986. 06. 12. (1♂), 06. 14. (1♀). Carcelia rasa MACQ. 1 db, kelési időpontja: 1986. 06. 09. (1♂), Blondelia nigripes FALL. 6 db, kelési időpontok: 1986. 06. 07. (1♂), 06. 08. (1♂). Az Exorista larvarum L.-nek 2 imágója kelt, 2 báb beszáradt, vagy más ok miatt pusztult el, de a bábok alapján is meg lehetett határozni a fajt. Ugyanez mondható el a Blondelia nigripes FALL.-ről is, melynek azonban csak 2 imágója kelt, a többi báb valószínűleg beszáradt. A begyűjtött hernyók parazitáltsági foka végeredményben 36,67 %-os volt.

Lymantria dispar L.

A gypsyjaslepkének az előző fajhoz hasonlóan a Sár-hegyen 1986-ban kezdődő gradációja volt. Ott jártamkor azonban (május 15.-én) a hernyók még nagyon fiatalok, zömmel második fokozatú lárvák voltak, ezért nem is gyűjtöttem belőlük.

Két évvel korábban, 1984-ben egy hónappal később jártam a hegyen és bár akkor még kevés volt a fajból, mégis sikerült az idős hernyókból 6 db-ot, valamint 24 bábót találni. A hernyók közül kettőből jött elő Tachinidae lárvá június 25.-én. Egy további hernyóból Hymenoptera lárvá bűjt elő és a hernyóra tapadó gömbalakú báb (gubó) képződött belőle. A báb valószínűleg beszáradt, mert a Hymenoptera nem kelt ki. Június 28-30 között a Lymantria bábok közül 5-ből jött elő

Tachinidae lárva. Valamennyi a Blepharipa pratensis MEIG. fajhoz tartozik. Az imágók kelési dátumai: 1985. 05. 11. (1♂ 2♀), 05. 12. (2♀). A gypjaslepke parazitáltsági foka a begyűjtött anyag alapján 23,33 %-os volt. Az alacsony parazitáltsági fok egybevág azzal a megfigyeléssel, hogy a Lymantria dispar L. gradációjának kezdetén a fűrészlegyek jelentősége kisebb a hernyók pusztításában, majd a gradáció fokozódásával a fűrészlegyek szerepe is fokozódik. Kár, hogy a Sár-hegyen az 1986-os gypjaslepke populáció vizsgálatára nem volt lehetőség.

Malacosoma neustria L.

Az országszerte előforduló, gyakran gyümölcsösökben is kártevőként fellépő faj hernyóit a Sár-hegyen is gyűjtöttem 26 példányban, 1984. 06. 15-én. Nagyobb számban volt található 1986. 05. 15-én, de az akkor még fiatal és minden bizonnyal fűrészlegyek által aligha parazitált hernyókat nem volt érdemes begyűjteni, később pedig már nem jutottam el a hegyre. A 26 hernyóból 22 bebábozódott és később lepkévé is átalakult, 4 hernyóból pedig fűrészlegylárvára bújt ki. A lárvákból, illetve azok tonnabájjaiból két Tachinidae faj kelt ki: Carcellia gnava MEIG. (2 péld.), Pales pavidus MEIG. (3 péld.). Mivel 4 db hernyóból 5 db fűrészlegy kelt, így egyik hernyóból 2 db lárva jött elő. Feltételezhető, hogy a Carcellia gnava MEIG. esetében, mivel az irodalom (HERTING, 1960) is utal arra, hogy ennek a fajnak 4 lárvája is képes egy hernyóban kifejlődni. A hernyók parazitáltsági foka végeredményben 18,18 %-os volt. A Tachinidae imágók kelési dátumai: Carcellia gnava MEIG. 1984. 07. 09. (1♂ 1♀), Pales pavidus MEIG. 1984. 07. 06. (1♂), 07. 07. (1♂ 1♀).

Lasiocampa quercus L.

Az országszerte gyakori tölgyfaszövő hernyóit a Sár-hegyen 1985. 07. 17-én a veresgyűrű somon (Cornus sanguinea L.) és a kökényen (Prunus spinosa L.) gyűjtöttem. A veresgyűrű somon 2 db, a kökényen 7 db hernyót sikerült találni. Zircen néhány napig még táplálkoztak, majd 6 db szilárd gubót készített, melyben bábbá alakult. Egy hernyó ismeretlen ok miatt elpusztult, kettőből pedig az Exorista larvarum L. egy-egy lárvája jött elő. A begyűjtött hernyók Tachinidák általi parazitáltsági foka így 25 %-os volt. A Tachinidae imágók kelési dátumai: 1985. 08. 04. (1♂), 08. 05. (1♀).

Euplagia quadripunctaria PODA

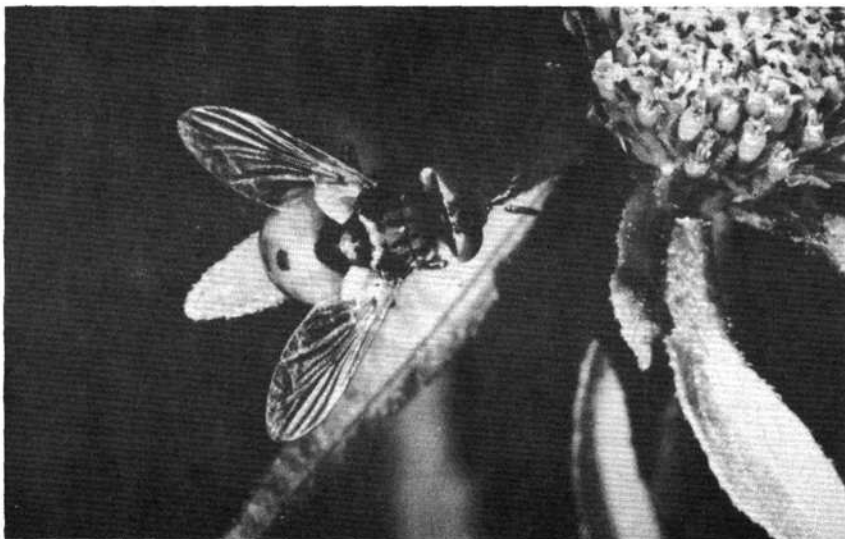
A gyakori csíkos medvelepke hernyói 1984. 06. 15-én kerültek elő a Sár-hegyről, mégpedig a málnán (Rubus idaeus L.) és a buglyos zanóton (Cytisus austriacus L.). A begyűjtött hernyókat Zircen még egy hétig neveltem, majd a 13 hernyóból 11 bebábozódott, kettőből pedig a Carcellia lucorum MEIG. egy-egy lárvája jött elő. A Tachinidae imágók kelési dátumai: 1984. 07. 08. (1♂), 07. 09. (1♀). A hernyók parazitáltsági foka 15,38 %-osnak bizonyult. HERTING (1960) alapvető munkájában az Euplagia quadripunctaria PODA nem szerepel, ezért Tachinidae parazitájának a faj hernyójából való kinevelése új adat az irodalomhoz képest.

Arctia caja L.

A közönséges medvelepke soktápnövényű, főleg gyomokon élő, "pamacska" néven ismert hernyói a Sár-hegyen is előkerültek 1985. 07. 17-én. A talajon, illetőleg a növényeken mászkáló állatokból 6 db-ot sikerült találni. Ezek Zircen a laboratóriumban néhány napig még táplálkoztak, majd közülük 4 bebábozódott, egy valami miatt elpusztult, egyből pedig a Compsilura concinnata MEIG. 4 db lárvája jött elő. A begyűjtött hernyók fűrészlegyek által való parazitáltsági foka 20 %-os volt. A fűrészlegy imágók kelési dátumai: 1985. 08. 03. (2♀), 08. 06. (1♂ 1♀).

Hyphantria cunea DRURY

Az amerikai fehér szövőlepke második nemzedékének hernyóit 1986. 08. 17-én gyűjtöttem a Sár-hegyen a fekete bodzán (Sambucus nigra L.) és szilen (Ulmus sp.). A 126 db hernyót laboratóriumban még tovább neveltem. A populáció fűrészlegyekkel csak gyengén fertőzöttnek bizonyult, mindössze 8 hernyóból jöttek elő Tachinidae lárvák, így a parazitáltsági fok 6,35 %-os volt. A bábokból viszont sok fűrészlegy kelt. A fűrészlegyek közül 7 db az Exorista larvarum L. és egy db a Compsilura concinnata MEIG. fajhoz tartozik. Az imágók kelési dátumai: Exorista larvarum L. 1986. 09. 08. (2♂ 3♀), 09. 09. (2♀), Compsilura concinnata MEIG. 1986. 09. 07. (1♀).

3. ábra. Gnyosoma rotundata L.

Mamestra brassicae L.

A káposztalepke hernyóíhoz hasonlóan a káposztabagoly (Mamestra brassicae L.) hernyóit is a Sár-hegy oldalában, a megművelt területen gyűjtöttem a fejeskáposztán (Brassica oleracea L.) 1986. 09. 17-én. Találtam két káposztafejet, melynek a belsejét szinte teljesen megették a hernyók. Az idős hernyókból sikerült 38 db-ot összeszedni. A hernyópopuláció fürkészlegyek által erősen parazitált volt, a hernyók közül csak 7 db bábozódott be, a többiből Tachinidae lárvák jöttek elő (43 db). Így a parazitáltság foka 81,58 %-ot ért el. A Tachinidae lárvák közül valamennyi átalakult tonnabábbá, de imágó csak 24 bábból kelt, azonban a bábokát is meg lehetett határozni. A Tachinidae paraziták két gyakori fajhoz tartoztak: Blondelia nigripes FALL. (31 db), Compsilura concinnata MEIG. (12 db). A Tachinidae imágók kelési dátumai: Blondelia nigripes FALL. (31 db), Compsilura concinnata MEIG. (12 db). A Tachinidae imágók kelési dátumai: Blondelia nigripes FALL., 1986. 10. 05. (3♂ 4♀), 10. 06. (1♂ 5♀), 10. 09. (2♀) Compsilura concinnata MEIG. 1986. 10. 06. (1♂ 2♀), 10. 07. (3♀), 10. 08. (1♂ 1♀).

A SÁR-HEGYEN GYŰJTÖTT TACHINIDAE FAJOK JEGYZÉKE

A Sár-hegyen 1974-ben gyűjtöttem először Dipterákat, köztük fürkészlegyeket is. Bár a gyűjtések nem voltak rendszeresek és gyakoriak, mégis érdekesnek látszik az onnan megismert Tachinidae fajok jegyzékének közreadása. A jegyzékben a fajok jellemzésére nem térek ki, csupán felsorolom a fajokat és a gyűjtési adataikat. A gyűjtő nevét nem írom ki, mivel a gyűjtő minden esetben magam voltam. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a lista még nem teljes, mert néhány állatot eddig nem sikerült meghatározni. A Sár-hegyről kimutatott fajok száma jelenleg 60. Ez a Magyarországról ismert fajoknak hozzávetőleg a 14 %-a. A Tachinidae nevek írásánál és a fajok sorrendjénél HERTING (1984) legújabb munkáját vettem alapul.

Exorista larvarum L.: 1974. 08. 09., 1♂; 1979. 08. 04., 1♂ 1♀; 1982. 08. 06., 2♀; 1983. 09. 07., 1♀; 1985. 08. 04., 1♂, 1985. 08. 05., 1♂; 1986. 06. 01., 1♂, 06. 02., 1♂ 3♀, 06. 12., 1♂, 1986. 06. 14., 1♀; 1985. 08. 17., 1♂, 1986. 09. 08., 2♂, 2♂ 3♀.
Exorista rustica FALL.: 1977. 06. 25., 1♂; 1982. 08. 06., 1♀.
Chaetogena fasciata EGG.: 1986. 05. 15., 1♂.
Meigenia mutabilis FALL.: 1983. 07. 09., 1♂ 2♀, 1986. 07. 17., 2♀.
Blondelia nigripes FALL.: 1983. 07. 09., 1♂; 1985. 07. 17., 1♂ 2♀; 1986. 06. 07., 1♂, 06. 08., 1♂, 06. 09., 4♀, 09. 04., 3♂ 9♀, 09. 06., 3♂ 12♀, 09. 07., 1♂ 3♀, 10. 05., 3♂ 4♀, 10. 06. 1♂ 5♀, 10. 09., 2♀.

Compsilura concinnata MEIG.: 1984. 07. 08., 1q, 1985. 08. 03., 2q, 08. 06., 1♂ 1q; 1986. 06. 05.
 3♂ 5q, 06. 07., 3♂ 6q, 06. 08., 3♂ 5q, 06. 09., 2♂ 4q, 09. 06., 5♂ 2q, 09. 07., 1♂ 19q, 09.
 08., 2♂ 1q, 09. 09., 3♂ 6q., 10. 06., 1♂ 2q, 10. 07., 3q, 10. 08., 1♂ 1q.
Phebellia nigripalpis R.-D.: 1974. 05. 23. 1♂ 2q; 1979. 08. 04., 1♂; 1986. 05. 15., 1q.
Epicampocera succincta MEIG.: 1974. 05. 23., 1q; 1982. 08. 04., 1♂.
Phryxe magnicornis ZETT.: 1983. 05. 11., 1♂.
Phryxe nemea MEIG.: 1984. 07. 05., 1♂.
Phryxe vulgaris FALL.: 1982. 07. 06., 1♂ 1q; 1983. 07. 09., 2q; 1985. 07. 17., 1♂; 1986. 06. 02.,
 1♂ 2q, 09. 05., 2♂ 3q, 09. 06., 4q.
Lydella grisescens R.-D.: 1982. 07. 06., 1♂; 1983. 07. 09., 1q.
Lydella stabulans MEIG.: 1974. 05. 23., 1q; 1982. 07. 06., 1q.
Carcelia gnava MEIG.: 1984. 07. 09., 1♂ 1q.
Carcelia rasa MACQ.: 1986. 06. 09., 1♂.
Carcelia lucorum MEIG.: 1983. 06. 08., 1♂; 1984. 07. 08., 1♂, 07. 09., 1q.
Erycia fatua MEIG.: 1982. 07. 06., 1♂.
Pales pavida MEIG.: 1979. 08. 04., 1♂, 1984. 07. 06., 1♂, 07. 07., 1♂ 1q.
Sturmia bella MEIG.: 1983. 06. 08., 1♂ 2q., 1♂ 2q; 1986. 06. 04., 2♂ 3q, 06. 05., 1♂ 1q, 06. 07.,
 3♂ 4q, 06. 08., 1♂, 06. 09., 1♂ 3q.
Blepharipa pratensis MEIG.: 1974. 05. 23., 1♂ 3q; 1983. 06. 08., 2♂; 1984. 06. 15., 1q; 1985. 06.
 15., 1q; 1985. 05. 11., 1♂ 2q, 05. 12., 2q.
Masicera sphingivora R.-D.: 1979. 08. 04., 1♂.
Gonia vacua MEIG.: 1983. 05. 06., 1♂ 2q.
Tachina fera L.: 1974. 05. 23., 2q; 1983. 07. 09., 1♂ 1q; 1979. 08. 04., 5♂ 2q; 1986. 08. 17.,
 3♂ 2q.
Tachina magnicornis ZETT.: 1982. 07. 06., 1♂; 1986. 08. 17., 1♂ 2q.
Tachina nupta ROND.: 1974. 08. 09., 1q; 1979. 08. 04., 1♂ 2q; 1982. 08. 06., 1q.
Peleteria ruficornis MACQ.: 1980. 06. 22., 1♂.
Peleteria varia FABR.: 1977. 06. 25., 1♂; 1982. 08. 01., 1♂ 1q.
Nemoraea pellucida MEIG.: 1979. 08. 04., 2♂.
Synnaemya media ZIMIN: 1982. 07. 06., 2♂ 1q; 1985. 07. 17., 1♂.
Synnaemya picta MEIG.: 1979. 08. 04., 3♂ 5q; 1982. 08. 06., 1♂ 3q; 1986. 09. 17., 2♂ 1q.
Synnaemyia tessellans R.-D.: 1974. 08. 09., 1♂ 2q.
Ernestia puparum FABR.: 1983. 05. 06., 1q.
Eurithia caesia FALL.: 1979. 08. 04., 1♂.
Gymnochaeta viridis FALL.: 1983. 05. 06., 1♂ 3q.
Zophomyia temula SCOP.: 1983. 05. 06., 1♂, 06. 09., 1q.
Pelatachina tibialis FALL.: 1986. 05. 14., 1q.
Macquartia pubiceps ZETT.: 1986. 08. 17., 1♂.
Macquartia tenebricosa MEIG.: 1985. 07. 17., 2q.
Bithia spreta MEIG.: 1974. 08. 09., 1♂ 2q.
Leskia aurea FALL.: 1983. 09. 07., 2♂.
Solieria fenestra MEIG.: 1974. 08. 09., 1♂; 1982. 07. 06., 1q.
Solieria vacua ROND.: 1986. 09. 17., 1♂.
Billaea pectinata MEIG.: 1979. 08. 04., 2q; 1983. 07. 09., 1♂ 1q.
Dinera carinifrons FALL.: 1974. 08. 09., 1♂; 1982. 07. 06., 1q.
Dinera ferina FALL.: 1979. 08. 04., 1♂; 1985. 07. 17., 1♂ 2q.
Dinera grisescens FALL.: 1979. 08. 04., 1q.
Oexia rustica FABR.: 1982. 07. 06., 1♂; 1983. 07. 09., 2q; 1986. 09. 17., 3♂ 1q.
Eriothrix rufomaculata DEG.: 1974. 08. 09., 1♂.
Athrycia trepida MEIG.: 1974. 05. 23., 2q; 1986. 05. 15., 1♂ 1q.
Voria ruralis FALL.: 1974. 08. 04., 3♂ 1q; 1982. 07. 06., 1♂; 1983. 09. 07., 1♂; 1986. 09. 17.,
 1q.
Ectophasia crassipennis FABR.: 1974. 05. 23., 1q; 1979. 08. 04., 1♂ 3q; 1982. 08. 06., 1♂.
Ectophasia oblonga R.-D.: 1974. 05. 23., 2♂ 1q; 1983. 07. 09., 3♂ 1q; 1985. 07. 17., 1q.
Gymnosoma rotundata L.: 1974. 05. 23., 2q; 1979. 08. 04., 1♂.
Phasia hemiptera FABR.: 1979. 08. 04., 3♂ 2q; 1983. 06. 09., 1♂ 2q, 09. 07., 3♂ 1q.
Phasia obesa FABR.: 1974. 05. 23., 2q, 1985. 07. 17., 1♂ 1q.
Phasia pusilla MEIG.: 1974. 05. 23., 1♂; 1979. 08. 04., 1♂; 1983. 09. 07., 1♂ 2q.
Phasia subcoleoptera L.: 1982. 07. 06., 1♂; 1983. 07. 09., 1♂ 2q.
Cylindromya auriceps MEIG.: 1979. 08. 04., 3♂, 1q; 1982. 07. 06., 1♂.
Cylindromya brassicaria FABR.: 1977. 06. 25., 1♂ 2q; 1979. 08. 04., 1♂ 1q; 1986. 08. 17., 2q.
Lophosia fasciata MEIG.: 1974. 08. 09., 3q.

1. Táblázat: A Sár-hegyen gyűjtött hernyók és a belőlük nevelt Tachinidae fajok összesített adatai

Faj	db	Kinevelt parazita	db	Parazitáltsági fok
Aglais urticae L.	54	Sturmia bella MEIG.	7	20,37 %
		Phryxe vulgaris FALL.	3	
		Exorista larvarum L.	5	
Inachis io L.	100	Sturmia bella MEIG.	12	17,00 %
		Compsilura concinnata MG.	17	
Pieris brassicae L.	68	Phryxe vulgaris FALL.	9	67,19 %
		Compsilura concinnata MEIG.	48	
		Blondelia nigripes FALL.	35	
Gonepteryx rhamni L.	3	Phryxe nemea MEIG.	1	66,67 %
		Compsilura concinnata MEIG.	1	
Euphydryas maturna L.	17	Compsilura concinnata M.	14	47,06 %
Euproctis chryorrhoea L.	30	Exorista larvarum L.	4	36,67 %
		Carcelia rasa MACQ.	1	
		Blondelia nigripes FALL.	6	
Lymantria dispar L.	30	Blepharipa pratensis MEIG.	5	23,33 %
Malacosoma neustria L.	26	Carcelia gnava MEIG.	2	18,18 %
		Pales pavidata MEIG.	3	
Lasiocampa quercus L.	9	Exorista larvarum L.	2	25,00 %
Euplagia quadripunctaria PODA	13	Carcelia lucorum MEIG.	2	15,38 %
Arctia caja L.	6	Compsilura concinnata MEIG.	4	20,00 %
Hyphantria cunea DRURY	126	Exorista larvarum L.	7	6,35 %
		Compsilura concinnata MEIG.	1	
Mamestra brassicae L.	38	Blondelia nigripes FALL.	31	81,58 %
		Compsilura concinnata MEIG.	12	

2. táblázat: A Sár-hegyről származó hernyókból neveléssel nyert Tachinidae fajok és gazdaállataik

Kinevelt Tachinidae faj	gazdaállat
Carcelia rasa MACQ.	Euproctis chryorrhoea L.
Carcelia gnava MEIG.	Malacosoma neustria L.
Carcelia lucorum MEIG.	Euplagia quadripunctaria PODA
Pales pavidata MEIG.	Malacosoma neustria L.
Sturmia bella MEIG.	Aglais urticae L.
	Inachis io L.
Blepharipa pratensis MEIG.	Lymantria dispar L.
Phryxe nemea MEIG.	Gonepteryx rhamni L.
Phryxe vulgaris FALL.	Aglais urticae L.
	Pieris brassicae L.
Exorista larvarum L.	Aglais urticae L.
	Euproctis chryorrhoea L.
	Lasiocampa quercus L.
	Hyphantria cunea DRURY

Compsilura concinnata MEIG.

Inachis io L.
Pieris brassicae L.
Gonepteryx rhamni L.
Euphydryas maturna L.
Arctia caja L.
Hyphantria cunea DRURY
Mamestra brassicae L.

Blondelia nigripes FALL.

Pieris brassicae L.
Euproctis chrysorrhoea L.
Mamestra brassicae L.

IRODALOM

- HERTING, B. (1960): Biologie der westpaläarktischen Raupenfliegen Dipt., Tachinidae - Monogr. angew. Ent., 16: 1-188.
- HERTING, B. (1984): Catalogue of Palearctic Tachinidae (Diptera) - Stuttgarter Beitr. Naturk., Ser. A., 369: 1-228.
- JERMY, T. (1952a): Magyarországi megfigyelések kártevő bagolypilléken az 1948-1950. években - Ann. Ins. Prot. Plant., 5: 105-122.
- JERMY, T. (1982a): Az amerikai fehér szövőlepke (*Hyphantria cunea* DRURY) néhány fürkészlég (Tachinidae) élősködőjéről - Ann. Ins. Prot. Plant. Hung. 5: 123-131.
- SZALAY-MARZSÓ, L. (1956): Erdei gyapjaspille (*Lymantria dispar* L.) tömegszaporodásával kapcsolatos megfigyelések 1954 és 1955 nyarán a nyíregyházi erdőben - Növényvéd. Kut. Int. Évk. 1/3 S. p. 113-122.
- TÓTH, S. (1984a): A gyapjaslepke fürkészlég paraziták (Diptera: Tachinidae) - Fol. Mus. Hist.-nat. Bak., 3: 197-214.
- TÓTH, S. (1984b): Csalánon élő hernyók fürkészlég paraziták (Diptera: Tachinidae) - Fol. Mus. Hist.-nat. Bak. 3: 215-222.
- TÓTH, S. (1984c): A pókhálós kecskerágómoly fürkészlég paraziták (Diptera: Tachinidae) - Fol. Mus. Hist.-nat. Bak., 3: 223-228.
- TÓTH, S. (1985a): A fűzfaszövő (*Leucoma salicis* L.) fürkészlég paraziták (Diptera: Tachinidae) - Fol. Mus. Hist.-nat. Bak., 4: 155-162.
- TÓTH, S. (1985b): Adatok Magyarországi lepkefajok fürkészlég parazitáinak ismeretéhez (Diptera: Tachinidae) I. - Fol. Mus. Hist.-nat. Bak., 3: 163-172.

Dr. TÓTH Sándor
Bakonyi Természettudományi Múzeum
H-8420 ZIRC
Rákóczi tér 1.

A Sár-hegy Mollusca faunája

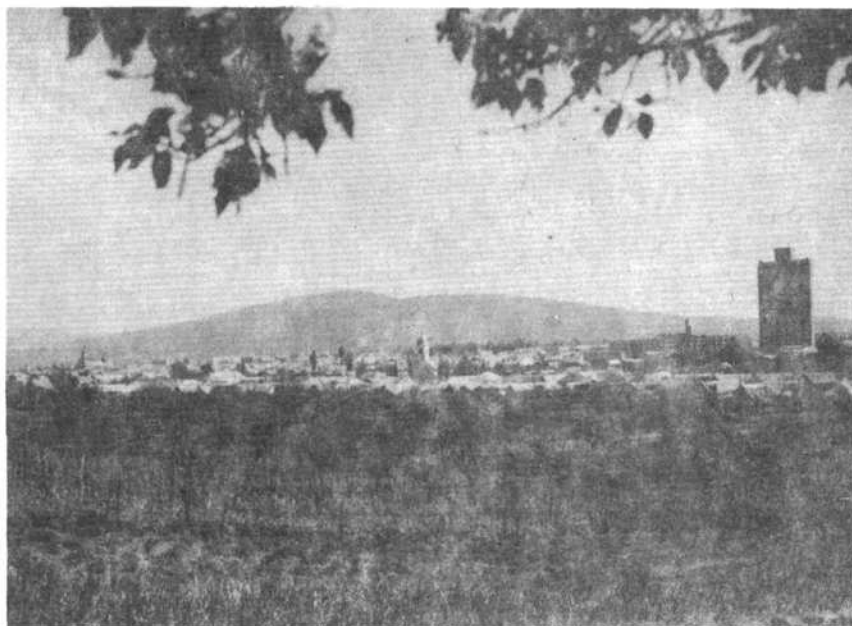
VARGA András

Gyöngyös, Mátra Múzeum

ABSTRACT: (Standard work on the mollusc fauna of Sár-hegy) - Author treats the mollusc fauna of Sár-hegy which emerges in the southern foreground of Mt. Mátra, and demonstrates the presence of 39 species. The occurrence of *Ferrissia wautieri* (MIROLLI) and *Boettgerilla pallens* SIMROTH is salient out of them. Further he investigates and evaluates the snail groups of characteristic plant communities.

A Mátra déli előterének különleges helyzetű, fennsíkszerűen kimagasló előhegyét, az 500 m magas Sár-hegyet az OTvH 5/1975. számú határozata védetté nyilvánította. Ez a vulkánikus eredetű hegytömb piroxénandezitből, piroxén andezitagglomerátumból és tufából épül fel, lejtőit felsőpannon üledékek, valamint pleisztocén lejtőtörmelék fedi.

Geomorfológiai, természetföldrajzi státusát SZÉKELY (1985) legújabb kutatásai alapján ismerjük, p. 15-16.: "A Sár-hegy a Központi Mátrának félszigetszerűen délre előreugró hegye. Így már a Mátraalja 200 m-es pliocén-pleisztocén halomságából emelkedik ki, hirtelen meredek lejtőkkel... Általában a Mátra-hegység részének tartják. Helyzete alapján azonban a Mátraalja szigetszerű hegységének is tekinthető, minthogy erősebben kapcsolódik a Mátraaljához, ahonnan sok közvetlen hatás éri. ...szerkezete, felépítése, domborzata, főleg magassága és lejtőviszonyai, valamint talaja alapján egyértelműen a Mátra-hegység része, éghajlata, növényzete és állatvilága átmeneti jellegű a Mátra-hegység és a Mátraalja között."

1. kép. A Sár-hegy látképe, előtérben Gyöngyös (FOTO: FEHÉR Miklós)

2. kép. Csepje-tető, a Diplachno-Festucetum sulcatae Stipa stenophylla faciese. Háttérben egy elbokrosodott "kögát" (FOTÓ: VARGA András)

Növénytakarója MÁTÉ I. és KOVÁCS M. munkássága révén ismert. A Sár-hegy lábának és oldalának egykori zonális társulása az Aceri tatarico-Quercetum-erdők, mintegy 310 m magasságig, a mai szőlőkultúrák helyén fordultak elő. A hegy egykori domináns erdőtársulása a Corno-Quercetum napjainkban is meglehetősen nagy területen található, valamikor közvetlen kontaktustan volt az Aceri tatarico-Quercetum állományokkal. Az eredeti, legnagyobb kiterjedésű gyeptársulása a Diplachno-Festucetum sulcatae subcarpaticum napjainkra, az intenzív legeltetés következményeként degradálódott Cynodonti-Festucetum pseudovinae-vá.

Malakofaunisztikai szempontból - más állatcsoportokkal szemben - a terület sok érdekességgel nem kecsegtet, ezzel magyarázható, hogy a védett részről néhány általánosan elterjedt fajunkon kívül mást nem ismerünk (ez alól csupán a Szent Anna-tó volt kivétel viszonylagos fajgazdagságával).

1980-ban a Mátra Múzeum egyik kiemelt kutatási objektuma a Sár-hegy lett. Ezt követően néhány alkalommal a hegység jellemző növénytakaróiban talajmintákat vettem. Feldolgozásuk, értékelésük mind mennyiségi, mind minőségi szempontból alig hozott eredményt.

Gyűjtési adataim ismertetését megelőzi egy olyan általános faunakép felvázolása a Sár-hegyről, mely további kutatásokkal finomítható, gazdagítható. Jelen munka csupán a terület malakofaunisztikai alapvetéseként értékelhető.

A Visontai-hegy és a Csepje-tető jellemző növénytakaróiban felvett talajminták részletes ismertetését tartalmazza az alábbi összeállítás.

Diplachno-Festucetum sulcatae

1.	3 faj: <u>Chondrula tridens</u> , <u>Helix pomatia</u> , <u>Vitrina pellucida</u>	(6 db)	1960 cm ³ talajban.
2.	1 faj: <u>Vallonia pulchella</u>	(1 db)	1960 cm talajban.

("kögát" a fenti társulásban)

3.	5 faj: <u>Cepaea vindobonensis</u> , <u>Helix pomatia</u> , <u>Oxychilus glaber</u> , <u>Vittrina pellucida</u> , <u>Vallonia pulchella</u>	(11 db)	1176 cm ³	talajban.
4.	5 faj: <u>Cepaea vindobonensis</u> , <u>Chondrula tridens</u> , <u>Helix pomatia</u> , <u>Oxychilus glaber</u> , <u>O. inopinatus</u>	(8 db)	1568 cm ³	talajban.
		26 db	6664 cm ³	

Diplachno Festucetum sulcatae Stipa stenophyllás faciese

5.	0 faj:		1960 cm ³	talajban.
6.	0 faj:		2156 cm ³	talajban.
7.	1 faj: <u>Chondrula tridens</u>	(1 db)	2256 cm ³	talajban.
8.	0 faj:		2156 cm ³	talajban.
9.	0 faj:		1554 cm ³	talajban.
10.	0 faj:		1960 cm ³	talajban.
		1 db	12042 cm ³	

("kögát" a fenti társulásban)

11.	1 faj: <u>Euomphalia strigella</u>	(1 db)	1568 cm ³	talajban.
12.	1 faj: <u>Aegopinella minor</u>	(1 db)	1568 cm ³	talajban.
		2 db	3136 cm ³	

(erdőfolt, sziklás-bokros mélyedés a fenti társulásban)

13.	3 faj: <u>Aegopinella minor</u> , <u>Oxychilus glaber</u> , <u>Vittrina pellucida</u> (7 db)		3714 cm ³	talajban.
14.	4 faj: <u>Aegopinella minor</u> , <u>Euomphalia strigella</u> , <u>Helix pomatia</u> , <u>Oxychilus glaber</u>	(8 db)	3232 cm ³	talajban.
		15 db	6946 cm ³	talajban.

Felhagyott szőlőkultúra, parlag

15.	1 faj: <u>Oxychilus inopinatus</u>	(1 db)	2548 cm ³	talajban.
16.	1 faj: <u>Helix pomatia</u>	(1 db)	2156 cm ³	talajban.
17.	1 faj: <u>Cepaea vindobonensis</u>	(1 db)	3724 cm ³	talajban.
18.	0 faj:		1568 cm ³	talajban.
		3 db	9996 cm ³	

(bányaudvar)

19.	0 faj:		1272 cm ³	talajban.
20.	0 faj:		1568 cm ³	talajban.
		0 faj	2840 cm ³	

A fenti társulások 20 talajmintájában 9 faj (Aegopinella minor, Cepaea vindobonensis, Chondrula tridens, Euomphalia strigella, Helix pomatia, Oxychilus glaber, O. inopinatus, Vallonia pulchella, Vittrina pellucida) szerepelt. A megközelítően 42 liter talajban mindössze 47 egyedtel sikerült kimutatni, azaz átlagliterenként 1,1 példányt. A faj és egyedszám növekedésével csupán a "kögátokban", erdőfoltokban. sziklás mélyedésekben lehet számolni, itt literenként kb. 2,9 egyeddel, míg a gyepterületeken csupán 0,4 egyeddel (a későbbi gyűjtési tapasztalatok alapján gyakran még kevesebbel) számolhatunk a fenti táblázat eredményei alapján.

A mintavételek alapján megállapítható a Diplachno-Festucetum sulcatae fajszegénysége, ami az egyedszám igen alacsony voltával is párosul. A Diplachno-Festucetum sulcatae árvalányhajas faciese szinte faunamentes. Hasonló mondható el a fenti társulásból degradálódott Cynodonti-Festucetum pseudovinae-ra is. A füves sztyeplejtőkön lévő, u.n. "kögátak" faj és egyedszámának viszonylagos növekedése emberi beavatkozás következménye. Ezeket az 1-2 méter széles és igen hosszú kőépítményeket a talaj eróziójának megakadályozására építették. A déli lejtők kisebb na-

gyobb erdőfoltjai az egykori zonális társulás (*Aceri tatarico-Quercetum*) maradványroncsainak is tekinthetők, a faj és egyedszám itt megnövekszik.

Alacsony értékekkel kell számolnunk a száraz mészkedvelő tölgyesekben (*Corno-Quercetum*), de a fajok és egyedek száma meglepően növekszik a tölgyesekben lévő utak elbokrosodó sávjaiban. A Bene-patak menti cseres tölgyesekben (*Quercetum petraeae-cerris*) és ezek irtásterületein már érződik a Mátra erdei faunájának hatása.

A művelés alatt álló területek, árkok, útszélek, lakott helyek stb. faunájának értékelésével nem foglalkozom, de az ide vonatkozó adatok természetesen a fajlistában szerepelnek.

FAJLISTA

- Lymnaea pregra* (O. F. MÜLL.): Visontai-hegy DK, a szőlők mellett, andezittufába vésett, víztárolásra alkalmas gödör 88. 7. 7. FM-VA (6).
- Anisus spirorbis* (L.): Pipis-hegy, kis tavacska az erészház közelében, 76. 6. 22. (200); Szent Anna-tó, 76. 8. 10. (77).
- Segmentina nitida* (O. F. MÜLL.): Szent Anna-tó, 76. 8. 10. (34).
- Ferussia wautieri* (MIROLLI): Szent Anna-tó, 76. 8. 10. (50).
- Cochlicopa lubricella* (PORRO): Szent Anna-tótól É-ra a Corno-Quercetum és a Cynodonti-Festucetum pseudovina közötti sarjadékos irtásterület, 88. 8. 17. (12).
- Verigo pygmaea* (DR.): Farkasmály D 1 km., a Külső-Mérges-patak völgye, 77. 8. 7. (1); Szent Anna-tótól É-ra a Corno-Quercetum és a Cynodonti-Festucetum pseudovina közötti sarjadékos irtásterület, 88. 8. 17. (1).
- Vallonia pulchella* (O. F. MÜLL.): Farkasmály D 1 km., Külső-Mérges-patak völgye, 77. 8. 7. (78); Szent Anna-kápolna, a fal mellett, 88. 8. 17. (1); Szent Anna-tótól É-ra a Corno-Quercetum és a Cynodonti-Festucetum pseudovina közötti sarjadékos irtásterület, 88. 8. 17. (1); Visontai-hegy DK, nyílt terület, *Diplachno-Festucetum sulcatae*, 88. 7. 7. FM-VA (1); ugyanitt "kögát", 88. 7. 7. FM-VA (1).
- Chondrola tridens* (O. F. MÜLL.): Abasár: Bika-halom, a csúcs szikláin, 88. 8. 17. (2); Csepje-tető DNY, *Diplachno-Festucetum sulcatae* *Stipa stenophyllas facies*, 88. 7. 11. (1); Farkasmály D 1 km., a Külső-Mérges-patak völgye, 77. 8. 7. (3); Gyöngyös, fűrésztelep, a Külső-Mérges-patak völgye, 79. 8. (2); Szent Anna-tó közelében, 87. 4. 17. FM (1); ugyanitt Cynodonti-Festucetum pseudovina, 88. 8. 17. (1); Visontai-hegy DK (andezittufa), *Diplachno-Festucetum sulcatae*, 88. 7. 7. FM-VA (3); ugyanitt "kögát", 88. 7. 2. FM-VA (2).
- Ceciloides acicula* (O. F. MÜLL.): Farkasmály D 1 km., a Külső-Mérges-patak völgye, 77. 8. 7. (42).
- Punctum pygmaeum* (DR.): Abasár: Bika-halom K-i oldala, tölgyes-bokros folt, 88. 8. 17. (2); Szent Anna-tótól É-ra, Corno-Quercetum, bokros útszél, 88. 8. 17. (1).
- Vitina pellucida* (O. F. MÜLL.): Csepje-tető DNY, 25x25 m-es hárs (*Tilia*) - juhar (*Acer*) erdőfolt, 88. 7. 11. (4); Farkasmály D 1 km., a Külső-Mérges-patak völgye, 77. 8. 7. (3); Farkasmályi-pincék, patak völgy, 77. 8. 7. (3); Pálosvörösmart, Csepje, *Quercetum petraeae-cerris* irtása, 88. 9. 10. (1); Szent Anna-tó közelében, 87. 6. 19. FM (1); ugyanitt É-ra Corno-Quercetum, bokros útszél, 88. 8. 17. (23); Visontai-hegy DK (andezittufa), *Diplachno-Festucetum sulcatae*, 88. 7. 7. FM-VA (2); ugyanitt "kögát", 88. 7. 7. FM-VA (1).
- Arion subfuscus* (DR.): Sár-hegy, csúcs (valószínű: Corno-Quercetum), 75. 9. 9. (5), (WIKTOR - SZIGETHY, 1982/83).
- Arion circumscriptus* JOHNSTON: Pálosvörösmart, Nagy-patak-völgy, *Quercetum petraeae-cerris*, 88. 9. 10. (1).
- Arion silvaticus* LÖHMÄNDER: Farkasmályi-pincék, 88. 9. 10. (6); Gyöngyös, a városban, 70. 5. 5. (1), 76. 11. 23. (1), (WIKTOR - SZIGETHY, 1982/83); Pálosvörösmart, Nagy-patak-völgy, *Quercetum petraeae-cerris*, 88. 9. 10. (3).
- Arion fasciatus* (NILSSON): Gyöngyös, a városban, 75. 8. 30. KT (9), (WIKTOR - SZIGETHY, 1982/83).
- Zonitoides nitidus* (O. F. MÜLL.): Farkasmály D 1 km., a Külső-Mérges-patak völgye, 1977. 8. 7. (1).
- Vitrea crystallina* (O. F. MÜLL.): Abasár: Bika-halom K-i oldal, tölgyes-bokros folt, 88. 8. 17. (1).
- Vitrea contracta* (WEST.): Farkasmály D 1 km., a Külső-Mérges-patak völgye, 77. 8. 8. (7).
- Aegopinella pura* (ALDER): Pálosvörösmart, Csepje, *Quercetum petraeae-cerris* irtása, 88. 9. 10. (2); Szent Anna-tótól É-ra, Corno-Quercetum, 88. 8. 17. (1).
- Aegopinella minor* (STABILE): Csepje-tető NY, kögát a Farkasmályi-kőbánya felett, *Diplachno-Festucetum sulcatae* *Stipa stenophyllas facies*, 88. 7. 11. (1); Csepje-tető NY, 25x25 m-es, hársas-juharos erdőfolt, 88. 7. 11. (2); Farkasmály D 1 km., a Külső-Mérges-patak völgye, 77. 8. 7. (4); Farkasmály ÉK, *Diplachno festucetum sulcatae* *Plantago argentea* előfordulás-sal, 87. 6. 26. FM-VA (1); Farkasmályi-kőbánya, kis sziklás oldalvölgy, 88. 7. 13. FM-VA (4); Farkasmályi-pincék, patak völgy, 79. 8. 7. (3); Gyöngyös, patakpart a fűrésztelepnél, 79. 8. (1); Pálosvörösmart, Nagy-patak-völgy, *Quercetum-petraeae-cerris*, 88. 9. 10. (1);

- Szent Anna-tó közelében, 87. 4. 17. FM (1); ugyanitt, Cynodonti-Festucaetum pseudovinae, 88. 8. 17. (1); a tótól É-ra, Corno-Quercetum, bokros útszél, 88. 8. 17. (6).
- Oxychilus draparnaudi* (BECK): Farkasmály D 1 km, a Külső-Mérges-patak völgye, 77. 8. 7. (4); Farkasmályi-pincék, 88. 9. 10. (1); ugyanitt patak völgy, 79. 8. 7. (4).
- Oxychilus glaber* (ROSSM.): Abasár, Kopár-hegy, kórákás a szőlőkultúra közelében, Cynodonti-Festucetum pseudovinae, 88. 8. 17. (1); Csepje-tető DNY, 25x25 m-es, hársas-juharos erdőfolt, 88. 7. 11. (1); Csepje-tető NY, kőgát a Farkasmályi-kőbánya felett, 88. 7. 13. FM-VA (1); Farkasmályi-kőbánya, kis sziklás völgy, 88. 7. 13. FM-VA (2); Pálosvörösmart, Nagy-patak-völgy, Quercetum petraea-cerris, 88. 9. 10. (2); Visontai-hegy DK, "kőgát", Diplachno-Festucetum sulcatae, 88. 7. 7. (3).
- Oxychilus inipinatus* (ULICNY): Visontai-hegy DK, "kőgát", Diplachno-Festucaetum sulcatae, 88. 7. 7. (1); Visontai-hegy NY, a felhagyott szőlőkultúra területén, 88. 7. 7. (1).
- Daubardaria rufa* (DR.): Farkasmály D 1 km, Külső-Mérges-patak völgye, 77. 8. 7. (3); Szent Anna-tótól É-ra, Corno-Quercetum, bokros útszél, 88. 8. 17. (2).
- Tandonia budapestensis* (HAZAY): Abasár, Sár-hegy, 75. 3. 1. SB-VA (4), Gyöngyös, 72. 2. 20. (2), (WIKTOR - SZIGETHY, 1982/83).
- Boettgerilla pallens* SIMROTH: Pálosvörösmart, Nagy-patak-völgy, Quercetum petraea-cerris, 88. 9. 10. (9). Szitáló esőben, kövek alól gyűjtve.
- Limax cinereoniger* WOLF: Pálosvörösmart, Nagy-patak-völgy, Quercetum petraea-cerris, 88. 9. 10. (1); Sár-hegy, 75. 9. 9. KT (2), (WIKTOR - SZIGETHY, 1982/83).
- Limax maximus* L.: Gyöngyös, 70. 9. 9. MJ (3), (WIKTOR - SZIGETHY, 1982/3); Farkasmályi-pincék, 88. 9. 10. (1).
- Deroceras laeve* (O. F. MÜLL.): Pálosvörösmart, Nagy-patak-völgy, Quercetum petraea-cerris, 88. 9. 10. (6).
- Deroceras agreste* (L.): mint az előző (4).
- Deroceras reticulatum* (O. F. MÜLL.): Gyöngyös, 75. 8. 30. KT. (9), (WIKTOR - SZIGETHY); Farkasmályi-pincék, 88. 9. 10. (34).
- Euconulus fulvus* (O. F. MÜLL.): Szent Anna-tótól É-ra, Corno-Quercetum és a Cynodonti-Festucetum pseudovinae közötti sarjadékos irtástérület, 88. 8. 17. (1).
- Helicella obvia* (MENKE): Gyöngyös, patakpart a fűrésztelepnél, 79. 8. (1); Sár-hegy D, 71. 10. 20. ZP (5).
- Perforatella incarnata* (O. F. MÜLL.): Pálosvörösmart, Nagy-patak-völgy, Quercetum petraea-cerris, 88. 9. 10. (3); Szent Anna-tó környéke, 70. 4. 10. (1).
- Hygromia transsylvanica* (WEST.): Pálosvörösmart, Cseple, Quercetum petraea-cerris irtása, 88. 9. 10. (3); Szent Anna-tótól É-ra, Corno-Quercetum, bokros útszél, 88. 8. 17. (5).
- Euomphalia strigella* (DR.): Farkasmály D 1 km, Külső-Mérges-patak völgye, 77. 8. 7. (1); Farkasmályi-kőbánya, kis sziklás oldalvölgy, 88. 7. 13. FM-VA (1); Farkasmályi-pincék, 88. 9. 10. (1); Pálosvörösmart, Cseple, Quercetum petraea-cerris irtása, 88. 9. 10. (1); Pipis-hegy, az erdészház mellett, Corno-Quercetum, 88. 8. 17. (1); Sár-hegy ÉNY, 72. 4. (1); Szent Anna-tótól É-ra, 82. 11. 28. BK (1); Visontai-hegy, a csúcs közelében, "kőgát", Diplachno-Festucetum sulcatae, Stipa stenophyllás facies, 88. 7. 7. (1).
- Cepaea vindobonensis* (FER.): Csepje-tető, 77. 3. 12. PM (1); Farkasmály ÉK, Diplachno-Festucetum sulcatae Plantago argentea előfordulással, 87. 6. 26. FM-VA (1); Pálosvörösmart, Nagy-patak-völgy, Quercetum petraea-cerris, 88. 9. 10. (1); Sár-hegy, 70. (5), 72. 4. 30. PM (1), 75. 9. 18. JJ (3); Sár-hegy D, 350 m, 76. 2. 15. NG (8); Szent Anna-tó környéke, 70. 4. 10. (1); Visontai-hegy, a csúcs közelében, Diplachno-Festucetum sulcatae Stipa stenophyllás facies, 88. 7. 11. FM-VA (1); ugyanitt DK, "kőgát", 88. 7. 7. FM-VA (5).
- Helix pomatia* L.: Abasár, Kopár-hegy, kórákás a szőlőkultúra közelében, Cynodonti-Festucetum pseudovinae, 88. 8. 17. (1); Farkasmályi-pincék, patak völgy, 79. 8. 7. (2); Gyöngyös, patakpart a fűrésztelep közelében, 79. 8. (1); Pálosvörösmart, Nagy-patak-völgy, Quercetum petraea-cerris, 88. 9. 10. (1); Pipis-hegy, az erdészház mellett, Corno-Quercetum, 88. 8. 17. (5); Sár-hegy, 70. (5), 75. 9. 18. JJ (3), D-i oldal 350 m, 76. 2. 12. NG (6), K-i oldal 76. LI (26), NY-i oldal, 74. 1. 7. SB (9); Szent Anna-tó környéke, 70. 4. 10. (1); a tótól É-ra Corno-Quercetum, bokros útszél, 88. 8. 17. (1); Visontai-hegy DK (andezittufa). Diplachno-Festucetum sulcatae, 88. 7. 7. FM-VA (1); ugyanitt DK-i oldal, "kőgát", 88. 7. 7. (4); Visontai-hegy csúcs DNY, felhagyott szőlőkultúra, 88. 7. 7. (1).
- Sphaerium lacustre* (O. F. MÜLL.): Pipis-hegy, kis tavacska az erdészház közelében, 88. 8. 17. SB-VA (1); Szent Anna-tó, 76. 8. 10. (18).

Rövidítések a fajlistában: FM - Földessy Marianna, JJ - Jablonkay József, KT - Kriskó Tamás, LI - Laczik Ilona, MJ - Morva János, NG - Nagy Gábor, PM - Pozder Miklós, SB - Solti Béla, VA - Varga András.

IRODALOM

- MÁTÉ, I. & KOVÁCS, M. (1962): Die Vegetation des Berges Sár-hegy bei Gyöngyös. - Bot. Közlem., 49: 309-328.
- KOVÁCS, M. (1985): A Sár-hegy növénytársulásai. - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., Suppl. 1: 47-62.
- PINTÉR, L. (1984): Magyarország recens puhatestűinek revideált katalógusa (Mollusca). - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 9: 79-90.
- SZÉKELY, A. (1985): A Sár-hegy kialakulása és felszíni formái. - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., Suppl. 1: 7-35.
- WIKTOR, A. & SZIGETHY, A. S. (1982/83): The distribution of slugs in Hungary (Gastropoda: Pulmonata). - Soosiana, 10/11: 87-111.

VARGA András
Mátra Múzeum
H-3200 GYÖNGYÖS
Kossuth út 40.

A Sár-hegy kétéltű és hulló faunája

SOLTI Béla — VARGA András
Gyöngyös, Mátra Múzeum

ABSTRACT: (The amphibian and reptilian fauna of Sár-hegy) - Authors establish 8 amphibian and 5 reptilian species and further variation to each animal group out of the area of Sár-hegy, which belongs to Mt. Mátra. They do not regard their investigations as closed, because one can count with the occurrence of further 4 amphibian and 2 reptilian species according to their opinion.

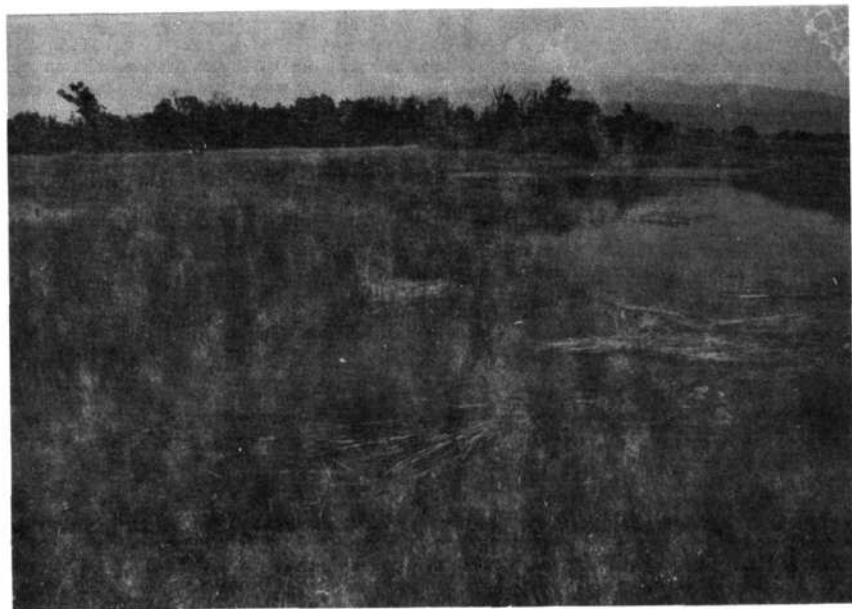
A Sár-hegy a Központi Mátrának félszigetszerűen délre előreugró nyúlványa. 500 m magas, alapközete andezitből és andezittuffból áll, oldalait felsőpannon és pleisztocén lejtőtörmelék fedi.

Növénytakaróját az egykori tatarjuharos lösztölgyesek (*Aceri tatarico-Quercetum*) maradványai, a felhagyott szőlőkultúrák, a füves sztyeplejtők (*Diplachno-Festucetum sulcatae* és a *Cynodonti-Festucetum pseudovinae*), a mészkedvelő (*Corno-Quercetum*) és a cseres tölgyesek (*Quercetum petraeae-cerris*) jellemzik.

Az 1970-80-as években kisebb nagyobb megszakításokkal kétéltű és hullófaunisztikai megfigyeléseket végeztünk a Mátra hegység területén, és annak déli dombvidékén. Adatainkat UTM rendszerben publikáltuk (SOLTI & VARGA 1981, 1984; VARGA 1987). "A Mátra és a Cserhát természeti képe" kutatási program kiemelt vizsgálati objektuma a Sár-hegy, melynek intenzív kutatása 1980-ban kezdődött. A teljesség kedvéért a már publikált kétéltű és hulló adatokat kiegészítve az újabb sár-hegyi megfigyeléseinkkel a most megjelenő tanulmánykötetben újra közreadjuk. Ezzel nem tekintjük a területet feldolgozottnak, munkánk csupán alapvetés jellegű. Feltételezésünk szerint további fajok előkerülése várható. A *Salamandra salamandra* a Bene-patak völgyében. A *Pleurodeles waltl* legközelebbi élőhelye Gyöngyöshalász térsége, előfordulhat a löszterület határáig, különösen a hegy déli lábánál. Mindkét *Bufo* fajunk előkerülhet a megfelelő élőhelyén. A *Lacerta muralis* különösen a keleti oldal sziklás útbevágásaiban, az *Elaphe longissima* a terület meleg tölgyeseiben várható.

A FAJOK ISMERTETÉSE

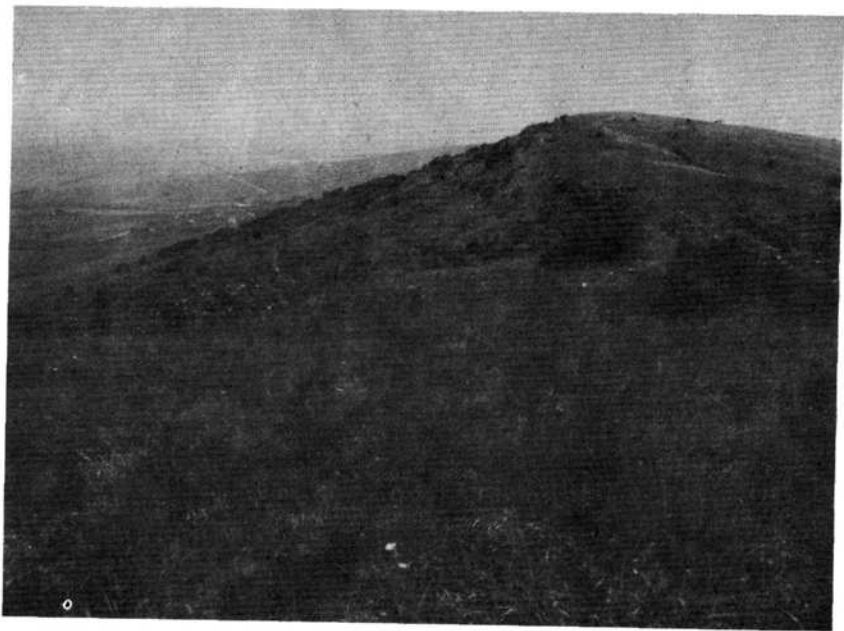
- Triturus cristatus* LAUR.: Abasár, a gáztelep melletti kis vígyűjtő (Sár-hegy lába), 1976. VI. 23. BEKE Zs. (2 lárva); ugyanitt 1976. VII. 5. BEKE Zs. (12 db); Szurdokpart, bányató 1976. VI. 2. (1 db + 2 lárva). Eddigi vizsgálataink alapján, csupán a Sár-hegy peremterületeiről ismert.
- Triturus vulgaris* L.: Pipis-hegy, kis tó az erdészház közelében, 1977. VI. 22. VARGA (10 db); ugyanitt, 1988. VIII. 17. (1 lárva); Szent Anna-tó (kövek alól), 1970. IV. 10. (1 db); ugyanitt, 1976. VIII. 10. (3 lárva). A Sár-hegy leggyakoribb farkos kétéltűje, minden alkalmas vizes biotópban megtalálható.
- Bombina bombina* L.: Abasár, gáztelep melletti kis vígyűjtő (Sár-hegy lába), 1976. VII. 5. BEKE Zs. (4 db); Pipis-hegy, kis tavacska az erdészház közelében, 1977. VI. 22. (5 db); Szent Anna-tó, 1977. V. 8. NAGY G. (1 db); ugyanitt 1976. VIII. 10. (10 db); ugyanitt 1988. VIII. 17. (több példány); Szurdokpart, a 3-as műút mellett, 1977. V. 17. (3 db); ugyanitt bányató, 1977. VI. 2. (9 db); var. *viridis* MARIAN: Szurdokpart bányató, 1977. VI. 2. (3 db); Pipis-hegy, kis tavacska az erdészház közelében 1977. VI. 22. (1 db). Állandó vizeknél gyakori, de az időszakos vízállásoknál is hamar megjelenik.
- Hyla arborea* L.: Abasár ÉNY, a vímúnél (Sár-hegy oldal), 1977. III. 15. BEKE Zs. (1 db); Abasár, kis vígyűjtő a gáztelep mellett (Sár-hegy lába), 1976. VII. 5. BEKE Zs. (1 db); Pipis-hegy, kis tavacska az erdészház közelében, 1977. VI. 22. (1 lárva); Szent Anna-tó, 1976. VIII. 10. (1 db); ugyanitt 1988. VII. BÁNKUTI - VARGA (2 db). Rejtettebb életmódja miatt, előfordulását többnyire a szaporodási helyein azonosítottuk.

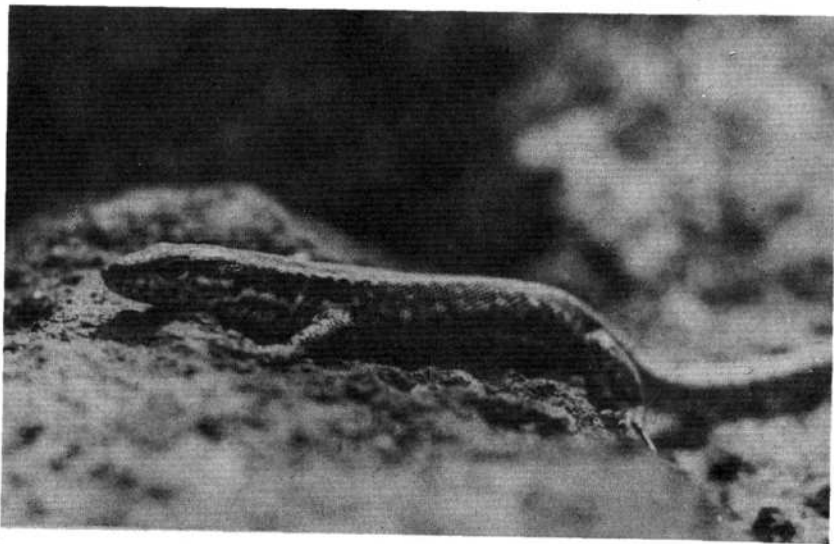
1. kép. A Szent Anna-tó, a Triturus vulgaris, Hyla arborea, Rana esculenta élőhelye (FOTO: SOLTI Béla).

2. kép. Hyla arborea (FOTO: VARGA András).

3. Kép. Csepje-tető, a Lacerta agilis és a Lacerta viridis tipikus élőhelye (FOTO: SOLTI Béla).

4. kép. Lacerta agilis (FOTO: VARGA András).

- Rana dalmatina BONAPARTE: Abasár, a gáztelep melletti kis vízgyűjtő (Sár-hegy lába), 1976. VII. 5. BEKE Zs. (1 db); Abasár, kis tó a falu NY-i szélén, 1977. III. 15. BEKE Zs. (12 db); Szurdokpart, bányató, 1972. VI. 2. (11 lárva). Eddigi ismereteink szerint csak a Sár-hegy peremterületein fordul elő.
- Rana temporaria L.: Pipis-hegy, kis tavacska az erdészház közelében, 1977. VI. 22. (15 lárva). Populációját lárvai alapján azonosítottuk.
- Rana esculenta L.: Abasár, kis vízgyűjtő a gáztelep mellett (Sár-hegy lába), 1976. VII. 5. BEKE Zs. (4 db); Pipis-hegy, kis tavacska az erdészház közelében, 1977. VI. 22. (5 lárva); Szent Anna-tó, 1976. VIII. 10. (10 lárva); ugyanitt 1988. VIII. 17. (több példány); Szurdokpart, bányató, 1977. V. 17. (több példány); Szurdokpart, a 3-as műút mellett, 1977. V. 17. (több példány). A terület állóvizeiben általánosan elterjedt, gyakori.
- Rana ridibunda PALLAS: Abasár DNY 225 m, 1977. III. 15. BEKE ZS. (1 db); Abasár, kis vízgyűjtő a gáztelep közelében (Sár-hegy lába), 1976. IV. 8. BEKE Zs. (4 db). Csak a peremterületeken ismert.
- Lacerta agilis agilis L.: Abasár, Bika-halom, 1988. 8. 17. (1 db); Csepje-tető, 1988. VII. 11., D-i oldal (1 db), DNY-i oldal (2 db); Csepje-tető NY, a Farkasmályi-kőbányák felett, 1988. VII. 13. (3 db); Szurdokpart, a volt téglagyár fölött, 1983. V. 17. (4 db); Visonta -hegy, 1988. VII. 11. DK-i oldal a szőlők felett (2 db), D-i oldal (1 db), a csucs közelében (1 db). A zárt erdők kivételével a Sár-hegy szinte minden részén megtalálható, a leggyakoribb hüllőfaj.
- Lacerta viridis (LAUR.): Csepje-tető, 1988. VII. 11. D-i oldal (1 db), DNY-i oldal (1 db); Csepje-tető NY, a Farkasmályi-kőbánya feletti "kőgát"-ban, 1988. VII. 13. (1); Pipis-hegy, a reptér közelében, 1986. V. 8. FEHÉR M. - HÜTTLER B. (1); Sár-hegy lába Gyöngyösnél, 1978. VI. 1. (1 db); Sár-hegy, kőbánya, 1983. V. 26. NECHAI G. - SZABÓ J. B. (1 db); Sár-hegy K-i lába, az abasári műút mellett, 1978. VI. 1. (1 db); Szent Anna-kápolna mellett, füves, sziklás hegyoldal, 1988. VIII. 17. (1 db); Szent Anna-tó, 1980. FEHÉR M. (1 db); Visonta -hegy, 1988. VII. 11., D-i oldal (1 db), a csúcs közelében (1 db). A pusztafüves lejtők jellemző, de az *agilis*-nél ritkább hüllőfaja, gyakran megjelenik a kulturterületeken is.
- Anguis fragilis colchicus (NORDMANN): Pipis-hegy, az erdészház melletti tölgyerdő, 1978 (1 db); Pipis-hegy, a repülőtér DK-i szélén, 1988. VIII. 17. (1). Ritka, leginkább az erdős részek tisztásain figyelhető meg.
- Coronella austriaca LAUR.: Gyöngyös, temető (Sár-hegy NY-i lába), 1985. VI. 7. (1).
- Natrix natrix natrix (L.): Szent Anna-tó, 1976. VIII. 10. (3 db); var. *persa* PALL.: Abasár, vízgyűjtő a gáztelep mellett (Sár-hegy lába), 1976. VII. 5. BEKE ZS. (1 db). Előfordulása a terület több pontján várható.

IRODALOM

- SOLTI, B. - VARGA, A. (1981): A Mátra hegység kétéltői - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 7: 81-101.
- SOLTI, B. - VARGA, A. (1984): A Mátra hegység hüllő faunája - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 9: 129-140.
- VARGA, A. (1987): Újabb adatok a Mátra hegység kétéltű és hüllő faunájához - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 12: 87-92.

Dr. SOLTI Béla
VARGA András
Mátra Múzeum
H-3200 GYÖNGYÖS
Kossuth út 40.

A Sár-hegy madárvilága

SOLTI Béla — SZALAI Ferenc

Gyöngyös, Mátra Múzeum

Gyöngyöshalász

ABSTRACT: (Avifauna of Sár-hegy) - Authors investigated the avifauna of Sár-hegy and its vicinity at the southern foot of Mount Mátra for several years. They detected 110 species in this area out of which 76 ones are migratory, 26 ones migrant, passing or only nourishing there and 8 ones are withering species. In addition they mention 5 species which had occurred at the borders of the area, respectively the data of one species which had been found obsolete, uncertain.

A Sár-hegy a Központi Mátra D-i nyúlványa. Gyöngyös mellett, attól ÉK-re fekszik. Geológiájának, növénytakarásainak részletes leírása megtalálható a Sár-hegy tanulmányok I. kötetében (Fol. Hist.-nat. Mus. Matr. Suppl. I.), ezért itt csak egészen röviden, az ornitológiai szempontból is fontos adatokra térünk ki.

A hegy legmagasabb csúcsa az 500 m magas Sár-hegy, ettől kissé DDNy-ra fekszik a 485 m magas Csepje-tető, majd a 403 m-es Visonta-hegy. Ezek egy ÉÉK - DDNy irányba húzódó főgerincet alkotnak. É-i részén a Pipis-hegy (389m), ÉK-i szélén a Kopasz-hegy és a Dobóci-laposa (332 m) található, melyek egy alacsonyabb, ellaposodó szintet alkotnak. A mintegy 200 m magas környezetből meredek oldalakkal emelkedik ki a hegy, egyedül a D-i oldalon nyúlik el hosszabban, és simul bele egyenletesen az alacsonyabb dombvidékbe. A K-i oldala még a Ny-inál is meredekebb, a DK-i részen erősen erodált felszínű (SZÉKELY, 1985).

A Mikroelektronikai Vállalathoz (régebben az Egyesült Izzó gyáregysége) vezető út, és a Farkasmály-i pincék között, a hegy Ny-i lábánál kőfejtők sora található (240-290 m magasságban). Ettől 900 m-rel délebbre, a Csepje-tető Ny-i oldalán az un. Demeter kőfejtők már magasabban fekszenek, 300-365 m-en (SZÉKELY, 1985).

A hegy oldalain vízmosások futnak le. A legnagyobb ezek között a Csepje-tető és a Sár-hegy közötti hajlatban, a K-i oldalon lefutó Mély-árok, de a Kopasz-hegy É-i oldalán és a Visonta-hegy Ny-i és DK-i oldalain is találhatók mély, vízmosásos árkok.

A Sár-hegy és a Dobóci-laposa közötti süllyedékben alakult ki a Szent Anna tó. Mesterségesen is duzzasztott, ennek ellenére nem állandó víz. Egyes években augusztusra teljesen kiszárad. A tó DK-i szélén épült a Szent Anna-kápolna.

A hegy alapköze andezit, és ennek különböző elváltozásai, melyen barnaföld és agyagbeumosódásos barna erdőtalaj alakult ki. A déli lejtőre pleisztocén lösz húzódik fel (KOVÁCS, 1976).

Éghajlatára a száraz, kontinentális, szemiárid erdős-sztyepp klíma jellemző. Főleg a D-i lejtőin érvényesül az Alföld éghajlati hatása (KOVÁCS, 1976).

A Sár-hegy növényvilága átmenetet mutat a Mátra-hegység és a Mátraalja flórája között. Igen gazdag melegkedvelő, szubmediterrán elemekben, és az Alföldre jellemző növényfajok is előfordulnak itt (részletesen KOVÁCS, 1976, 1985). Az alábbiakban, az élőhelyek jellemzésénél azonban röviden a botanikai vonatkozásokra is kitérünk.

A VIZSGÁLAT GYAKORLATA

A vizsgált terület határait egy kivétellel mesterséges határok adják. ÉK-en a Bene-patak, Ny-on a Gyöngyös - mátrafüredi országút, DNy-on Gyöngyös város, D-en Gyöngyös - miskolci (M 3-as) országút, DK-en az abasári út, és K-en Abasár község határolja. Délen és keleten ugyan a Sár-hegy láb ezen a határon valamivel túl fekszik, de ez nem jelentős. Dél felé azonban az országút mellett lévő homokbányát, mint egyedüli ilyen élőhelyet, még a területhez vettük.

Madártani szempontból ez a terület kevésbé kutatott, publikálva csak szórványos adatok vannak róla (KEVE, 1975; SOLTI, 1975; SZALAI, 1978-79). A legtöbb adatot eddig SZALAI (1978-79) publikálta (41 faj), akinél a vizsgált terület, a Mátraalja északi szélébe a Sár-hegy is beletartozott.

Jelen munkánk alapját képező megfigyelések több évre terjednek ki. Lényegében az év minden szakában számos napot töltöttünk terepen, így megbízható képet kaptunk a területen költő, átvonuló ill. telelő fajokról.

A Szent Anna-tó, a Szálasi erdőszház (későbbiekben csak erdőszház) és a Mikroelektronikai Vállalat (a későbbiekben gyár) mellett lévő csemetekert körüli tölgyesekben nyolc éve egy közel 100 oduból álló telepet működtettünk. Ez is hozzásegített az ottani fészkelő fauna megismeréséhez, de ezen túlmenően mennyiségi adatokat is hozott. 1980-ban 7 faj (szén-, kék-, barátcinege, seregély, csuszka, nyaktekerecs, mezei veréb) telepedett meg az odukban, de az összes odunak csak 1/4 részében volt költés. Ekkor összesen kb. 250 fióká nőtt fel. 1981-ben 5 faj már az oduk 1/3-át foglalta el. Leggyakoribb faj a széncinege (Parus maior) volt, majd már jóval kevesebb a kék cinege (Parus caeruleus). A barátcinege (Parus palustris), a seregély (Sturnus vulgaris) és a mezei veréb (Passer montanus) 2 - 3, a csuszka (Sitta europaea) és a nyaktekerecs (Jynx torquilla) 1 - 1 fészkelőjával voltak képviselve a telepen. Több esetben (főleg fiatal tölgyesekben mogyorós pele /Muscardinus avellanarius/) foglalta el az odút.

A fajok ismertetésénél, rövidítés céljából az évszámok első két számjegyét elhagytuk. Azonos évszám esetén még ezt sem ismételjük, ilyenkor csak a hónapot és a napot írtuk ki. A fiatal madarat juv. (juvenilis), az öregeket ad. (adultus) jellel jelöltük. A zárójelben közölt fajok a vizsgált terület határain túl, de annak egészen a közelében fordultak elő, illetve az uhu esetében régi, pontosan már nem regisztrálható az adat.

A vizsgált területről 110 fajt mutattunk ki, és ezen felül az előbb említett, zárójelben szereplő 5 fajt. A 110-ből 76 faj vehető költőnek, 26 átvonulónak, kóborlónak, vagy a területen csak táplálkozóznak, és 8 telelőnek. Ezek a kategóriák természetesen olykor átmosódnak egymásba. Néhány faj költését ugyan nem bizonyítottuk, de a megfigyelésekből eredően minden valószínűség szerint költének itt. Ezeket a költő fajokhoz számoltuk.

A MADÁRVILÁG ÖKOFAUNISZTIKAI JELLEMZÉSE

A vizsgált területen a különböző felszíni és növényzeti adottságok szerint a következő jellegzetes élőhelytípusokat lehet elkülöníteni:

I. Vizi és időszakosan vizes élőhelyek

1. Folyóvizek
2. Állóvizek
3. Üde magasrétek

II. Nyílt, száraz élőhelyek

1. Sziklagyepek
2. Pusztafüves lejtők
3. Agrárterületek
4. Ruderáliák

III. Fás vegetációjú élőhelyek

1. Cseres-tölgyesek
2. Mész- és melegkedvelő tölgyesek
3. Kulturerdők
  - a. Erdei- és feketefenyvesek
  - b. Akácok
4. Cserjések

IV. Antropogén élőhelyek

1. Lakott területek
2. Egyéb antropogén létesítmények

Ezek az élőhelyek más - más madáregyüttesek fordulnak elő, melyekből itt csak az élőhelyre jellemzőket soroljuk fel.

Vizi és időszakosan vizes élőhelyek

F o l y ó v i z e k

A területen (és annak is csak a határán) egyedül a Bene-patak képviseli ezt az élőhelytípust. Avifaunisztikai szempontból jellemző faja jelenleg nincsen. Pontenciálisan a vizirigó (Ciclus cinclus) lenne (régében állítólag ezen a patakon élt is), mi azonban ezt a fajt már nem találtuk meg. A patak mentén a hegyi billegető (Motacilla cinerea) él.

Á l l ó v i z e k

A terület egyedüli jelentős vizes élőhelye a Szent Anna tó (1. kép). Nád és vizi harmatkása állománya szegélyezi, a tó körül néhány szép idős kocsonyás tölgy áll (2. kép). A tó karakter fajai a kis vöcsök (Podiceps ruficollis), a tőkésréce (Anas platyrhynchos), a guvat (Rallus aquaticus), a vizityúk (Gallinula chloropus) és a nádირigó (Acrocephalus arundinaceus).

Ü d e m a g a s r é t e k

Az erdőszház körüli nedves, mocsári és lápréti elemekben gazdag rétek tartoznak ide. Kis kiterjedésük miatt azonban madártani szempontból nem képviselnek önálló élőhelyet.

1. kép A Szent Anna tó, a hasonló nevű kápolnával (Foto: SOLTI B.)

Nyílt, száraz élőhelyek

S z i k l a g y e p e k

A DNy-i lejtőkön, kötörmeléken jellegzetes andezit sziklagyepek társulásai találhatók, melyek másodlagosan, a felhagyott szőlők erodálódott, köves termőhelyén alakultak ki (KOVÁCS, 1985) (3. kép). Jellemző fajjai a lappantyú (Caprimulgus europaeus) és a parlagi pityer (Anthus campestris).

P u s z t a f ü v e s l e j t ő k

A pusztafüves lejtők a Sár-hegy leggyakoribb növénytársulásai, melyek a farkasmályi kőfejtő feletti lejtőkön, és a D-i, DNy-i lejtőkön találhatók (4. kép). Dominans a mezei pacsirta (Alauda arvensis) és a sordély (Emberiza calandra). Vadászterületül szolgál azonban több fajnak is, így az egerészölyvnek (Buteo buteo), a vörös vércsének (Falco tinnunculus), a gyurgyalgagnak (Merops apiaster), stb..

A g r á r t e r ü l e t e k

A hegy körül az É-i és az ÉK-i oldal kivételével mezőgazdaságilag művelt területek vannak. Ezek nagy része (főleg a K-i és a D-i oldalon) szőlő, a Ny-i oldalon gyümölcsös, szőlő és szántóterület. A K-i oldalon a szőlő a hegy középmagasságáig húzódik fel. A D-i és a DNy-i lejtő (Visontahegy) felső része felhagyott szőlő, elszórta gyümölcsfákkal. A szőlők jellemző fajjai a kenderike (Carduelis cannabina) és a csicsórké (Serinus serinus), a gyümölcsösöké a füleskuvik (Otus scops) és a zöldike (Carduelis chloris). A szántóterületen a leggyakoribb fajok a fácán (Phasianus colchicus) és a mezei pacsirta (Alauda arvensis), a köztük lévő fasorokban, erdősávokban a vadgerle (Streptopelia turtur), a szarka (Pica pica) és a mezei veréb (Passer montanus).

R u d e r á l i á k

A gynnövényzetű területek tartoznak ide, ilyenek a parlagok, az utak szélei, az árokpártok, stb.. Ezek kisebb foltokban a terület egészén megtalálhatók. Az elgyomosodott parlagokra jellemző a cigány-csaláncsucs (Saxicola torquata) és a sordély (Emberiza calandra), az utszélékre a bubos pacsirta (Galerida cristata).

2. kép A Szent Anna-tó körüli öreg kocsányos tölgyek (Foto: SOLTI B.)

Fás vegetációjú élőhelyek

A sár-hegyi erdőállományokra jellemző a dús cserjeszintű, kisebb füves tisztásokkal tarkított erdő. A lombkorona szintben a kocsánytalan tölgy, a cser és a molyhos tölgy is előfordul. Cserjeszintjét, mely gyakran 80 %-os borítottságot is elér, a tatárjuhar, husos som, az egy- és kétbibés galagonya, a bibircses kecskerágó és a kutyarózsa alkotja (KOVÁCS, 1985).

Cseres - tölgyesek

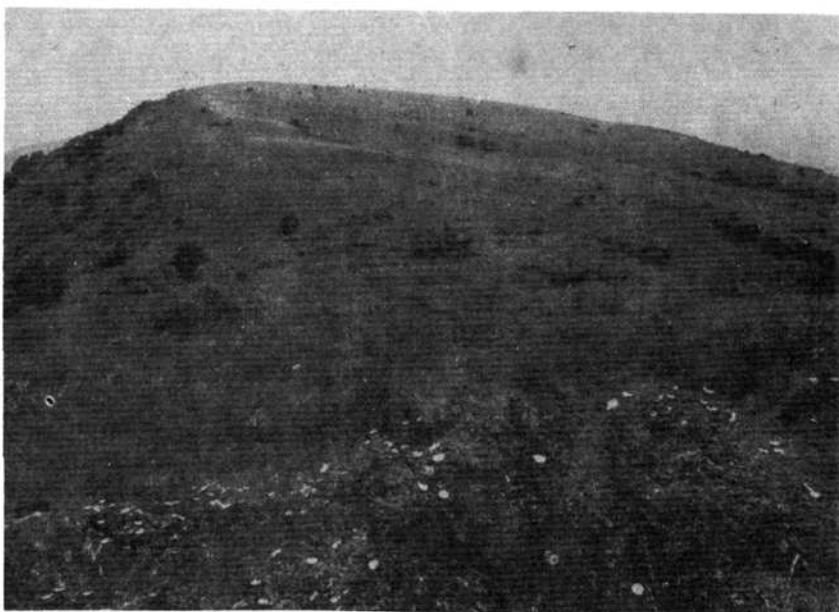
A cseres-tölgyesek főleg az É-i, hűvösebb kitettséű lejtőkön fordulnak elő. Rendszerint már záródott lombkoronaszinttel, melyet a kocsánytalan tölgy és a cser alkot, de előfordul a molyhos tölgy is. A cserjeborítás mértéke 20-40 %. Talajszinten a sisegő fűzike (Phylloscopus sibilatrix), a csilpcsalp-fűzike (P. collybita) és a vörösbegy (Erithacus rubecula), cserjeszinten a barátka poszáta (Sylvia atricapilla), törzsszinten az ágelágazásokban az erdei pinty (Fringilla coelebs), az odvakban a közép fakopáncs (Dendrocopos medius), a csuszka (Sitta europaea) és a barátcinege (Parus palustris), a lombkoronaszintben a meggyvágó (Coccothraustes coccothraustes) jellemző.

Mész- és melegkedvelő tölgyesek

A mész- és melegkedvelő tölgyesek a Ny-i lejtőkön találhatók, igen gazdag cserjeszinttel. Fő fajuk a kocsánytalan tölgy, elegyben a molyhos tölgy és a cser (5. kép). A talajszinten gyakori fészkelő faja az erdei pityer (Anthus trivialis) és a citromsármány (Emberiza citrinella), cserjeszintben a fekete rigó (Turdus merula) és az őszapó (Aegithalos caudatus), a törzseken a rövidkarmu fakusz (Certhia brachydactyla), az odvakban a zöld küllő (Picus viridis), a seregély (Sturnus vulgaris), a nyaktekerecs (Jynx torquilla), a széncinege (Parus maior), és a kékcinege (P. caeruleus), lombkoronaszintben a vadgerle (Streptopelia turtur) és a dolmányos varjú (Corvus cornix).

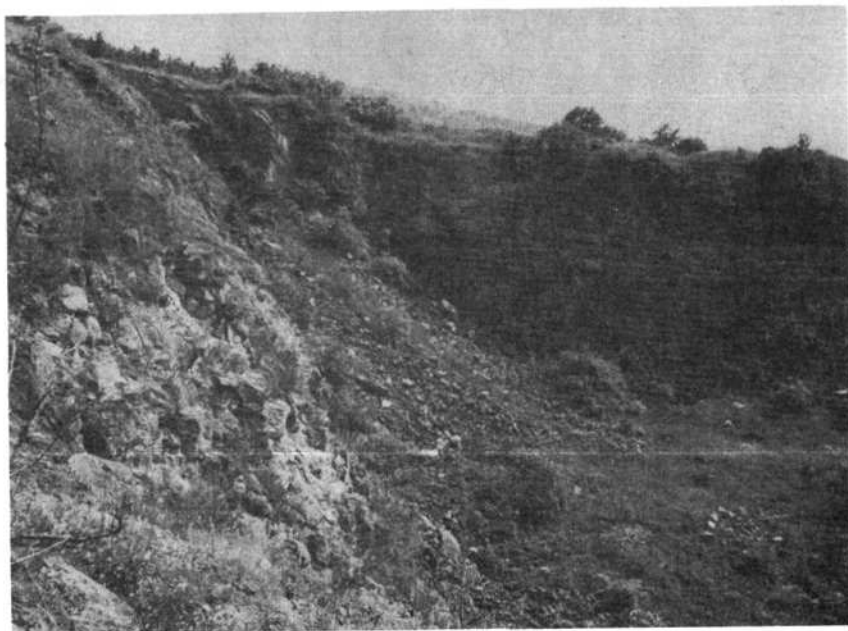
3. kép A Csepje és a Visonta-hegy Ny-i oldala (Foto: SOLTI B.)

4. kép A Csepje-tető É - felől (Foto: SOLTI B.)

5. kép Kocsánytalan tölgyes a Mikroelektronikai Vállalat közelében (Foto: SOLTI B.)

6. kép Demeter kőfejtő a Csepje Ny-i oldalában (Foto: SOLTI B.)

Kulturerdők

Kulturerdökként a vizsgált területen fenyveseket és akácosokat találunk. A fenyveseknél zömében erdei- és feketefenyveseket, ezeket sokszor keverve is, ritkábban - és majdnem mindig csak elegyként - vörösfenyőt, és a gyár környékén néhány lucfenyőt. Ez utóbbi két faj kis volumene miatt madártani szempontból nem képvisel külön élőhelyet.

Erdei- és feketefenyvesek

Idős állományát találjuk a terület ÉK-i szélén, a Bene-völgy oldalában. Fiatalabb állományai vannak a Pipis-hegy Ny-i lábánál, elegy fafajai a hegyi juhar, cseresznye, vadkörte, a Gyöngyös városi köfejtő feletti részen, a Sár-hegy csúcs DNy-i és Ny-i oldalán, az erdőszház és a Szent Anna-tó közötti részen, stb.. A fiatalabb erdei- és feketefenyves állományokat kedveli a karvaly (Accipiter nisus), az idősebbeket a fenyves cinege (Parus ater) és a rövidkarmú fakász (Cerchia brachydactyla).

Akácosok

Az akácok jellegzetesen a vízmosásos völgyekben, és ezek mentén találhatóak, így a Mély-völgyben, és a DNy-i oldal völgyeiben is. A Visonta-hegy D-i lábánál, a hulladéklerakóhely mellett egy nagyobb akác van, sűrű cserjeszinttel (egy folton kóris is). Ettől é-felé egy nagy völgy húzódik, szintén akáccsal, és egy kisebb akácerdő van még a Szent Anna-tó D-i oldalán. Jellemző fajaik a szarka (Pica pica) és a sárgarigó (Oriolus oriolus).

Cserjések

Cserjések a Sár-hegy DNy-i lejtőin, a lösz és az andezit találkozásánál fordulnak elő, fő fajaik a Prunus tenella (KOVÁCS, 1985). Kókény, galagonya és vadrózsa cserjesorok, foltok találhatóak még a Ny-i és a D-i oldalon többfelé, a Pipis-hegy Ny-i oldalán, és a kőbányák bejáratí részén is. Ezeket az élőhelyeket a fácán (Phasianus colchicus), a fekete rigó (Iurdus merula), a töviszúró gébics (Lanius collurio), a cigány-csaláncsucs (Saxicola torquata), a karvalyposzáta (Sylvia nisoria) és a mezei poszáta (S. communis) kedveli. Színezőelem a kerti sármány (Emberiza hortulana).

Antropogén élőhelyek

Lakott területek

Ezt az élőhelytípust a gyár, a katonaság épületei, az erdőszház, a vadászház, a hétvégi telkek házai és a határok mentén lévő emberi építmények képviselik. Közismert fajaik a házi veréb (Passer domesticus), a balkáni gerle (Streptopelia decaocto), a balkáni fakopáncs (Dendrocopos syriacus), a házi rozsdafark (Phoenicurus ochruros) és a csicsörke (Serinus serinus).

Egyéb antropogén létesítmények

A kőbányák, kőrakások (a DNy-i oldalon a régi szőlőművelés maradványai), a betonépítmények és a vízmű-épületek sorolhatók ide (6. kép). Homokbánya csak a Gyöngyös - miskolci országúttól D-re van, így már nem tartozik szorosan a vizsgált területhez.

A kőbányák madara a kövirigó (Monticola saxatilis), a hantmadár (Oenanthe oenanthe) és a házi rozsdafark (Phoenicurus ochruros), a sziklafalak repedéseiben költ a mezei veréb (Passer montanus), a seregély (Sturnus vulgaris), a csóka (Coloeus monedula) és a vörös vércse (Falco tinnunculus).

A vizek közelében lévő építményeket kedveli a barázdabillegető (Motacilla alba).

A homokbánya falában költ a gyurgyalag (Merops apiaster) és a mezei veréb (Passer montanus).

A FAJOK ISMERTETÉSE

Podiceps ruficollis (PALL.) - kis vöcsök. 77. - 78. V-ben a Szent Anna tavon 2 - 3 példány.

SZALAI (1978-79) a tavat fészkelőhelyének írja.

Ciconia ciconia (L.) - fehér gólya. 81. tavaszán 5 példány repült el a gyár felett.

Anas platyrhynchos L. - tőkés réce. A Szent Anna tavon rendszeresen költ. 85. VI. 6., 1 pár ad. és 3 juv..

Pernis apivorus (L.) - darázsölyv. A Sár-hegy a Mátrában költő példányok vadászterülete. Megfigyelések vadászó példányokról: 75. VI. 13., Sár-hegy Ny-i oldal (világosbarna színű); 79. V. 17., Sár-hegy (TÖMÖSVÁRI Tiborral); 83. IX. 15., a gyártól Ny-ra, a vadászház felett 4 példány (1 pár + 2 juv. ?), egy világos és három sötét színű; 84. VI. 20., a Visonta-hegy felett; 85. V. 29., a Pipis-hegy felett, 87. V. 16., Visonta-hegy.

- Accipiter gentilis (L.) - héja. Elvéve fészkel, többnyire azonban csak kóborol ezen a területen. 75. I. 25., juv. ♀ a Sár-hegy csúcs közelében (tölgyes); II. 13., a Csepjén ad. ♀; 76. III. 22., a Pipis-hegy felett; 77. I. 22., ad. ♂ a Csepje Ny-i oldalán; 77. költésidőben a vitorlázó repülőter (Pipis-hegy - DOK) közelében; 78. V. 12-14., az ÉK-i részen, a Pipis-hegy és a Kopasz-hegy között (Bajna) 3 tojásos fészkelj (KIRÁLY Imre vadőr); 83. IX. 15., Sár-hegy É-i oldalán elhullatott faroktoll; XII. 29., juv. vadászik a katonai gyakorlóterületen (Pipis-hegy-DDNy).
- Accipiter nisus (L.) - karvaly. A téli időszakban viszonylag gyakori, költésidőben ritka. 78. IV. 11., a Sár-hegy csúcs közelében ♀; V. 12-14., a gyár és a vitorlázó repülőter között (Szalás) 3 tojásos fészkelj (KIRÁLY Imre); 79. I. 11., a Visonta-hegy D-i lábánál (Szurdokpart) ♂; XII. 13., uitt. ♀; 82. VI. az erdészháznál; 83. XII. 29., Pipis-hegy Ny-i lába, a műút mellett erdei fenyvesben, itt valószínűleg költött is (fészke maradványok); 84. I. 12., a Visonta-hegy Ny-i lábánál akácokban juv. ♂; 85. X. 2., a farkasmályi pincéknél ad. ♀.
- Buteo buteo (L.) - egerészölyv. Vadászó példányait az év minden időszakában lehet látni a vizsgált terület felett. A Mátrában költők is lejárnak ide. 80-85. között több évben is költött a gyártól Ny-ra egy meghagyott idős tölgyesben, és valószínűleg a Szent Anna tótól É-ra lévő tölgyesben is (fészke maradvány).
- Circus cyaneus (L.) - kékes rétihéja. 80. I. 30., a Gyöngyös - abasári út közelében, de attól K-re, a volt fácántelepnél 2p.
- Circus aeruginosus (L.) - barna rétihéja. 77. IV. 28., a Visonta-hegy D-i lábánál (Szurdokpart) ad. ♂ (VERNYIK István).
- Circaetus gallicus (GM.) - kigyászölyv. Csak egy régebbi adata van, 69-ben egy vadászó példány (siklót zsákmányolt).
- Falco subbuteo L. - kabasólyom. Egy pár rendszeresen költ a gyártól Ny-ra lévő idős tölgyesben (ezt már SOLTI, 1975. és SZALAI, 1978-79. is említi). 70. VI. 3., itt 3 tojásos fészkelj; 76., egy fiatalat kiszedtek, valószínűleg ugyaninnen; 83. IX. 15., a tölgyes melletti tarvágás felett kering két példány, az egyik fiatal. 84-85-ben is ezen a területen mozogtak.
- Falco columbarius L. - kis sólyom. 76. II. Gyöngyös ÉK-i széle, temető, ad. ♀.
- Falco vesperinus L. - kék vércse. 78. VI. 1., a Visonta-hegy Ny-i lábánál (már mezőgazdasági terület) egy fiatal példány magasfeszültségű vezetéken ül.
- Falco tinnunculus L. - vörös vércse. 77. V. 17., a Visonta-hegy D-i lábánál (Szurdokpart), a 3-as műúttól D-re, akácokban költ; VI. 14., a Csepje-tető felett vadászik; 79-ben és 83-ban a farkasmályi kőbánya egyik sziklaüregeiben költ; 84. VI. 20., egy ad. ♂ a Csepjén vadászik (gyíkot fogott, és a levegőben fogyasztotta el); 85. X. 2., Csepje Ny-i oldal, kőbányánál egy ad. ♂.
- Phasianus colochicus L. - fácán. A helyi vadásztársaság mesterségesen tenyésztí, és a kiengedések folytán a bozótos részekben (Szent Anna-tó, az erdészház, vadászház környéke, a hegy D-i lábánál a hulladéklerakó melletti akácok, stb.), nyiladékok, erdőfelújítások környékén található. Szabadon kevés költ. 85. VI. 6., a Sár-hegy csúcs ÉK-i oldalán kökénybozótban egy tyúk, kb. 1 hetes csibékkel.
- Rallus aquaticus L. - guvat. 72-74. között Király Imre vadőr a Bene-patak völgyében, a Csurgópatak völgyében, a Csurgópatak befolyásánál lőtt egy példányt. 77-ben a Szent Anna-tavon egy példány.
- Gallinula chloropus (L.) - vizityúk. A Szent Anna-tó nádasában él, itt valószínűleg költ is. 85. VI. 6., a tavon egy példány, és a nádasból több hang.
- Fulica atra L. - szárcsa. NAGY (1961) és SZALAI (1978-79) szerint a Szent Anna-tavon fészkel. Az utóbbi években itt nem észleltük.
- Tringa ochropus L. - erdei cankó. 78-ban egy példány a gyár ülepítő távához repült be.
- Scolopax rusticola L. - erdei szalonka. 79. IV., az erdészeti csemetekert (a gyárnál) melletti fiatal tölgyesben.
- Streptopelia turtur (L.) - vadgerle. Rendszeresen költ a tölgyesekben, akácokban, így a Gyöngyös - Miskolc-i (3-as) úttól D-re, a homokbánya mellett (77. V. 17.), a Sár-hegy tőn (77. VI. 14.), a DNY-i szurdokvölgyekben (78. VI. 1., VI. 8.), stb.. A Szent Anna tó közelében vadrózsabokorban költött.
- Streptopelia decaocto (FRIV.) - balkáni gerle. A hegyen ritkán fordul elő, inkább csak a szegélyén (75. II. 13., III. 19., 78. IV. 11., a hegy Ny-i lába). 83-ban a gyár portája előtt lucfenyőn költött. 84. VII. 12., a Visonta-hegy D-i lábánál, a hulladéklerakó közelében 1 pár.
- Cuculus canorus L. - kakuk. Rendszeres, és elég gyakori az akácokban és a tölgyesekben. 77. V. 17., a 3-as úttól D-re, a homokbánya melletti akácokban; VI. 14., Szent Anna-tó; 78-ban a Szent Anna-tónál tövisszűrő gébics (Lanius collurio) fészkeben egy fióka, 84. VI. 20., Csepje D-i oldal; 85. V. 29., Pipis-hegy Ny-i oldal, füves terep felett sordély kerget egyet, a vitorlázó repülőterétől K-re fiatal tölgyesből szól, a Pipis-hegy É-i oldalán; 85. VI. 6., Szent Anna-tó, erdészház; 86. VI. 8., a Visonta-hegy DDNy-i oldalán egy cigány-csaláncsúcs (Saxicola torquata) fészkeben egy, már tollas fióka; 87. IV. 26., Csepje Ny-i oldal, 2 péld. (az ez évi első észlelés).

- Otus scops* (L.) - füleskuvik. 76. VIII., a farkasmályi pincénél, gyümölcsösben 1 pár (SZABÓ Mihály).
- (Bubo bubo* (L.) - uhu. TASI Béla erdész (Mátrafüred) állítólag régen a Sár-hegyen látott uhut, és szerinte itt akkoriban költött is.)
- (Athene noctua* (SCOP.) - kuvik. SOLTI (1975) említi a Sár-hegyről, de ez csak a peremrészekre a lakott területekre, és a temető-kápolnákra vonatkozik.)
- Asio otus* (L.) - erdei fülesbagoly. 76. III. 22., a Pipis-hegy Ny-i lábánál fiatal erdei- és fekete-fenyvesben 100 - 150 példány telet, ugyanitt 80. II. 9-én 30 - 40 példány; 77. I. 22., Visonta-hegy D-i lábánál, a hulladéklerakó mellett, bozótosban 2 példány; 79. I. 11., ugyanitt 1 példány.
- Caprimulgus europaeus* L. - lappantyú. 78. V. 29., VI. 1., a Sár-hegy és a Csepje között, a Ny-i oldal középmagasságában sziklakibúvásos, erodált helyen 1 pár; 87. VI. 11., Visonta-hegy; VI. 26., Visonta-hegy (2 vadászó példány + 5 hang, NAGY J.).
- Apus apus* (L.) - sarlósfecske. 79-ben a Csepje-tető felett kisebb csapat.
- Merops apiaster* L. - gyurgyalag. A közeli homokfalak költő-példányai járnak a hegyre táplálkozni. főként a Visonta-hegy D-i oldalára. 79. V. 31., a Gyöngyös - Miskolc-i országúttól D-re, homokbányában költ néhány pár; 84. VI. 20., a Visonta-hegy felett több példány vadászik; VII. 12., a Visonta-hegy D-i lábánál, a hulladéklerakónál.
- Upupa epops* L. - bubosbanka. 84. és 85-ben a Csepje-tető közelében 1 - 1 példány.
- Jynx torquilla* L. - nyaktekerecs. Az erdészház és a gár környékén tölgyesben minden évben megtaláltuk. 80-ban és 81-ben a Szent Anna-tó mellett mesterséges odokban 2 - 2 költése volt (10, 5, 5, 6 tojás); 84. VI. 20., a Visonta-hegy D-i oldalán egy elhagyott gyümölcsös egyik odújában etet.
- Picus viridis* L. - zöld küllő. A Szent Anna-tó (82. XII. 16.) és a gár környéki öreg tölgyesekben (83. IX. 15.) fordul elő, ezeken a helyeken valószínűleg költ is.
- Picus canus* GM. - szürke küllő. SZALAI (1978-79) említi előfordulását a Sár-hegyen (77. II. 16.); 86. III. 11-től egy hím rendszeresen szól a Szent Anna-tónál.
- Dryocopus martius* (L.) - fekete harkály. 86. VII-ben a Csepje-tető felett egy példány, a kőbányák irányába (ÉNY) repült el.
- Dendrocopos maior* (L.) - nagy fakopáncs. Az idősebb erdőkben rendszerint megtalálható, és költ is. Így az ÉK-i oldalnak a Bene-patakra néző nagy erdei - fekete-fenyvesétől (84. I. 12., több példány) a Szent Anna-tó környéki öreg tölgyeseken át (79-ben költés, 82. XII. 16. pár, 83. IX. 15.) a Visonta-hegy D-i lábánál lévő akácraig (84. VII. 12., egy pár). Költési időn kívül azonban előfordul fiatal tölgyesekben, így a Pipis- és a Kopasz-hegy között, a Bene-patakra néző oldalban (84. I. 12., 2 példány), és fiatal erdei- és fekete-fenyvesekben (83. XII. 29., a városi kőfejtő felett, és a Pipis-hegyen).
- Dendrocopos syriacus* (EHR.) - balkáni fakopáncs. 79. XII. 13., a Visonta-hegy D-i lába, a hulladéklerakónál; 85. VI. 6., a Szent Anna-tó körüli idős tölgyeken 1 ad. ♂ + 2 imm., itt valószínűleg költött is. Ezeken kívül csak a vizsgált terület határán lévő, már a lakott helyek közelébe eső részekben találtuk, így a Bene-patak völgyében Pálosvörösmartnál, Gyöngyös ÉK-i szélén temetőkertben, stb.
- Dendrocopos medius* (L.) - közep fakopáncs. 84. VII. 25., Vitorlázó repülőtér - Ny 500 m, fiatal cseres kocsánytalan tölgyesben (gyertyán, erdeifenyő eleggyel).
- Dendrocopos minor* (L.) - kis fakopáncs. 82. XII. 16., Vitorlázó repülőtér - K, fiatal tölgyesben ad. ♂; 83. IX. 15. a gyártól Ny-ra, a csemetekert mellett öreg tölgyesben ad. ♂; a gár környékén többször halottak a hangját.
- Galerida cristata* (L.) - búbospacsirta. 78. VI. 8., Visonta-hegy DNY-i oldal, 1 pár; 85., a gár előtti úton 2 példány.
- Lullula arborea* (L.) - erdei pacsirta. Három helyen észleltük: a Szent Anna-tó közelében, a farkasmályi kőbányánál és a Visonta-hegy D-i oldalán, a szőlők határán. Ezeken a helyeken valószínűleg költ is. Keve (1975) a "vitorlázó repülők dombja felett" 48. III. 15-én 4-5 példányt látott.
- Alauda arvensis* L. - mezei pacsirta. Domináns faj, főként a fátlan, füves vagy erodált, sziklakibúvásos területeken. Ilyenek a Kopasz-hegy, a Vitorlázó repülőtér, a katonai gyakorlóterület, a Csepje és a Visonta-hegy csúcsi része, stb. Ezeken a helyeken rendszeres fészkelő.
- Hirundo rustica* L. - füstifecske. A Szent Anna-tó felett, de a Sár-hegy, a Csepje és a Visonta-hegy füves részei felett is rendszeresen vadásznak, néha nagyobb számban is. A gár épületein és az erdészháznál is költ.
- Delichon urbica* (L.) - molnárfecske. A gár épületein nagyobb számban költ. A Szent Anna-tónál is előfordul (77. VI. 14.), a hegy D-i részei felett (Csepje, Visonta-hegy) pedig gyakran vadásznak a füstifecskekkel vegyesen.
- Oriolus oriolus* (L.) - sárgarigó. Kis számban rendszeres fészkelő. Leggyakrabban az akácraigban (szurdokvölgyek is), de a fiatal és öreg tölgyesekben is előfordul. Fészket 83-ban a Szent Anna-tól É-ra, fiatal vörösfenyővel elegyes tölgyesben, a Gyöngyös városi kőfejtő közelében, 84. VI. 20-án a Visonta-hegy D-i lábánál, akácraigban találtuk. Etető és éneklő példányait a Pálosvörösmartra néző oldalban is láttuk, továbbá a vitorlázó repülőtértől K-re, fiatal

- tölgyesben, a Szent Anna-tó környékén fiatal és öreg tölgyesben (85. VI. 6.), a Visonta-hegy DK-i lábánál akácosban (84. VII. 12.), a Csepje Ny-i lábánál lévő üdülőtelkek fáin (85. VI. 6.), stb.
- Corvus corax* L. - holló. 87. III. 27., a Szent Anna-tónál (a gyár közelében) 3 példány, az egyik fészakanyagot hordott (KOVÁCS Zs. - SIPOS T. - TÖMÖRI T. szóbeli közlése); IV. végén a gyártól É-ra tölgyesben 1 pár.
- Corvus cornix* L. - dolmányos varjú. A gyár környéki tölgyesekben 2 - 3 pár rendszeresen költ, 83-ban a gyári parkoló egyik fáján is.
- Corvus frugilegus* L. - vetési varjú. Csak a téli időszakban fordulnak elő, főként a hegy lábánál. 75. III. 19., a Sár-hegy Ny-i lába; 77. I. 22., a hulladéklerakó környékén több száz-as csapat, néhány csóka is közöttük; 79. I. 11., ugyanitt több példány.
- Coloeus monedula* (L.) - csóka. 75. III. 19., Gyöngyös - É, a temetőnél templomtoronyban költének; 83- és 84-ben a farkasmályi kőbánya sziklaüregében költött egy pár; 77. I. 21., a hulladéklerakó mellett akácosnál vetési varjú csapatban néhány példány; V. 17., a 3-as úttól D-re a homokbányánál.
- Pica pica* (L.) - szarka. A hegy Ny-i, DNY-i oldalának bokrosaiban (többnyire kékény és galagonya), a völgyek akácosaiban rendszeresen fészkel: 78. IV. 11., Sár-hegy, a csúcs közelében kékényesben; VI. 8., Visonta-hegy DNY-i oldal, szurdokvölgy akácáján fészkel, napos fiókkal. Télen kisebb csapatokba verődve is láthatók, a hulladéklerakó környékén rendszeresen: 75. I. 25., 30 - 40 péld.; II. 13.; 77. I. 22. több; 79. I. 11.; I. 19.; XII. 13., több példány.
- Garrulus glandarius* (L.) - szajkó. Rendszeresen előfordul és költ, főleg a tölgyesekben (Szent Anna-tó, a gyár környéke, Sár-hegy csúcs É-i és Ny-i oldal, stb.), de az erdei fenyveseket is szereti (Bene-patak völgye, a Pipis-hegy Ny-i lába, az erdészház környéke). 79-ben az erdészház környéki erdei fenyvesben tojásos fészkek; 85. VI. 6., a Sár-hegy csúcs É-i oldalán tölgyesben, 2 - 3 m magasán fészkek. Összel kisebb, laza csapatokban is látható (83. IX. 15., a vadászház környékén 15 - 20 példány).
- Parus maior* L. - széncinege. Az erdős részekben rendszeresen előfordul, és alkalmas helyeken (örög erdők) költ is. A gyár, az erdészház és a Szent Anna-tó környékén kihelyezett mesterséges odvakban évente nagyobb számban költ (80-ban kb. 180, 81-ben 120 fióka repült ki). Egy alkalommal a gyár egyik villanyoszlopának elosztószekrényében költött. Ritkábban erdei- és feketefenyvesekben (83. IX. 15., a Gyöngyös városi kőfejtő mellett fenyvesben) és a kőbányák bozótos részein is láthatók (83. XII. 29., Sár-hegy Ny-i lába, kőfejtő). Összel és télen gyakran laza csapatokban járnak élelem után.
- Parus caeruleus* L. - kék cinege. Mint az előző faj, de annál valamivel ritkább. A fent említett odutelepen 80-ban kb. 40, 81-ben 60 fiatal repült ki. Egy alkalommal a gyár orvosi rendelőjének szellőző csatornájában költött.
- Parus ater* L. - fenyvescinege. A vizsgált területen elég ritka faj. 83. XII. 29., a Pipis-hegyen fiatal feketefenyvesben; 84. I. 12., Bene-patak völgye, idős erdei- és feketefenyvesben több példány. A gyár portájánál a lucfenyőkön minden évben jelentkezik néhány.
- Parus palustris* L. - barátcinege. 80-ban a Szent Anna-tó közelében mesterséges oduban 2 pár költött; az erdészház környékén több évben is hallottuk énekelni; 83. XII. 29., a Gyöngyös városi kőfejtőnél 1 példány.
- Aegithales caudatus* (L.) - őszapó. Az erdős és bokros, bozótos területeken nem gyakran, de rendszeresen előfordul. 76. III. 22., Pipis-hegy - Kopasz-hegy között fiatal tölgyesben csapat; 77. I. 22., 79. I. 11., a hulladéklerakó körüli akácosban csapatban; 80. II. 9., Pipis-hegy DNY, sziklás, bozótos részen csapat, közöttük két fekete fajcsíkos példány; 82. XII. 16., Szent Anna-tó - ÉNy, fiatal tölgyesben 15 - 20-as csapat, nagy részük fekete fajcsíkos; 83. IX. 15., a gyár melletti csemetekertnél öreg tölgyesben csapat; XII. 29., a Szent Anna-tó mellett bozótosban csapat; 84. I. 12., Pipis-hegy - Kopasz-hegy között (É-i oldal) fiatal tölgyesben csapat; 85. VI. 6., a Sár-hegy csúcs Ny-i oldalán fiatal tölgyes-erdeifenyvesben több példány. Az erdészház közelében több fészkek is volt, egy esetben a gyár portájánál lucfenyőn költött.
- Sitta europaea* L. - csuszka. 83. IX. 15., a gyártól DNY-ra, öreg tölgyesben; XII. 29., a Gyöngyös városi kőfejtő mellett fiatal feketefenyvesben; 84. I. 12., a Szent Anna-tó melletti öreg tölgyesben, itt 80-ban mesterséges oduban költött. A gyár környékén tavasszal rendszeresen lehet hallani a hangját.
- Certhia familiaris* L. - hegyi fakusz. A téli időszakban kóborló példányai vetődnek el ide a Mátra magasabb részeiről. SZALAI (1978-79) már említi 76. XII. 4-ről. 83. XII. 29., a Vitorlázó repülőterétől D-re, fiatal tölgyes - erdeifenyvesben.
- Certhia brachydactyla* CH. L. BREHM - rövidkarmú fakusz. 78-82. között tavaszanként az erdészház közelében, öreg tölgyesben rendszeresen láttuk és hallottuk. 84. I. 12., a Pipis-hegy és a Kopasz-hegy között, az É-i oldalon öreg erdei- és feketefenyvesben, és egy vízmosásos völgyben 1 - 1 példány; I. 12., a Szent Anna-tó melletti öreg tölgyesben; VII. 25., Vitorlázó repülőter - Ny 500 m, kocsánytalan tölgy - csertölgy - gyertyán - erdeifenyő erdőben. A vizsgált területen való fészkelése még nem bizonyított, de valószínű.
- Troglodytes troglodytes* (L.) - ökörszem. A szurdokvölgyekben, bozótos, bokros részekben, főleg a téli időszakban látható (75. II. 13., III. 19., 77. I. 7., I. 22, 79. I. 19., 83. IX. 15.,

- XII. 29., 84. I. 6., I. 12.). 82-ben egy alkalommal a Bene-patak völgyében, Pálosvörösmatnál.
- Turdus viscivorus* L. - léprigó. Ősztől tavaszig a Szent Anna-tó és a gyár körüli öreg, sárga fa-gyönggyel fertőzött fákon rendszeres, de előfordul a többi tölgyerdőben, a kőbányák környékén (83. XII. 29.), és a K-i oldal szőlőiben is /85. X. 2.).
- Turdus pilaris* L. - fenyőrigó. Mint az előző faj, de lényegesen nagyobb számban, 50 - 60-as csoportokban is. 82. XII. 16., Szent Anna-tó; 83. XII. 29., Szent Anna-tó, farkasmályi kőbányák; 84. I. 6., Visonta-hegy D-i oldala. A szőlőkben gyakoribb, mint a léprigó.
- Turdus philomelos* CH. L. BREHM - énekes rigó. A tölgyerdőkben, akácokban többfelé költ. 75. III. 19., Sár-hegy; 78. IV. 11., Sár-hegy Ny-i oldal, több példány; 84. I. 6., a Mélyárokban (K-i oldal) akácán fészkek; VII. 12., hulladéklerakó mellett akácokban öreg madár, és alig repülő fiatalok; 85. V. 29., Pipis-hegy Ny-i lába, rudas erdeifenyvesben egy hím énekel; VI. 6., a gyártól DDK-re, fiatal tölgyesben alig repülő fiókák.
- Turdus iliacus* L. - szőlőrigó. 76. III. 22., Pipis-hegy - K, Bene-patak völgye; 82. XII. 16., a Szent Anna-tó mellett, tölgyesben (feltűnően szelíd); 85. X. 21., a gyárnál 30 - 35 fenyőrigó között 1 példány.
- Turdus torquatus* L. - örvös rigó. 75. IX. 27., Sár-hegy Ny-i oldalán tölgyesnél egy példány szét-tépve; 78. IV. 11., a Sár-hegy csúcs D-i oldalán nagy kiterjedésű kőkenyes - akác bozótban 4 példány (2 ♂, 2 ♀).
- Turdus merula* L. - fekete rigó. A vizsgált terület szinte minden részén megtalálható, és ezeken a helyeken költ is. A völgyeket, bokrosokat és a kőbányákat különösen szereti, de fészkel a gyár területén, és a szőlők (K-i oldal) közötti bokrosokban is (több fészket találtuk).
- Monticola saxatilis* (L.) - kövirigó. 77. IV. 10., egy hím a farkasmályi részen egy hétvégi telek házának a tetején. SZALAI (1978-79) a Farkasmály-nál fészkelőnek írja.
- Oenanthe oenanthe* (L.) - hantmadár. Fő élőhelye a farkasmályi nagy kőbánya, de elszórtan egy-egy pár máshol is megtalálható (Ny-i oldal, hétvégi telkek környéke). 84. VI. 20., Visonta-hegy Ny-i oldal, egy hím énekel.
- Saxicola torquata* (L.) - cigány-csaláncsúcs. A nyílt helyeken mindenütt előfordul (főként a D-i, DNY-i lejtőkön), de nem gyakori. 77. VI. 14., a Csepje-tetőn párban; 78. IV. 11., pár a Csepje Ny-i oldalán; VI. 8., Visonta-hegy DNY-i része; 84. VI. 20., a Visonta-hegy tetején egy pár etet, a D-i oldalán egy hím; VII. 12., a Mély-árok (K-i oldal) szélén 1 pár a ki-repült fiatalokkal; 85. V. 29., Pipis-hegy DNY-i oldal, sziklás, bokros részen egy pár; VI. 6., a gyárnál egy hím énekel; VI. 6., Csepje Ny-i oldal, a Demeter kőfejtőnél egy hím etet.
- Saxicola rubetra* (L.) - rozsdás csaláncsúcs. 78. IV. 11., a Csepje Ny-i oldalán egy pár.
- Phoenicurus phoenicurus* (L.) - kerti rozsdafarku. Egyetlen megfigyelésünk van, 81-ben a gyárnál énekel egy hím.
- Phoenicurus ochruros* (GM.) - házi rozsdafarku. A gyár épületeinek zugaiban rendszeresen költ. 85. X. 2., a Szent Anna-kápolnában kirepült család (a kápolnában költött), ugyanekkor az erdészháznál és a Csepje Ny-i oldalán, a Demeter kőfejtőnél is kirepült család.
- Luscinia megarhynchos* C. L. BREHM. - fülemüle. A zárt erdők, a fátlan részek és a szőlők kivételével mindenütt előfordul. Tölgyesek, akácok szélén (84. VII. 12., a hulladéklerakó mellett akácokban etet; 85. VI. 6., a Szent Anna-kápolna közelében tölgyesben, stb.), bokrosoknál, szurdokvölgyekben (78. V. 29., VI. 1., 84. VI. 20., Visonta-hegy Ny-i, DNY-i oldalán több példány énekel), és a kőbányák körüli bozótokban gyakori. Pálosvörösmatnál a Bene-patak völgyében is megtaláltuk.
- Erithacus rubecula* (L.) - vörösbegy. A dúsabb aljnövényzetű tölgyesekben, akácokban és a bokros részekben él, nem nagy számban. A nedves, vízmosásos völgyeket kedveli legjobban. 83. IX. 15., a Gyöngyös városi kőfejtőtől D-re, fiatal erdeifenyvesben; ugyanekkor a csemetekertnél (a gyár mellett) fiatal és öreg tölgyesben; 84. I. 12., Bene-patak völgye, idős erdeifenyvesben; VII. 12., a hulladéklerakó mellett akácokban egy pár, az innen É-ra húzó akác árokban is; VII. 25., Vitorlázó repülőtér - DNY 300 m, kocsánytalan tölgy - csertölgy - gyertyán - erdeifenyő erdőben 1 juv.; 85. V. 29., Vitorlázó repülőtér - K, fiatal hegyi juharokban; VI. 6., a Sár-hegy csúcs ÉNY-i oldalán, fiatal tölgyesben kirepült fiatalok, öregebb tölgyesben egy etető pár.
- Locustella fluviatilis* (WOLF) - berki tücsökmadár. 82-ben a Visonta-hegy DNY-i oldalán énekel.
- Acrocephalus arundinaceus* (L.) - nádírigó. A Szent Anna-tó nádasában évente költ néhány pár. 85. VI. 6-án 2 - 3 hím énekel.
- Hippolais icterina* (VIEILL.) - kerti geze. Vonuláskor minden évben mutatkozik néhány éneklő hím az erdészház környékén, de a Visonta-hegy DNY-i lábánál lévő vízműnél is előfordul.
- Sylvia atricapilla* (L.) - barátka poszáta. Megfelelő, bokros helyeken többfelé költ (Szent Anna-tó, a gyár környéke, stb.). Az erdészház közelében tojásos fészkek; 84. VII. 12., a hulladéklerakó mellett akácokban ad. q; 85. V. 29., a Pipis-hegy DNY-i lába, rudas erdeifenyvesben több pár, a hímek énekelnek; V. 29., a Vitorlázó repülőtértől K-re fiatal hegyi juharokban; V. 29., Pipis-hegy ÉK-i oldal, kocsánytalan tölgy - erdeifenyő erdőben.
- Sylvia nisoria* (BECHST.) - karvaly poszáta. A DNY-i és D-i oldal tuskés bokrosaiban (kőkeny, galagonya, vadrózsa) költ. 84. VI. 20., Visonta-hegy DNY-i oldal, egy példány etet, ugyanekkor elhagyott gyümölcsösben egy hím riaszt, egy kis akácokban egy másik példány etet; 85. fészkek öt fiókéval; 85. VI. 6., Csepje Ny-i oldal, a Demeter kőfejtő melletti kőomlásos

85. VI. 6., Csepje Ny-i oldal, a Demeter kőfejtő melletti kőomlásos szurdokban 1 pár, féltő viselkedést mutatnak.
- Sylvia borin* (BODD.) - kerti poszáta. Költéséről nem tudunk, egyszer figyeltünk meg a Visonta-hegy Dny-i lejtőjén egy éneklő hímét.
- Sylvia communis* (LATH.) - mezei poszáta, A hegy leggyakoribb költő poszátafaja, de az utóbbi években észrevehetően csökken a száma. Több fészket találtuk, megfigyelések többek között: 77. VI. 14., a Sár-hegy tető közelében; 84. VII. 12., a Visonta-hegy D-i lábánál akácosban; 85. V. 29., Pipis-hegy Dny-i oldal, sziklás, bokros területeken; VI. 6., Csepje Ny-i oldala, a Demeter kőfejtőnél bokrosban költ.
- Sylvia curruca* (L.) - kis poszáta. A gyár környékén él, itt éneklő és etető öregeket láttuk. Előfordul még a K-i oldalon, a Sár-hegy csúcs közelében lévő bokrosoknál is (76. VIII. 10., 85. VI. 6.).
- Phylloscopus trochilus* (L.) - fitiszfűzike. 82 - 83-ban az erdészház környéki fenyveseknél énekeltek; 83. IX. 15., a farkasmályi részen fiatal erdeifenyvesben egy pár, a Sár-hegy É-i oldalán, bozotos tölgy újlataban pár, a gyártól Ny-ra, öreg tölgyesben; 85. V. 29., Pipis-hegy É-i oldal, fiatal kocsánytalan tölgyesben.
- Phylloscopus collybita* (VIEILL.) - csilpcsalp-fűzike. A tölgyesekben mindenütt költ, több fészket is találtuk, kirepült fiókákkal. Előfordul azonban vegyeserdőkben, erdeifenyvesekben és akácosokban is (85. V. 29., Pipis-hegy Ny-i lába, erdeifenyvesben, Pipis-hegy K-i oldal, vegyeserdőben, Pipis-hegy ÉK-i oldal, sűrű aljnövényzetű erdei fenyvesben, VI. 6., a Szent Anna-kápolnától D-re, akácosban).
- Phylloscopus sibilatrix* (BECHST.) - sisegő fűzike. 84., költésidőben a Sár-hegy csúcs közelében; 84. VII. 12., a Visonta-hegy DK-i lába, akácosban; VII. 25., Vitorlázó repülőter - Dny, vegyes erdőben (kocsánytalan tölgy, csertölgy, gyertyán, erdeifenyő); 85. V. 29., a Vitorlázó repülőtertől K-re, fiatal gyertyános - tölgyesben több példány énekel, fiatal vegyes erdőben több pár, a hímek énekelnek, e mellett rudas erdeifenyvesben és hegyi juharosban is.
- Regulus regulus* (L.) - sárgafejű királyka. Minden évben mutatkozik néhány kóborló példány az ősz - téli időszakban, elsősorban fenyvesekben. 82. XII. 16., Pipis-hegy Dny-i lába, erdeifenyvesben 1 pár; ugyanakkor a Szent Anna-tónál is; 84. I. 12., Szent Anna-tó - É 2-300 m, fiatal tölgyesben 2p.
- Regulus ignicapillus* (TEM.) - tüzesfejű királyka. Nagyon ritka kóborló a területen. 82. tavaszán két példány tartózkodott az erdészház közelében, fenyőn.
- Muscicapa striata* (PALL.) - szürke légykapó. Nem gyakori. A gyárnál 80-ban költött. 83. IX. 15., a Gyöngyös városi kőfejtőtől D-re fiatal erdeifenyvesben; 84. VII. 12., a Visonta-hegy DK-i lábánál akácosban 1 pár etet.
- Ficedula hypoleuca* (PALL.) - kormos légykapó. Minden évben mutatkoznak vonuló példányok, főleg a Bene-patak völgyében, a Pálosvörösmartra néző oldalon. Leginkább szeptemberben.
- Ficedula albicollis* TEMM. - örvös légykapó. Mint az előző. 83. IX. 15., a gyártól Ny-ra, öreg tölgyesben 1 p; 84. VII. 25., Vitorlázó repülőter -Dny 300 m, vegyes erdőben 1 p.
- Prunella modularis* (L.) - erdei szürkebegy. SZALAI (1978-79) két megfigyelését közli a Sár-hegyről. 80-ban az erdészház környéki fenyveseknél énekeltek két példány, többnyire azonban csak a téli időszakban fordulnak elő kóborló példányai, olykor csoportosan is. 79. I. 19., a Visonta-hegy Ny-i lába; 83. XII. 29., a farkasmályi bozotosban; 84. I. 12., a Visonta-hegy Dny-i lábánál, szurdokvölgyénél; 85. X. 2., a Szent Anna-tónál 1 pár.
- Anthus campestris* (L.) - parlagi pityer. 83-ban és 84. VI. 20-án a Csepje és a Visonta-hegy között a Ny-i oldalon, sziklakibúvásos területen 1 - 1 példány énekeltek.
- Anthus trivialis* (L.) - erdei pityer. A hegy egyik leggyakoribb költő madara, mely a művelt területek határáig lejön. Tölgyesben, akácosban, vegyes lombterületekben és a bozotos részekben egyaránt él (kb. 2 hektárra esik egy költőpár), 87. VI. 25-én a Csepje és a Visonta-hegy közötti nyeregben egy albinó tojó 4 tojásos fészken ült. A hímje normális színű volt.
- Motacilla alba* L. - barázdebillegető. A gyár épületeinek tetején, szellőzőcsövekben költ. 84. VII. 12., a Visonta-hegy DK-i lábánál, a hulladéklerakó mellett etető pár; 85. X. 2., a Szent Anna-kápolnánál egy fiatal példány.
- Motacilla cinerea* LUNST. - hegyi billegető. 76. III. 22., Pálosvörösmartnál, a Bene-patak völgyében.
- Bombicilla garrulus* (L.) - csonttollu. 79. I. 19., a Visonta-hegy D-i oldalán 6 példány, és egy akácosban nagyobb csapat; 84. XII., a Visonta-hegy DK-i oldalán 7 példány; 87. I. 28., a gyárnál 45 - 50 példány; III. 6., a gyárnál 200 példány (ADAMIK Miklóssal megfigyelve); III. 18., a gyárnál 25 példány.
- Lanius excubitor* L. - nagy őrgébics. 84. I. 6., a Csepje Ny-i lábánál, a Dimitrov kőfejtő mellett; 86. XII. 4 - 12. között és 87. II. 13 - III. 19. között a farkasmályi pincék közelében, már mezőgazdasági területen.
- Lanius collurio* L. - töviszűrő gébics. A nyílt, bokros helyeken mindenütt jelen van, a hegy lábától egészen a csúcsi részekig. Több fészket találtuk. Fiókapasztító tevékenysége néha már gondot okoz.
- Sturnus vulgaris* L. - seregély. A megmaradt öreg tölgyesek, hagyasfák, elhagyott gyümölcsösök

- természetes odvaiban, a kőbányák sziklarepedéseiben, a gyár épületeinek üregeiben, és a kihelyezett mesterséges odukban gyakori fészkelő. Fiókarepítés után, július - augusztusban csapatosan jár a D-i oldal eperfáira, később a szőlőbe táplálkozni.
- Pastor roseus (L.) - pásztormadár. 79. V. 31., a Visonta-hegy Ny-i oldalán, elhagyott gyümölcsösben egy 6-os és egy 10-es csapat; 84. V., a D-i oldalon 3 példány; 86. VI. elején a Visonta-hegy és a Csepje-tető között 3 példány.
- Passer domesticus (L.) - házi veréb. A gyárnál gyakori, ezen kívül csak néhány helyen fordul elő, mindig épületeknél (katonai terület, hétvégi üdülőházak, temető, stb.).
- Passer montanus (L.) - mezei veréb. Gyakori. Fészkel az erdős részekben a természetes és mesterséges odukban, a kőbányák sziklarepedéseiben, az épületeken (gyár, erdészház, Szent Anna-kápolna, hétvégi üdülőházak), stb.. A fiókák kirepülése után az erdőszeleken, bokros, bozótos részekben csapatosan járnak táplálék után.
- Coccothraustes coccothraustes (L.) - meggyvágó. Rendszeres, de nem gyakori faj. A tölgyeseket kedveli legjobban, megtaláltuk azonban rudas erdeifenyvesben, akácosban és hegyi juharosban is. A gyártól Ny-DNy-ra (a csemetekert mellett) fiatal tölgyesben több pár költ (85-ben két fészket ismertünk). Ősszel és télen kisebb csapatokban jár (82. XII. 16., Szent Anna-tó; 85. X. 2., Csepje Ny-i oldal, stb.).
- Carduelis chloris (L.) - zöldike. Az erdőszeleli bokrosokban, a vízmosásos-és szurdokvölgyekben, a D-i oldal akácosaiban és a szőlőkben is költ. Télen néhány példányban, vagy kisebb csapatokban látható.
- Carduelis carduelis (L.) - tengelic. A Ny-i és D-i oldal bokros, elszórt fás részein, a hétvégi telkeknél és a kőbányáknál épúgy megtalálható, mint a K-i oldal szőlőinél, vagy a Szent Anna-tónál. 84-ben a gyárnál is költött, lucfenyőn.
- Carduelis spinus (L.) - csíz. Minden ősszel és télen, főként szeptember - októberben kisebb csapatok mutatkoznak (77. I. 22., Visonta-hegy Ny-i oldal, szurdokvölgyben).
- Carduelis cannabina (L.) - kenderike. A nyílt, bokros helyeken, és még inkább a szőlőkben költ. Több fészket találtuk (pl. 82. VII. 5., a hegy Ny-i lábánál szőlőtőkén, 6 tojással), néha majdnem a talajon. Télen néhány példány jár együtt, vagy a hegy lábánál csapatokban is látható.
- Serinus serinus (L.) - csicsórké. A hegy lábánál a szőlőkben él, de előfordul a hétvégi telkek környékén is. 82-ben a gyárnál lucfenyőn költött; 84. VII. 12., a Visonta-hegy D-i lábánál, akácos szélén 2 pár költésre utaló viselkedést mutat; 85. VI. 6., a Sár-hegy csúcs ÉK-i oldalán 1 pár.
- Pyrrhula pyrrhula (L.) - süvöltő. A téli időszakban mutatkozik szórványosan, inkább a fenyveseknél (a gyár környéke, Bene-patak völgye), és a kőbányák körüli, vagy egyéb bokros részekben (80. II. 9., farkasmályi kőbányák, 4 q; 83. XII. 29., ugyanitt 2 σ, 1 q). A tojók rendszerint nagyobb számban fordulnak elő, mint a hímek. Késői, III. 19-i előfordulását említi Solti (1975) a Sár-hegyről.
- Fringilla coelebs L. - erdei pinty. Nem túl gyakori, de az erdős területeken, főleg a tölgyesekben egyenletes eloszlásban megtalálható. Előfordul akácosokban és erdeifenyvesekben is (85. V. 29., a Vitorlázó repülőterétől K-re; ugyanekkor a Pipis-hegy É-i oldalán).
- Fringilla montifringilla L. - fenyőpinty. Téli vendégként kisebb számban minden évben látható. 79. I. 19-én a Visonta-hegy DK-i lábánál (a hulladéklerakónál) 100-as citromsármány csapatban 20 - 30 példány.
- Emberiza citrinella L. - citromsármány. Az erdőszeleken, erdőirtások területén és a nyílt, bokros oldalakon él és fészkel. Lefelé egészen a művelt területig található. Télen kisebb - nagyobb csapatokba verődik: 79. I. 19-én a Visonta-hegy DK-i lábánál 100-as csapat.
- Emberiza calandra L. - sordély. A Sár-hegy csúcsától D-re és Ny-ra eső pusztafüves lejtők gyakori és jellemző madara, de az elszórtan bokros oldalakon is előfordul. A Pipis-hegyen, és a Szent Anna-tótól ÉK-re lévő hasonló élőhelyeken szintén megtalálható.
- Emberiza hortulana L. - kerti sármány. Fészkelése a vizsgált területen 77-től ismert. Ekkor. VI. 29-én a Szent Anna-kápolna és Abasár közötti szőlős hegyoldalon 5 hím énekelt. 79-ben a Csepje K-i oldalán (az abasári út fölött), a Csepje és a Visonta-hegy közötti nyeregben, és a Visonta-hegyen is megtaláltuk. Ebben az évben az állományt 10 - 12 párba becsültük. A szőlőkben élő párokkal együtt 83-ig az állomány kb. 20 pár lehetett. Ezután hirtelen csökkenés indult el. 86-ban 3, 87-ben 4 pár az állomány. 86-ban 6 költsébből 4 eredményes. 87-ben az első 4 költsébből csak egy lett eredményes. Kelési eredmények 87-ben: 5/5 (5-ből 5 kelt), 5/3, 5/1, 5/4. Nevelési eredmények: 5/5 (5 fiókából 5 repült ki). 3/0, 1/0. 4/0. Az előkerült fészkek alapján megállapítható, hogy csak bizonyos szigetserűen elszórt helyeken találják meg a költséükhöz szükséges feltételeket.
- Emberiza cia L. - bajszos sármány. A téli időszakban elvétve előfordul, főként a Sár-hegy csúcsától D-re eső területeken. Első adatát SOLTÍ (1975) közli, 75. I. 15-ről. Továbbiak: 77. I. 22., Visonta-hegy D-i oldal, 3 példány; 79. XII. 13., ugyanitt, bokros részekben kb. 20 példány; 82. telén 7 példány; 83. I. 13., Visonta-hegy D-i oldal, 5 péld. (MÁRKUS Ferencsel).

IRODALOM

- KEVE, A. (1975): Jegyzetek a Mátra- és a Bükk-hegység madárvilágának ismeretéhez. Fol. Hist. - nat. Mus. Matr. 3: 139-145.
- NAGY, Gy. (1961): Képek a Mátra élővilágából. I. Madarak. - Gyöngyös, 2. kiadás, p. 1-92.
- KOVÁCS, M. (1976): A gyöngyösi Sár-hegy flórakincse. -Búvár 20(6): 251 - 253.
- KOVÁCS, M. (1985): A Sár-hegy növénytársulásai. - Fol. Hist. -nat. Mus. Matr., Suppl. 1: 47 -62.
- SOLTI, B. (1975): Madártani megfigyelések a Mátra hegységben. - Fol. Hist. -nat. Mus. Matr. 3: 147 - 150.
- SZALAI, F. (1978 - 79): Adatok a Mátra-alja madárfaunájához. - Fol. Hist. -nat. Mus. Matr. 5: 83 - 90.
- SZALAI, F. (1981): Kerti sármány (*Emberiza hortulana*) a gyöngyösi Sár-hegyen. - Mad. Táj. 1981. ápr. - jun., p. 73 - 74.
- SZÉKELY, A. (1985): A Sár-hegy kialakulása és felszíni formái. - Fol. Hist. -nat. Mus. Matr., Suppl. 1: 7 - 38.

Dr. SOLTI Béla
Mátra Múzeum
H - 3200 GYÖNGYÖS
Kossuth út 40.

SZALAI Ferenc
H - 3212 GYÖNGYÖSHALÁSZ
Temető út 13.

A Sár-hegy dűlőnevei

POZDER Miklós
Gyöngyös

ABSTRACT: A map of Sár-hegy showing the situation of units of vineyards, fields ("dűlő") is drawn by author, who also reviews the cadastral maps dated out of the times of the flourishing Sár-hegy vine-culture.

A száz évvel ezelőtti filoxéra járvány, a művelési módok megváltozása, az utóbbi évtizedek elparlagosodása magukkal hozták a Sár-hegy régi dűlő-neveinek feledésbe merülését. A hajdani gyöngyösi szőlősgazdákkal, a napszámos "kapásokkal" lassan kihalnak az izes, népi gondolkodásmódot tükröző dűlő-nevek. A határok is megváltoztak, összemósódtak a területek. A szaporodó kis-kertek tulajdonosai már nem a régi gyöngyösiek unokáiból tevődnek össze. Nincs, aki a hagyományos neveket tovább életben tartaná.

A helytörténészekon kívül a Sár-hegy kutatóit is érdekelhetik azonban ezen dűlőknek elhelyezkedése, a régebbi gyűjtési adatok földrajzi azonosítása, a jelenben és a jövőben folyó gyűjtések lelőhelyeinek pontosítása szempontjából. Ennek megkönnyítésére állítottam össze a Sár-hegy dűlőinek térképét.

A felhasznált források közül különösen ki kell emelnem ifj. KECSKÉS Péternek jó egy generációval előtt készült munkáját. Ez a Mátra Múzeum Múzeumi Füzeteiben, 1960-ban jelent meg. Manapság kevesek által hozzáférhető és ismert. Szerencsésen, talán az utolsó pillanatban gyűjtötte össze és örökítette meg a szerző a gyöngyösi, és ezzel együtt a sár-hegyi dűlők neveit.

A kutatók számára hasznosíthatók lehetnek még a múlt század derekán készült kataszteri térképek, melyek a Heves megyei Levéltárban találhatóak. Ezek a sár-hegyi szőlőtermesztés filoxéra járvány előtti fénykorát tükrözik és a szőlőtermesztésbe bevont területek legnagyobb kiterjedését mutatják be.

A térképek természetesen kataszteri, telekkönyvi nyilvántartási célból készültek. Csak a főbb dűlőutak vannak megjelölve rajtuk, ezek a nevek általában a térkép címében is benne vannak. A térképeket legutóbb 1983-ban restaurálták, állapotuk így igen jó. Kutatási területünkre vonatkozókat itt felsorolom.

1. Gyöngyös város birtokában lévő Bene puszta határának térképe. Készítette: BACHÓ János mérnök. 1852-ben. Méretarány: 1:3600. A térkép mérete: 1500 x 720 mm. - Lényegében inkább az erdőkre vonatkozik ez a térkép. Sár-hegyre vonatkozóan említi: Kerülő-ház, Szálas erdő, Rókatűkőr, Sár-hegy oldal, elhagyott szőlők (!), Farkasmály, Vörösmart, Kőbánya neveket.

2. Gyöngyös városa határa keleti részén a Pinczési úttól felfelé a Bene határában fekvő szőlőknek térrajza. Készítették kb. 1850-ben. Méretarány 1:3600. A térkép mérete: 610 x 440 mm.

3. Gyöngyös város határában a Nyúlalmi úttól a Pinczési útig fekvő szőlők térrajza. Készítették kb. 1850-ben. Méretarány: 1:3600. A térkép mérete: 750 x 550 mm.

4. Gyöngyös város határában a Pinczési úttól a Szurdoki útig fekvő szőlők térrajza. Készítették kb. 1850-ben. Méretarány: 1:3600. A térkép mérete 800 x 560 mm.

5. Gyöngyös város határában Pipishegytől a Nyúlalmi útig fekvő szőlők térrajza. Készítették kb. 1850-ben. Méretarány: 1:3600. A térkép mérete: 800 x 560 mm.

A két további térkép u.n. úrbéri térkép, a levéltári anyagban ebben a csoportban kell keresni.

6. Saár helység határának tagosítás előtti térképe. Készítette SZABÓ Károly mérnök. 1868. Méretarány: 1:7200. Térkép mérete: 1330 x 820 mm. Nevek: Sár hegy, Szent Annai szőlők.

7. Saár község határának rendezés utáni térképe. Készítette LOVCZÁNYI Pál 1880/81. Méretarány: 1:7200. Térkép mérete: 1310 x 930.

MÁTRAFÜRED

A Sár-hegy dűlőinek térképe

TÉRKÉP SZÖVEGE

Alsó kis plága	Hosszú plága	Orémusz
Alsó lilium	Jóvilág	Pipishegy
Alsó pincési	Kapcsazárító	Pusztaparlag
Alsó szurdok	Kis plága	Rajcsúr
Babinka	Kis szurdok	Rókatükör
Bikahalom	Kopár-hegy	Rózsamály
Cibike alsó	Kopárhegy melletti	Rúgott sár
Cibike felső	Közép szurdok	Sárhegy alsó
Cibike közép	Lencsemály	Sárhegy felső
Cseplye	Nagy plága	Sárhegy tető
Csonka eke	Nagy Szurdok	Sárhegyalja
Falukút	Nagy völgy	Sárhegyoldali felső
Farkasmály	Nádas felső	Sárhegyoldali közép
Felső eke	Nádas közép	Sárhegyoldali szélső
Felső lilium	Nagylénia	Sinai
Felső pincési	Nyúl mályi felső	Szálás (erdő)
Felső tetőmellék	Nyúl mályi közép	Tutus
Forgách plága	Nyúl mályi magas	Vízimály
Galya	Nyúl mályi útra járó	Vörösmarti

FORRÁSOK, IRODALOM

1. ifj. KECSKÉS Péter: A Gyöngyös előnevév községek földrajzi- és Gyöngyös dőlőnevei. Mátra Múzeum, Múzeumi Füzetek, Gyöngyös 1960.
2. dr. MISÓCZKI Lajos Abasár községre vonatkozó földrajzinév gyűjtési anyaga. Kézirat.
3. Heves megyei Levéltár, Eger térképnyomata. A T 52, T 53, T 55, T 56, T 57, U 1, U 2 jelű térképek.

POZDER Miklós
H-3200 GYÖNGYÖS
Szabadság tér 2.